

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 3

БЕОГРАД 1934 ГОДИНЕ

КЊИГА 2

XXIV РЕДОВНИ САСТАНАК

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДРЖАН 3 МАРТА 1934 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕТСЕДАВАЛИ:

ПРЕТСЕДНИК

Др. КОСТА КУМАНУДИ

ПОТПРЕТСЕДНИЦИ

ДРАГУТИН КАРЛО КОВАЧЕВИЋ,

Др. АВДО ХАСАНБЕГОВИЋ,

и

Др. КОСТА ПОПОВИЋ

СЕКРЕТАР

МИЛАН МРАВЉЕ

Присутни г.г. Министри: Председник Министарског савета Никола Т. Узуновић, Министар без портфеља др. Алберт Крамер, Министар социјалне политике и народног здравља Иван Пуцељ, Министар без портфеља др. Хамдија Карамехмедовић, Министар без портфеља др. Драгутин Којић, Министар просвете др. Илија Шуменковић, Министар правде Божидар Максимовић, Министар саобраћаја Лазар Радивојевић, Министар трговине и индустрије и заступник Министра шума и рудника Јурај Деметровић, Министар војске и морнарице, армијски генерал Драгомир Ж. Стојановић, Министар финансија др. Милорад Ђорђевић, Министар иностраних послова Богољуб Јевтић, Министар унутрашњих послова Живојин Лазивић и Министар физичког васпитања народа др. Лавослав Ханжек.

ПОЧЕТАК У 8 ЧАСОВА

САДРЖАЈ:

Пре дневног реда: 1 — Читање и усвајање записника XXIII редовног састанка.

Дневни ред: Наставак претреса и усвајање у начелу предлога буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за 1934/35 годину.

Говорици: Светислав Хоџера, др. Славко Шећеров, Јован Мисирлић, Министар саобраћаја Лазар Радивојевић (два пута), Бранко Аврамовић, Андра Станић, Милан Степановић, Василије Трбић, извештај већине Ото Гаврило-

вић, извештај мањине др. Милан Метикош, Председник Министарског савета Никола Т. Узуновић.

Председник др. Коста Кумануди: Отварам XXIV редовни састанак Народне скупштине. Изво-лите чути записник претходне седнице.

Секретар Милаш Мравље прочита записник XXIII редовног састанка

Председник др. Коста Кумануди: Има ли при-медаба на записник? (Нема). Примедаба нема, за-

писник је примљен. Прелазимо на дневни ред. На дневном реду је продужење претреса у начелу о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за 1934/35 годину.

Има реч народни посланик г. Светислав Хођера.

Светислав Хођера: Господо народни посланици, у самом почетку свог експозеа г. Министар финансија учинио је једну интересантну опаску. Он је рекао да му изгледа да овај буџет, који је сад пред нама, не побуђује оно интересовање као што је то било прошле године — разуме се мислио је на Финансијски одбор (*Министар финансија др. Ђорђевић*: Није тачно, ја сам казао, сам буџет за себе не изазива велико интересовање!), то је његова претпоставка и мисли да је то с тога, што га већ по трећи пут предлаже исти Министар финансија.

Ова је опаска г. Министра финансија врло интересантна и она је тачна у толико, што заиста не постоји оно интересовање за овај буџет као за оне раније, али није сасвим тачно у оној претпоставци г. Министра да то интересовање долази само с тога, што он подноси буџет већ по трећи пут. Ја налазим да ту има још и других разлога и то много интересантнијих. Налазим да разлоге томе недовољном интересовању треба тражити у психолошком расположењу самих народних посланика с једне, као и у личности г. Министра с друге стране.

Господо, психолошко расположење народних посланика владине већине другојачије је сада кад се говори о овом буџету, него што је оно било ранијих буџетских дебата. (*Др. Метикош*: Боје се избора!). Прошле и претпрошле године народни су посланици, може се рећи, без изузетка најоштрије критиковали буџет. Износили су све његове рђаве стране; подвлачили да је народу тако рђаво да он неће моћи да поднесе толики буџет и да ће се све свршити великим дефицитом итд. Критике су биле веома честе и најзад се сваки говор завршавао оном сувише познатом фразом: гласају за. На тај начин господа народни посланици желели су прво да се могу пред својим бирачима показати као јаки критичари и опозиционари владине политике, како и они сами нису задовољни том владином политиком, али да у исто време остану у добрим односима са министрима и владом и тако да сачувају оне благодети, које имају чланови владине већине и зато су увек гласали за. То је била једна општа појава. (*Коста Алексић*: То је природно!). То је природно, али за вас, г. Алексићу, који лепо илуструјете високе особине таквих народних посланика.

Оваква тактика није била само код гласања буџета, већ је тако рађено приликом доношења свих осталих закона овде у Народној скупштини.

Влада г. др. Сршкића, која је била вечито у кризи, није имала ауторитета и није јој много стало до тога да ту праксу прекине и онда је ту праксу трпела, јер је г. Сршкићу у његовој Влади било стало до тога да прођу ти закони, које је она подносила Народној скупштини, и она је у томе увек успевала. Али видите сад, свака се пракса досади, па изгледа да се та пракса досадила и господи народним посланицима. Баш у овоме буџету видимо да су критике ређе и да има мно-

го више посланика који хвале буџет и владину политику. Али има у тој промени психичког стања народних посланика, један други јачи разлог, а то је у томе, што је сада дошао за Претседника владе шеф странке и претседник клуба, који ће вероватно бити и носилац листе приликом будућих избора за националну странку. Сам тај факт чини да народни посланици желе да својим добрим понашањем задобију благонаклоност свога шефа, да би их примио на листи. (*Милован Лазаревић*: Тако је, то бива од искона!). Јест, тако је, г. Лазаревићу! Ја то само подвлачим. Јер, ви сте донели закон, по коме без обзира на расположење ваших бирача, без обзира на то, имате ли народ у своме срезу уза се или не (*Упадице*). Ви можете бити примљени за кандидата само онда, ако то хоће носилац листе. То зависи лично од расположења носиоца листе, и као што видите, а и верићете се да је тачна она народна: „ко с ђаволом тикве сади, о главу му се луцају. (*Жагор*). Ето, господо, тиме се да објаснити та промена психичког стања народних посланика. Што се тиче самог г. Министра финансија, г. Министар финансија је својим радом досад доказао да је чврсто решен да спроведе своју финансијску политику. (*Чује се*: Наравно, као добру). Он је у томе своме наступу остао увек упоран. Он је долазио врло често у сукоб и са Народном скупштином, нарочито у Финансијском одбору, али доследан тој својој политици, он је на крају крајева увек победно. Док су ти сукоби били јачи у првој и другој години, онда су дебате биле интересантније. А сада кад је он већ упознао главне говорнике у Финансијском одбору, а то су г. Шећеров, г. Илија Михајловић, г. Светислав Поповић, г. Милутин Станојевић, — то су били главни говорници — то његово упознавање олакшало му је рад у Финансијском одбору. Ипак сматрам за потребно да подвучем два неслагања, два сукоба у томе Финансијском одбору. Један је био приликом доношења онога закона о порези на акционарска друштва. Ту је г. Шећеров желео да излажењем са седнице створи немање кворума, и само захваљујући г. Милошу Драговићу и г. др. Метикошу, члановима нашег клуба, омогућено је Финансијском одбору да донесе један такав користан закон, јер је било неправично да та акционарска друштва плаћају порезу и даље као што су га и до сада плаћала. Још је био интересантнији сукоб, кад се доносио Закон о наплати порезе и трошарине. Ви знате да је тај законски предлог био два пута одбијен у Финансијском одбору, али је ипак на крају крајева примљен. Па појмљиво је, господо, да се после тога г. Министар финансија друкчије осећа. Он се осећао као онај добар јахач који је појахао још недресирано грло. За њега то грло има драж и интересовања док га не савлада, а кад га савлада, губи ту драж и интересовање. Ето, господо, из тих разлога да се оправдати што је Финансијски одбор успео да за непуних 9 дана сврши цео буџет. Претседавао је томе Финансијском одбору баш г. Славко Шећеров, и захваљујући његовоме знању, — он је познати наш финансијски стручњак и увек истрајан и постојан кандидат за Министра финансија — захваљујући њему, он је могао бити свршен за овако кратко време. Али г. Шећеров, ви ћете ми дозволити да додам само неколико речи ономе вашем говору

који сте држали у име Владине већине. Ви сте ту изнели интересантне цифре, али ја сматрам да ви за оне ваше милионске бираче, како сте ви говорили, да би било за њих много важније да им додате још свега друге две цифре, а то је да овај буџет, који је прошао у Финансијском одбору за 9 дана, износи 2300 страна и да је тежак 4½ кгр. Само ако тако изнесете вашим бирачима те цифре, можете им објаснити, зашто је било потребно да ви на прошлим изборима трчите трку сами и да немате контра-кандидата. (Др. Славко Шећеров упада у реч). Ви никад нисте били изабрани као опозиционар. (Др. Славко Шећеров: Господине Хоћера, ја сам се 1923 и 1925 кандидовао кад сам био у опозицији и изабран сам и нисам никад имао потпору власти, а ви никад нисте изабрани). Ја сам се пре 6 јануара свега једанпут кандидовао и тада сам се кандидовао у опозицији, али ви сте били на власти и били сте у ономе тврдом граду. (Др. Славко Шећеров: Кандидовали сте се, али сте пропали!). Пропао сам зато што сам имао полицију противу себе, а ви је никад нисте имали. (Др. Славко Шећеров: А што нисте допустили да имате за противкандидата Сефедина Махмутбеговића, па би видели, да ли би били изабрани? — Жагор). Ја сам имао противкандидата и ових последњих избора, а ви га нисте имали. Има вас 64 посланика овде, а то је једна четвртина нашега клуба, која уопште није имала противкандидата у своме срезу, а то су ти људи који данас воде вашу странку и који се највише размећу народним поверењем. (Одобравање на левици).

Господин Министар финансија и извештач владине већине подвукли су нарочито питање реформе администрације и питање чиновничтва. Ја ћу рећи само неколико речи о томе питању. Претходно ћу се дотаћи једног извештаја који је недавно публикован у једном београдском листу а односи се на једну дебату у Сенату. Тај извештај донео је београдски лист „Време“. Оно је донело на другој страни крупним словима да је претседник клуба сенатора Југословенске народне странке, г. Шуперина, тражио смањивање чиновничких плата. Господо, сви ви знате да г. Шуперина није уопште ни члан Југословенске народне странке, али, видите, „Време“ то није знало! А није знало само због тога, што у његовом управном одбору седе два члана из владине већине, колико ја знам г. Живанчевић и г. Федор Никић. Зато оно то и није знало. Овакав поступак наших другова из владине већине ја остављам вама да га осудите како налазите за сходно.

У погледу чиновничког питања ми имамо јасно и одређено гледиште. Ми сматрамо да је број чиновника од 207.000 и сувише велики и да га треба смањити бар за једну четвртину. Другим речима ми сматрамо да сваки четврти чиновник треба да буде редуциран, али не редуциран по вољи г. Министра и народних посланика, него у првом реду да се редуцирају само неисправни, неспремни и непоштени чиновници. А њих у нашој државној администрацији има толико много, да би само они испунили ту једну четвртину. То би могао да учини један објективан дисциплински суд. Ја мислим, да таквим мерама ако не би искоренили корупцију у администрацији, барем би је много одстранили.

Господо, данашњи државни и бановински као и општински чиновници немају много завидан по-

ложај, нарочито, они који су паштени, вредни и исправни. Један велики део народних посланика не бави се другим стварима до намештањем, премештањем и гоњењем државних чиновника. Државни чиновник не сме да буде политичка потркуша, ни политички агент ничији, већ да као државни чиновник само служи држави и народу.

Ми чланови Југословенске народне странке стојимо на гледишту да се посланицима и сенаторима законом забрани тражење намештања, премештања и отпуштања државних чиновника. Нама као посланицима остаје увек право да не-исправан рад сваког чиновника житошемо овде у Народној скупштини, а на надлежним министрима је да доносе по извршеном извиђају одлуке о томе. Али је зато потребно да имате посланике и министре, који неће да базирају своју снагу у народу стварањем свуда у сваком срезу својих чиновничких котерија.

Овако како се данас ради, чиновници су постали бесправно робље несавесних и бескруполоних политичара. Посланици чланови Југословенске народне странке поздравили би доношње таквог закона, којим се забрањује народним посланицима и сенаторима мешање у чиновничко питање другојаче до само овде јавно преко Народне скупштине.

Ја нисам имао намеру да овде износим разне злоупотребе и самовоље појединих чиновника. Али ипак то морам да учиним. Морам прво да вам изнесем један случај пореске управе у Свилајини. Тамошњи трговац Мита Стефановић-Гложанац, који је у Свилајинац дошао одмах после рата из села Гложане као ратни инвалид и стекао за ово 15 година поштеним радом и велики углед међу грађанима и добар иметак, труднио се је да увек на време плати сва своја дуговања. Он је порез плаћао уредно и због својих послова вадио је сваке године уверење о плаћеној порези. Он има уверења почев од 1923 године па све до данас да је платио порезу. Тако има и уверење из 1930 године, које гласи: „да је молилац Стефановић исплатио сав порез, како за раније тако и за целу 1930 годину на радњу и имање у Општини свилајиначкој, која се води по пореским књигама ове Управе.“

Господо, пре неколико дана код њега су дошли порески чиновници да му напишу робу за неки порески дуг из 1930 године у износу 32.000 динара. Ова се сума са каматом и пореским дијурнама попела на 38.000 динара. Узалуд је он показивао уверење Пореске управе да је платио порез. Све му то није помогло. Он је, да му се роба не би изнела из радње, морао да се задужи и да плати порез. Када је отишао да се жали шефу Пореске управе, овај га је избацио напоље.

Ето, господо, како се поступа са уредним платишама порезе који одговарају уредно својим обавезама према држави. Ово је случај са Митом Стефановићем-Гложанцем.

Господо, овде се донело олакшање да сви они који су дужни порезу до 1932 године, имају право да ту порезу плате у року од 11 година. Том одредбом користиле се многи они који не би требали да се користе; они који имају своје везе, који су успели да не изврше своје обавезе и тако да дођу данас у ситуацију да се користе тим олакшицама. Разуме се, уредне платише, они никад

и не траже нити могу да се користе оваквим олакшицама. Морам да поменем још један случај који се односи на малопродавце дувана. Ја сам упутно интерпелацију г. Министру и скренуо му пажњу да се у Управи монопола не поступа по правилнику, да се дају права онима који то не заслужују, а да се занемарују баш инвалиди и уопште наши ратници. У селу Рипчу крај Бихаћа постоји Ђорђе Узелац који има трафику за продају дувана. Он је ту трафику добио пре више од 10 година за своје чисто националне заслуге. Сад се покушава да се да одобрење и другом неком трговцу Луки Станаревићу, иако се то изрично противи правилнику који је прописала сама Управа монопола. А зашто се даје томе другоме? Зато што је Ђорђе Узелац имао кураж да се на прошлим општинским изборима кандидује као члан Југословенске народне странке и да на тим изборима и победи. И, господо, кад се овако раде ове незаконите ствари, онда је потпуно оправдајно оно уверење и оно мишљење које влада у народу, да је нажалост дошло такво доба да више нема коме да се жали.

Господо, сад ћу прећи на политичку ситуацију, ситуацију из прошле године. Чиме се одликовала политичка ситуација у минулој буџетској години? Одговор је лак и одређен и свима познат: сталном кризом владе. Ви знате да је влада г. Сршкића, откако је дошла па све док г. Сршкић није отишао, стално била у кризи. Та криза никад није била диктована расположењем нити Народне скупштине нити Сената: Дешавало се често да су поједини министри остајали у мањини у појединим одборима Народне скупштине, и чак су примали мишљење мањине и подносили га овде Народној скупштини, али је Народна скупштина ипак изгласавала те законске промене и према томе та господа министри од тога никад нису правили питање, нити повлачили конвенције. Дакле Народна скупштина није крива за ову вечиту кризу владе г. Сршкића. Па кад овако стоји ствар, онда се питамо, због чега су биле те кризе. Оне су, господо, долазиле због личне нетрпељивости самих министара, јер се они међусобно нису марили, ни из ког другог разлога, већ због оног неповерења које су они годинама као претставници разних плитичких групација пре 6 јануара гајили један према другом. Политика вођства данашње владајуће странке увек је била у компромисима тих различитих струја старопартијских, које су поготову све и племенске. Тако се, господо, може једино и објаснити, зашто се још не попуњавају она два портфеља Министарства шума и руда и Министарства пољопривреде. Она се не попуњавају, као што сами знате, зато што се још нису нашле погодне личности из бивших Радићевских редова које би те портфеље требали да попуне.

Јер они, који су били за министре, а који су раније припадали Радићевој странци, они су се већ наминистровали, а нових више нема. И сада влада држи та два портфеља као мамац и чека ко ће да се јави и да затражи та два министарска портфеља. У томе тражењу погодних личности влада се увек руководи својом већ утврђеном или, како они кажу, опробаном политиком, а та њихова опробана политика састоји се у куповању политичара државним положајима и народним

новцем.

Господо, ви знате да се у нашој држави од уједињења фаворизира више онај елеменат, који се некада истицао својим радом против наше земље, против наше државе и против народног јединства. Староседеоци, чији су претци, и они сами бранили своју националност вековима и гинули од непријатељског ножа и каме, који су набијани на коља, који су живи печени на тихој ватри, о њима се данас више и не говори. Потомци њихови и други гови ових народних хероја и мученика, који су остали живи једино захваљујући својој срећи, бачени су у позадину и њима се никада више ништа не признаје. Они се сматрају као сигурни људи, и према томе о њима више нико не води рачуна. Данашњи државници сматрају да треба привући себи оне народне крволоке и крвопије, давањем положаја у државној администрацији и свим другим могућим привилегијама. И те некадашње народне крвопије и ти наши непријатељи, — непријатељи наше државе и народног јединства, сада су државни чиновници, — који суде и заповедају оним сиротанима, који су се сматрали срећним док су могли залагати своју главу за слободу и част ове земље. Господо, исто је тако и у Војводини. Ја овде не говорим о националним мањинама. Ја сматрам да чланови народних мањина имају права да остану оно што су. Не тржимо ми ни од Мађара ни од Немаца да буду Југословени. Ми само тражимо да они буду лојални грађани ове земље. Али они Срби и они Хрвати, који су за мађарске владе били Мађарони и у служби Мађара противу својих саплеменика, њима је довољно то што су остали живи и што могу у овој земљи слободно да живе. Многи од тих су заслужили слободу и затвор, али нико од њих није жигосан, него напротив они сада заузимају највеће државне положаје. Исто је тако и у Хрватској, где се прогањају националисте само зато, што не могу да трпе шикане и гоњења баш од стране оних људи, који су их гонили и за време Аустрије. И због тога немојте да се чудите, господо, кад вам се каже да је ова влада наставак оних ранијих влада пре шестог јануара. Политика тих старих полничара увек је била негативна. Они се нису старали да створе нешто позитивно, да створе чврсту и јаку организацију, која ће послужити и народној идеји и народним интересима. Напротив они су водили рачуна само о ономе шта раде њихови противници, гледали су да их омету, и ако у томе не успу, гледају да их купе са државним положајима и народним новцем.

Подвукао сам, господо, да је у прошлој години влада господина Сршкића била стално у кризи. О томе се само говорило, о кризи се уопште није писало. Али ипак је јавност имала два пута ту сензацију, да прочита два интересантна комуника, који су јасно показивали како се г. министри слажу у влади г. Сршкића. Први је онај комуника којим се демантовало да је уопште било ма какве комбинације са г. Раденком Станковићем. И само је један београдски лист лепо донео уз тај комуника место слику г. Раденка Станковића, он је донео слику г. Сршкића. (Смех код мањине): И господо, ви знате да није било само комбинације са г. Раденком Станковићем, било је комбинације и са г. Томашићем, и са г. Маринковићем, и г. Куманудијем, и г. Јевтићем, и г. У-

зуновићем, бар се о тим комбинацијама говорило, и онда вам је било неразумљиво, зашто је био потребан онај комунике. А он је био потребан, да се начини једна интрига и да се г. Раденко Станковић избаци из Владе, јер није био повољан неким посланицима и министрима, пошто није хтео у довољној мери да премешта и отпушта учитеље и професоре онако, како су они тражили, јер је сматрао да за то није имао разлога. (*Коста Алексић*: То није тачно!) То је тачно, господине. Још је интересантнији био други комунике, који је изашао за време данашње владе г. Николе Узновића. Тај комунике чак није носио ни наслов, он је требао некако да прође кроз новине, да се комунике штампа, а да сувише не пада у очи. Тај комунике гласио је: да није истина, како се говори, и како се пише, да је г. Сршкић био противан оним законима о порези и трошарини, и да је због тога дао оставку. Господо, нити се говорило, и још мање се писало, јер бар ми из опозиције, који се интересујемо за све што се у политици дешава, нисмо ни чули, а нисмо нигде ни прочитали, да је г. Сршкић образложио ту своју оставку таквим разлозима. Напротив, ми се врло добро сећамо, да је тај законски предлог поднео г. Министар финансија баш у име целе Краљевске владе, друкчије није могао ни да уради, а на челу те Владе био је г. Сршкић. Уосталом ја не узимам овде у одбрану г. Сршкића, јер сматрам, да њега уопште ти законски предлози као и сви остали нису много интересовали, он би све одзвиздао, као што то обично ради. (*Стјепан Бачић*: Њега се много тицала само власт!). Друга интересантна црта политике прошле године, то је најжалост фалсификат. У овом Дому много се говорило о разним фалсификатима. Доказало се, да су фалсификовани скупштински записници, кандидатске листе за поједине одборе, фалсификован је чак извештај владине већине, фалсификован је закон о аграру, и на основу тих фалсификата оштећена је држава за много милиона. Овде се говорило о оним великим фалсификатима који су извршени за време општинских избора, све је то овде већ претресано, и ја не желим, да о тим стварима говорим, али сам принуђен, да се дотакнем прва два фалсификата који су били вперени против моје личности чисто из политичких разлога.

Господо, ви се сећате, да је, јед прилике пре годину и по дана, дошла на управу београдске Општине ова данашња управа, а пре но што се та управа саставила, преговори су се водили врло дуго између београдских радикала и београдских демократа. Сваки су састављали своју листу, сваки је имао да састави по двадесет два члана, и једино, најтеже им је било, да нађу четрдесет петог, пошто општински одбор има 45 чланова. Најзад су се и ту сложили. Али, приликом тих преговора, циркулирао је један фалсификат са именима неких кандидата за те одборнике, и један активни министар упорно је тврдио, да је то листа, коју сам ја саставио. То је један ординаран фалсификат! И томе господину било је потребно за своје политичке махинације, да употреби тај фалсификат противу мене. Тада је почела да се развија бристољска акција. И томе господину та акција није конвенирала и он се користо оваквим средствима, да се бори против мене. (Глас из већине: Који је то министар?!). Знате ви добро. Да је он

ту, ја бих вам га показао, а пошто није ту, нећу да вам кажем. Ви врло добро знате, кога интересује београдска општина. (Један глас из већине: Интересује све министре! Они сви воде рачуна о њој!)

Господо, даље, 1932 године, августа месеца, била је овде, не у јавној седници него у посланичком клубу, дебата о тој бристољској акцији. Један од посланика, г. Бошко Зељковић, не знам да ли је овде, приликом те дебате добадио је, како смо ми у Бристољу сачињавали нову владу, и кад сам му рекао, да то није истина, он је тврдио, да је видео листу, коју сам ја саставио. Господо то је опет један други фалсификат, који је опет употребљен чисто у политичке сврхе. Од бристољаца било је 156, од тих је у Народној странци свега 10, то је 166, а 156 је сада у вашим редовима. Ја позивам ма и једнога од тих да каже, да се икад у Бристољу и говорило, а камо ли саставиле листе неке нове владе, а 156 је међу вама. (Граја и објашњавање између посланика са деснице и левице. — Један глас: Што говорите о тим пропалим стварима?). Хоћу да покажем, какви сте.

Сада ћу, господо, да вам прочитам још једну ствар. То је један драстичан случај фалсификата, о коме треба овде да се говори. Гледајући ову ствар, човек је убеђен да ови политичари, који воде вашу странку, да тим политичарима изгледа и импонира највише она чувена Бизмаркова депеша, коју је он фалсификовао, а која му је допустила да објави рат Француској. Тако је то фалсификовање постало читав један систем, један метод.

Господо, слушајте! Ово је једна штампана приступница, која гласи: „Пријављујем са као члан политичке странке ЈРСД (ситним словима) која да се по општој жељи народа зове Југословенска народна странка“, господо, обмањује се свет да се уписује у Југословенску народну странку, а он се у ствари уписује у ЈРСД. Слушајте даље: „Дајем часну реч, да ћу бити савестан, редован и дисциплинован члан ове странке“, и слушајте даље: „и да у њој (Ј.Р.С.Д. странци) сарађујем са Витешким Вођом народа Краљем Александром I...“ Приступница се завршава: „Све за Краља и Југославију“. (Граја и објашњавање). Прочитао сам ово, да се види шта се ради. (*Коста Алексић*: Ко то ради?). Ваши чланови.

Господо, ова приступница... (Говорник показује приступницу). — (Протести код већине — *Душан Живојинић*: Ко је то потписао? — *Милош Драговић*: Такве су приступнице пуштене у Савској и Приморској бановини. — Гласови из већине: Ко је то потписао, то нам кажите!).

Претседник др. Коста Кумануди: Господине посланике, изволите наставити свој говор.

Светислав Хођера: Молим вас, господо, да пођемо даље. Мислим да вам је ово довољно што сам казао. Има још оваквих примера. Показао сам ја ово Министарству унутрашњих дела у своје време. (Говорник показује један напис са потписом).

Господо народни посланици, г. др. Стојадиновић у своме одговору и нападу на г. др. Кешељевића и на г. др. Метикоша, нарочито је хтео да подвуче да се ни идејно ни у чему не разликујемо од њих и да смо се одвојили од њих још из неког каприца, док је г. Живанчевић, опет из ваше ве-

ћине сам нашао за сходно да то тврђење побије и да утврди да ми нисмо једно.

Тачно је, господо, али не само да ми нисмо једно сада, већ од самог почетка рада ове Народне скупштине ми нисмо идејно били једно и никад нисмо били једно. (Милован Лазаревић: Јесмо!). Ја ћу г. Лазаревићу да вам докажем. Народна скупштина је изабрана 8 новембра 1931 године а прва седница одржана је 6 децембра те исте године. Одмах другог дана по састанку Народне скупштине био је један акт, који је баш г. др. Кешељевић предао лично г. Узуновићу, у коме се тражило да се одмах приступи организацији нове странке. Господи, која су била на челу данашње националне странке, није много конвенирало, нерадо су примили ово тражење млађих посланика, али се је ипак морало приступити оснивању нове странке. Прво је питање било име странке. Водећи политичари спремали су се да се странка прозове: југословенска радикална сељачка демократија. Назив већ само по себи сачињавао је коалицију старих партија. Опет смо устали противу тога нас неколико, који смо сад у Народној странци, сачинили смо акт, који је био израђен у два примерка. Један оригиналан примерак је овде. Он носи датум 11 децембар 1931 године дакле на 5 дана после скупштинског састанка. Тај акт потписали су 91 посланик, и баш га је потписао г. Бранко Аврамовић, који је јуче то одрицао, потписао га је и г. др. Стојадиновић. Тај акт гласи овако:

„Ми народни посланици, водећи рачуна о томе шта се догодило до 6 јануара, нарочито водећи рачуна о бирачима и њиховом расположењу, мислимо да у називу нове странке не треба да уђе ни једна реч, која би потсећала на раније страначке припадности ма кога од нас.“ (Пљескање на левици).

Као што видите из овога акта провејава жеља нас млађих посланика, да се одмах пође потпуно новим путем и да се никако не осврћемо више на оно што је било.

Овај акт као и онај раније стварно смо саставили ми, који смо сад у Народној странци. Ми смо ту акцију водили, наши су потписи овде. Овде је и потпис г. Бранка Аврамовића, који се после тога жалио да га је један Министар изгрдио што је то потписао, а потписао је и г. Јовичић, који је после прецртао свој потпис. (Смех на левици. — Јовичић: Зато сам потписао што нисам знао шта је то!). Хоћу само да докажем да никада нисмо били једно.

Господо, ми смо увек остали консеквентни тој својој политици и спроводили смо је и даље, и ако је овде било наметнуто име Југословенска радикално-сељачка демократија. А да смо ми млади посланици били у праву доказ је то, што су ти старији морали на конгресу да попусте и да странку назову Југословенска национална странка. (Коста Алексић: То није тако важно!). То је врло важна ствар! Господо, и после назива који је овде дат, а осећајући да се ради на томе да се створи коалиција, а никако нова странка, ми смо млађи народни посланици држали своје конференције и седнице јавно код „Бристола“, где смо се договарали како да онемогућимо повраћај старих странака. То је била једина наша тежња и први који смо водили ту акцију, били смо нас десеторица, који смо створили Југословенску народну стран-

ку. Ми смо увек на челу тога покрета, и остали смо увек томе доследни. Али пошто су од садржине „Бристолскога акта“ прављене разне мистификације, ја сматрам да је потребно да и тај акт сад прочитам. Ево тога акта овде у оригиналу, на коме је потписано 166 народних посланика, и из њега ћете видети да је ова акција била озбиљна, и да и сад ти људи, који су се преварили, па отишли код вас, жале, што нису имали куражи и што нису истрајали. Молим вас, дозволите ми да прочитам тај акт. Он гласи овако:

„Овим свечано изјављујем да сам се одрекао своје раније партијске припадности и да нећу прићи ни у будуће ни једној политичкој странци, која је постојала пре 6 јануара 1929 год., нити коалицији (заједници) тих политичких странака...“ (Жагор).

Та се изјава завршује са „Тако ми Бог помагао!“

А ево вам сада чланова Бристолске акције:

Светислав Хођера, др. Живан Лукић, др. Никола Кешељевић, Милош Драговић, др. Милан Метикош, Јосип Стажић, Драгутин Перко, др. Стјепан Бачић, Владимир Ст. Крстић, Мустафа Мулалић, др. Милорад Костић, др. Богвић Вукићевић, Ђулага Дервишић, Милан Добровић, др. Људевит Ауер, Миливоје Степанов, др. Мате Перић, Божидар В. Главички, Исо Богдановић, др. Светислав Поповић, Омер Кајмаковић, др. Миленко Марковић, Милан Поповић, Фрањо Шнајдар, Гавро Милошевић, Вељко Вељковић, инж. Јован Мисирлић, Милорад П. Марковић, Никола Соколовић, Душан Антонијевић, др. Влад. Станишић, др. Милан Поповић, Шаћир Алиловић, Хазим Чохаџић, др. Глигорије Тадић, Стјепан Шифтар, Хасан Торомановић, др. Милан Стијић, Душан Иванчевић, Станко Тркуља, Тодосије К. Лазаревић, Јован Андрија, Никола Хрибар, Игњат Толић, Виктор Погачник, Тришко Нинковић, Анте Ађић, др. Мирко Дошен, Станко Лончар, Јован Довезенски, др. Шиме Прша, Стаменко Стошић, Милан Мравље, др. Гавро Санто, Анте Ковач, Михајло С. Ђурић, Фрањо Маркић, Живко Петричић, Милан Добровољац, Расто Пустослемшек, Иван Прекоршек, Ловро Петовар, Антон Крејчи, Антон Клинци, др. Ђуро Шурмин, Милан Живановић, др. Бранко Николић, др. Јулијан Рорбахер, Милутин Драговић сенатор, Јанко Барле, Фрањо Пахерник, др. Људевит Пивко, Вјекослав Спинчић, др. Милан Секулић, Јовиша Кандић, др. Вјекослав Милетић, др. Ђуро Леушић, Јурај Дубоковић, Салих Баљић, Јово Јовановић, Младен Милошевић, Хаџи-Тодор Димитријевић, Урош П. Недељковић, Матија Мацековић, Павао Матица, Ђорђе Парабушки, Животије Јефтић, др. Отон Гавранчић, др. Анте Кунтарић, Јово Принциц, др. Богумил Вошњак, др. Богдан Видовић, Владимир Спахић, Шукрија Куртовић, др. Стане Рапе, Антон Хајдињак, Ђуро Марјан, Јосип Бенко, Албин Коман, др. Владо Маланчец, Фердо Шега, др. Иван Палечек, др. Лавослав Ханжек, Милан Буновић, Томо Ковачевић сенатор, др. Ђуро Остојић, др. Људевит Пивко, др. Бранко Бараћ, Вјекослав Спиндлер, Јован Војиновић, Милинко Милутиновић, др. Марко Кожул др. Славко Пиштелић, Страхиња Борисављевић, Иван Мохорич, др. Драгутин Костић, Недељко Праљак, Михајло П. Јевтић, Север Варда, Јозо Батинић, Мил. А. Јефтић, Алојзиј Дрмел, Влад. И.

Ђорђевић, Вукашин Спасовић, др. Стјепо Кнежевић, Миладин Величковић, Миливоје Ђ. Исаковић, Антон Церер, Јаков Земљич, Никола Марковић, Карло Гајшек, Виктор Физир, Милан Ђуковић, Мирко Ивандекић, Милан Ђ. Мијић, Перо Грајић, Живко Даниловић, Марко Јакић, Симо Марјанац, др. Јанко Рако, др. Мића Апић, др. Авдо Хасанбеговић, др. Гргур Анђелиновић, Иван Радић, Мирко Најдорфер, Игњат Стефановић, проф. Јосип Антуновић, Симо Крстић, Анте Матровић, Ставра Триковић, Аранђел П. Савић, Милорад Симић, др. Фрањо Господентић, Јоаким Куњашић, Иван Урек, др. Ранко Њамцул, Аранђел Никодијевић, Војко Куртовић, Милутин Ј. Крстић, Петар К. Марковић, Драгутин-Карло Ковачевић, др. Милослав Стојадиновић, др. Петар Нујић, др. Тома Смиљанић, Живадин Јеремић, Алија Селмановић.

Ето то је та бристолска акција и то су њени потписници. Први потписници ове акције то смо опет нас десеторица који смо и данас у народној странци. Као што видите, ми смо увек остали конзеквентни, а како сте поступили ви остали потписници? Напомињем и то да је г. Стојадиновић дошао у наше коло тек као 140-ти, тј. онда када се је осећало да ћемо имати више од половине посланика. Када је требала бристолска акција да да резултате, када је влада г. Сршкића била принуђена да преговара са Бристолцима, онда су одређени за преговоре са владом следећа господа: Милутин Драговић, Павле Матица, Михајло Јевтић, др. Светислав Поповић, Ловро Петовар, Ђура Остојић и ја. Три дана су држане те заједничке конференције са владом и ја сам једини остао доследан, одвојио сам мишљење и нисам хтео да примим оно решење које су они примили после тродневне дискусије, а које је у ствари било противно оној изјави коју су бристолци потписали.

У једноме маневру учествују два или три човека који тим маневром рукују, а овде их је било 166 од којих сада има и активних министара. Ја ћу да кажем да су г.г. Крамер, Пуцел, Деметровић увек били са бристолском акцијом, али онда кад је требало нису имали куражи да ту акцију спроведе, да спроведе политику новим путем, они су примили ово решење које је довело опет до тога, да и сада нисте странка него само коалиција. Јер, господо, ви сте јуче били сведоци овде, оне свађе између г. Преке и г. Добровољца и сваки је могао да примети да су Добровољцу аплаудирали само бивши самостални демократи, а ни радићевци ни радикали нису то учинили. Ви сте дакле коалиција, ако ви то не увиђате — то је жалосно.

Ја ћу, господо, још да одговорим г. Михајлу Живанчевићу. Он је хтео да докаже, како смо ми приликом доношења овога закона чисто политичке природе, били мање либералнији од вас. Ја желим да му на то питање одговорим. (Милан Милутиновић: И ја сам то био потписао, али кад сам видео, које све тамо, ја сам одустао од потписа). Господине Милутиновићу, један народни посланик мора добро да пази шта ради, а ако не зна шта потписује, нека уступи своје место другоме који ће знати шта ради.

Господо, ја ћу сада да вам докажем да сте довели такве законе, законе политичке природе, који уопште онемогућавају постојање једне здраве политичке организације. Господо, приликом

доношења Закона о избору народних посланика, ми смо били противни уопште томе да те пристанке за земаљску листу даје носилац листе, него смо тражили да то даје главни одбор странке. (Граја и међусобна објашњења).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Молим вас, господо, заузмите своја места и дозволите говорнику да говори.

Светислав Хођера (наставља): Господо, ми смо били противни томе да се да овако велико право носиоцу листе, као што сте га ви дали.

Ми смо тражили да носилац листе мора да прими на своју листу свакога онога кога му предложи главни одбор странке. Ми смо тражили само оно, што је до сада увек практиковано: тражили смо да се озакони само једна пракса. Јер, сви се ви добро сећате, а нарочито ви које сте се и раније кандидовали, да сте увек тражили да вам вашу кандидацију у срезу или у изборном округу призна и ваш главни одбор. А то сте чинили за то, што сте онда добијали више ауторитета и што вам је тако било лакше борити се са својим противницима. То је, господо, пракса и ми смо били либералнији од вас, кад смо тражили да се ова пракса озакони. Ви сте тврдили да је то немогуће, па сте сва права дали носиоцу листе. А ја вам кажем да носилац листе, овакав какав је, може да сруши и најјачу организацију. Јер, ако још има иза себе и Министарство унутрашњих дела, он није дужан ни да пита, кога хоће народ да кандидује у коме срезу, него може да понаместа само своје кандидате. А оних потребних 30 потписа прикупиће му срески начелник. Кад пак буде гласање, а оно је јавно, онда ће сви они државни службеници који су зависни, сви лугари, сви чувари шума и сви финанси, морати да гласају за ту листу. По овоме закону носилац листе доводи у Народну скупштину не народне представнике него своје личне пријатеље, он ствара своју котерију. А, господо, за здраве политичке одесе у земљи потребне су јаке и дисциплиноване политичке организације, а не котерије појединих личности.

Да ли сте, господо, приметили да се у свакоме срезу на једној истој листи могу кандидовати два или више кандидата и, питам вас: да ли то иде у корист странке или иде на цепање странке? Ми смо били за то да се кандидује само један, и то онај кога среска скупштина једне странке одреди. Изгледа да сте ви и сами убеђени да овај закон не ваља и да опет морате да га мењате, као што уосталом мењате и све друго откад сте почели радити. (Милан Радоњић: Па ако не ваља, мењајемо га малко). Мораћете да га мењате, јер и сами видите да је бесмислен.

Ето, господо, тако се данас ради. Нико не одговара за ову политику коју ви овако водите. У приватном животу ако један лекар хирург изврши рђаво две или три операције, он изгуби клијенте и уопште не може више да ради. То се исто дешава и адвокату, ако изгуби две или три парнице, па се то дешава чак и обичном обућару: ако му ви дате ципеле да их пенцетује, па вам се та ципета после 5—6 дана одвале, ви сматрате тога обућара као неспособног и више му не дајете никакав посао. А овде код нас ви знате да један политичар рече: да су партије луксуз, да народ није зрео за партије, а после 6 месеци ставља се на чело једне партије. Други један опет тврдио је

јавно на збору да треба да се изјаснимо, да ли је ко за федерацију или за унитарно уређење државе. А он је био министар кад се доносио Устав који јасно предвиђа унитарно уређење државе!

Ето видите ти политичари, то су ти људи, који воде вашу странку.

Из свега овога, господо, ја мислим да вам је јасно да ви не знате ни где идете, где вас воде људи који уопште нису показали своју политичку способност и да сте морали да учините уступке нашем притиску, па да прозовете странку место Ј.Р.С.Д. Национална странка. Ми смо вас натерали исто тако да мало попустите дизгине и штампани, а натераћемо вас да попустите дизгине и народу. Гласају против. (Дуготрајно и живо одобравање на левици).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Реч има народни посланик г. др. Славко Шећеров ради личног објашњења.

Др. Славко Шећеров: Господо народни посланици... (Милош Драговић: Народ хоће да се село прозове Принципово, а јавни бележник Шећерово!).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Господине Драговићу, опомињем вас на ред.

Др. Славко Шећеров (наставља): Господо, мислим да претседник главног одбора једне странке није требао да се изгуби у изношењу таквих ствари, које ће давати повода личном објашњењу и да нарочито није требао да се задржава на таквим детаљима у раду Финансијског одбора, када он сам лично није томе раду присуствовао. (Одобравање у центруму и на десници. Гласови на левици: Он није члан Финансијског одбора).

Господо, за то нека ми допусти г. Хођера да му са неколико речи објасним и своје држање па, ако хоћете, и држање мојих другова. Господо, захваљујући упорном држању чланова Финансијског одбора, њиховој оцени и процени оних нових законских предлога, које су Министар финансија и Краљевска влада, због финансијске нужде, поднели, дошло је до тога, да су ти намети изашли из Финансијског одбора у једној сношљивој форми. У критици и оцени тих намета у Финансијском одбору, господо, опозиција је врло мало учествовала, тако да нема за то заслуга уопште. (Живо одобравање код већине. — Др. Никола Кешељевић: Ти си то коло водио! — Протести код већине!).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Господине Кешељевићу, опомињем вас на ред.

Др. Славко Шећеров (наставља): Господо, ја не бежим од те одговорности да сам ја то коло водио. Ја сам га водио дотле... (др. Никола Кешељевић: Док те нису прицрафили!). Ја сам га водио дотле док сам сматрао да је дошло до једне границе и да се намети, који се предлажу, могу примити у сношљивој форми.

А, господо, једна владина већина и чланови већине не могу у времену тешке финансијске нужде одустати и одбијати повећање јавних намета. И господо, као што видите, захваљујући нама, то је урађено. И само, господо, захваљујући члановима Финансијског одбора, законски предлози Краљевске владе изишли су у блажој форми него што су били поднесени и у томе раду, у тој критици и у оцени тих законских предлога, опозиција својим предлозима није учествовала. (Гра-

ја на левици. — Милош Драговић: Не говори неистину! — Др. Никола Кешељевић: То је ординарна неистина).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Господине Драговићу, кажњавам Вас писменом опоменом на ред.

Др. Славко Шећеров (наставља): Ни један предлог није поднесен од стране чланова опозиције за смањење терета. Исто тако, ни један предлог није поднела опозиција за смањење расхода у Финансијском одбору. Ја примам пуну одговорност за ово тврђење. Ја сам председавао и ја позивам и г. Драговића и чланове Народног клуба да ми докажу записницима, да ли су поднели и један предлог за смањење терета. (Граја). Ја примам анкету да се испита моја тврдња. Господо, не само да господа нису учествовала у Финансијском одбору приликом претреса буџета расхода својим предлозима, него уопште готово нису ни били присутни, сем г. Мисирлића. Господо, записници су ту и можемо записницима да докажемо, да ли су били присутни. (Граја). И зато, господо, у својој критици треба бити објективан и мало уздржљив. (Милош Драговић: И ја мислим!). Јесте, господо, ја ћу бити слободан и да објасним своје држање у погледу друштвене порезе. Ја сам се, господо, не само борио против чл. 7. против повећања кућарине, него, господо, и против извесних одредаба за које сам сматрао да у поднетој форми не одговарају интересима наше привреде и нисам хтео да допустим да се тако крупне измене пореске изгласавају са 11 чланова Финансијског одбора, јер сматрам да Финансијски одбор, кад прима одговорност за примање тих тешких одредаба, треба да је у њему већи број присутних него што је једанаест. И ја нисам могао допустити, господо, да се са кворумом који су чинили чланови опозиције, изгласавају тако тешке одредбе. (Др. Кешељевић: А што сте питали, зашто нисмо оборили Министра финансија?). Господо, то је једна неумесна примедба, јер кад Скупштина и Финансијски одбор не постављају министре, они их и не обарају, као што је неумесна и примедба г. Хођере у погледу кандидовања и постављања чланова владе. Господо, зна се да је то право и прерогатива Круне и ја мислим да претседник једне странке не сме да буде тако индискретан да говори о тако једном великом питању са овако мало озбиљности.

Претседник једне странке не сме да буде тако индискретан да говори о једном тако великом питању са овако мало достојанства. Свака алузија о министарској кандидацији и попуњавњу министарских места, дата од стране претседника главног одбора једне странке, врло је неупутна, и такав претседник треба да има много више смотрености кад о том питању говори. (Др. Кешељевић: Што сте онда давали онај званичан комунике, ако то није тачно?).

Господо, г. Хођера ми је већ два пута споменуо, како сам ја био једини кандидат у своме срезу, а при томе заборавља да сам ја лично био биран и године 1923 и године 1925, када сам био у опозицији. Али да би господину Хођери дао извесну задовољштину, ја ћу га упутити на пређашњег претседника владе г. Петра Живковића и садашњег Претседника владе г. Узуновића, па нека их запита, да ли је било са ма које стране

ма какве интервенције да ја будем сам кандидат у моме срезу? Ја тврдим да такве интервенције није било, а тврдим и то да је било покушаја да се изврши кандидација других личности. Зашто је то најзад тако, то није моје да ценим, а ви изволите па се обратите тамо. (Св. Хоџера: Зар тај срез не може да има ни једног другог кандидата, жалосно је за тај срез?). Господо, на крају да кажем још нешто о вредности вођства.

Господо, ако је до тога да бирамо између нашег вођства југословенске националне странке и вођства југословенске народне странке (Св. Хоџера: Ми вас не позивамо), ја изјављујем да ми уметмо да ценимо политичку мудрост и умешност нашега вођства и зато нека господин Хоџера извини, али ми сматрамо да ово наше вођство ипак даје далеко већу гаранцију за мудро и успешно вођење државних послова него вођство Југословенске народне странке. (Пљескање).

Потпредседник др. Авдо Хасаубеговић: Реч има народни посланик г. Јован Мисирлић.

Јован Мисирлић: Господо народни посланици, врховно начело које одређује финансијску политику једне државе, јесте у строгом чувању народне привреде, затим у строгом вођењу рачуна да се народна привреда не оптерети у мери која се неће моћи поднети. Предлажући и ова нова оптерећења, г. Министар финансија није ни једном речју, а камо ли статистичким подацима показао, да наша народна привреда може без штете по своје развијање издржати нове терете, а из тога изводим закључак да је и сам г. Министар финансија свесан данашње тешке ситуације у којој се налази целокупна привреда наше земље и да и сам зна, да ће је они терети погодити на смрт, смртоносно! То нам г. Министар није показао ни у своме експозеу о овоме буџету.

Ја морам устати против таквог рада, морам на сав глас протестовати против таквог финансирања. Такав рад доноси сигурну пропаст, сигурну смрт привредном животу наше државе и нашега народа, такав рад води катастрофи!

Господо народни посланици, за још јаснију карактеристику рђаве финансијске политике, те катастрофалне политике коју води Краљевска влада, ја вас потсећам на факт да смо у сваком скупштинском сазиву, а ово је већ трећи, добијали на решавање све нове и нове предлоге о новим оптерећењима, али нам од стране Краљевске владе није учињен ни један предлог за унапређење и проширење наше народне привреде. А осим свега тога видимо да нам из године у годину бива све тежи приступ на страна тржишта, са којих нас притискују нешто конкуренција, а нешто нови систем у новој међународној трговинској политици — систем клиринга.

Ја признајем, господо, да наша држава која је још увек у изграђивању, има великих потреба. Али ми не смемо ни прекорачити своје могућности, јер то прекорачење не води благостању већ осиромашењу. Као год што се сваком појединцу препоручује, да се „пружа према губеру“ т. ј., да троши отко-лико, колико му сопствено стање допушта, тако исто то начело важи и за државно газдовање.

И као год што је сваки појединац, који се пружао преко губерра дочекао слом, исто тако слому греди и она држава која о овом начелу не води рачуна! Колики је тај наш губер? Границе му је лако

одредити. Ако ми ове буџетске године нисмо успели остварити све предвиђене приходе, онда је то већ знак, да смо испод губерра изашли. Из до сада објављених статистичких података видимо, да су подбацили приходи по свима финансијским изворима. И то знатно подбацили, негде више а негде мање. На ово ће ми се, може бити, приговорити, да они нови намети иду за тим, да изврше правилнију расподелу у оптерећивању и да нови терети падају на оне финансијске изворе, који до сада нису правилно и потпуно искоришћени. Мислим, да овакав приговор не би био оправдан. У целокупној народној привреди постоји узајамни однос, те извесно оптерећење ма које врсте, ако мене и не погађа непосредно, погађа ме посредно. То је тако, јер на крају крајева оптерећења падају на резултате целе привреде, на резултате привредне делатности целе привреде, на резултате привредне делатности свих грађана, и у крајњој линији је свеједно, да ли ће се овај или онај финансијски извор више и јаче искористити.

Површно се и сувише гледа на стање ствари у нашој привреди, када се мисли да се разлика у државним приходима, која је наступила услед подбацивања прихода од царина и посредних пореза, у првом реду од монополских такса, може накнадити новим и већим оптерећењима у области непосредних пореза, за које се званично тврди, да нису подбацили у овој буџетској години.

Површно се господо, гледа стога, што царине нису подбациле услед смањења наше потребе са артиклима који се увозе. Ми за ово време, нисмо створили никакву нову индустрију, нити смо повећали капацитет оне коју имамо, да би се ово опадање царина могло тумачити као престанак наше потребе за страним продуктима, које смо до лане увозили. А када је тако, онда значи, да су царине подбациле услед ослабљене куповне моћи потрошача, наших грађана. Исто тако ни монополски приходи не подбацују зато, што су изумрли пушачи или они којима треба со и петролеј, већ и то подбацивање је резултат ослабљене куповне моћи наших грађана, који су зато принуђени да смањују своју порцију дувана, или да пуше јефтинији дукан. Ето, господо, то је тај узајамни однос који постоји између свију грана народне привреде и између свију државних финансијских извора, који однос чини да се реперкусија осети у целом привредном свету, па било да се само једна грана привреде теже оптерети, било да се који од финансијских извора јаче и преко мере искористи. Али, зар то смањивање куповне моћи код нашег народа не казује и сувише гласно да се под губерром морамо подвлачити?

Пита ме: шта да се ради?

У овом тренутку одговор је брз и лак: на место нових оптерећења — растерећење народне привреде! — На место тражења нових финансијских извора — штедња и истовремено акција за стварање бољег просперитета целокупне народне привреде. Када привреду будемо помогли да буде приносија, онда тек новим оптерећењима тражити удео у томе порасту!

Али држави за њене задатке треба неколико милијарди — рећи ћете. На то је одговор: Ревидирајмо те издатке! Одбацимо све оне који нису од преке потребе, и задржимо само оне без којих се у овоме тренутку не може бити. Упростимо државну администрацију! Смањимо број звања и положаја!

Укинемо непотребне установе, а оне које задржи-мо, реорганизујмо тако да њихово одржавање бу-де јефтиније! Ја питам на пример, зашто нам је тре-бало ово ново судско законодавство и нова орга-низација судова, када она кошта 2 и 3 пута више, а правосудје је, и при ранијој организацији и зако-нодавству, потпуно одговарало својој високој дужности?! Зашто судску организацију Краљевине Србије, која је много јефтинија, нисмо увели на ослобођене територије, него смо скупљи систем, који се тамо затекао, пренели на целу земљу? За-што смо се борили против Аустрије, ако ћемо сад њено законодавство увести у нашу земљу? Е, го-сподо моја, да је тако само у овом случају? Али ми смо за све време од Уједињења само све више и ви-ше компликовали ону државну администрацију Краљевине Србије, стварањем многих нових и из-лишних усанаова, уместо да смо све такве установе, у колико би их било, још одмах одстрањивали, а за нову државу стварали што упрошћенију админи-страцију. А када се тако радило, онда и није чудо, што смо дошли до оноликих цифара у буџетима. Онда није ни чудо, што се данас налазимо у овак-вом привредном и финансијском стању? У оваквом како га бар ја видим, и претстављам вам овде. И што се онда питамо: шта да радимо и којим ћемо правцем да се упутимо?

Рекао сам, господо, да финансијска политика, коју спроводи Краљевска влада, води привредној катастрофи. Треба ли то још и доказивати? Ево и доказа:

Прво- Када смо недавно дискутовали о зашти-ти земљорадника, сви смо се сложили да је тај при-вредник дошао у немогућност да плати учињене позајмице. А уважени посланик г. Милован Лазар-евић, рекао је да је права срећа за државу, што је сељак ослобођен плаћања својих приватних оба-веза, јер без тога држава од њега не би могла на платити порез! Е, па лепо! Шта значе ове констата-ције? Ништа више и ништа мање, него да је финан-сиска политика наших влада убила пољску при-вреду! Ја хоћу да будем праведан и да констатујем, да су у томе убиству саучествовале све владе од 1 децембра 1918 године, а не само данашња вада. И оне раније владе нису водиле рачуна о основном на-челу државног финансирања, о начелу које сам истакао а почелку свога говора. И рећићу још не-што више: те владе пре 6 јануара 1929 године, имају већи удео у убијању пољске привреде, јер су оне и попеле државни буџет од 15.500.000 односно до 20 и више милијарди, када се буџетима додаду накнадни и ванредни кредити, којима се онда опе-рисало! И оне су знале само да привреду терете, а ништа нису учиниле, да јој створе бољи проспе-ритет и омогуће јој веће приносе.

Ја, дакле, господо народни посланици, конста-тујем чињеницу, коју смо сви утврдили, да је наша пољска привреда убијена и да она данас једва може ли све врсте оних оптерећења која је Краљ. влада пружити онима, који је врше, један врло ниски стандард живота, један оскудан живот, и тек мож-да још толико приноса, колико је потребно да се плати непосредни порез држави.

Друго: Наш највећи новчани завод, стара и чврста »Прва Хрватска Штедионица« дошла је у немогућност да одговори својим обавезама. За њом су у исту немогућност дошли још многи и то врло јаки, и солидни новчани заводи. Вештачким начи-

ном, путем специјалних закона, задржана је потпу-на пропаст тих важних привредних усанаова, али је још увек питање, да ли ће се та пропаст моћи избећи. Међутим то вештачко задржавање њихо-вог пада и слома не смета нам да ову појаву оп-сервирамо и да из ње извучемо потребан наук. Наук за садашњост и за будућност.

Шта нам казује, господо, ова појава? Шта нам казује и доказује? И она нам казује оно, што сам већ наговестио и доказује нам да наш привредни живот води тешке дане и да му је катастрофа неиз-бежна — ако продужимо путем којим нам Краљев-ска влада препоручује новим својим финансијским законима и новим буџетом!

Господо народни посланици, ја ћу се на слу-чају »Прве Хрватске Штедионице« и осталих нов-чаних завода, који се налазе у њеном положају, још мало задржати.

Задржаћу се с тога што се овој појави не по-клања довољно пажње. Свакако с тога што јој се значај и домашај не увиђа. А да јој се не поклања довољна пажња доказ је то, што Краљ. влада сво-јим најновијим уредбама не иде за подизањем и враћањем у живот тих важних привредних усана-ова, већ, рекао бих, гледа да што пре ишчезну из жи-вота и тако их избрише из списка својих брига.

Ако би, господо, овде био у питању само ка-питал оних који су га уложили у те новчане уста-нове, не бих ни речи рекао. Тај капитал у већини случајева претставља сувишак новца код оних који су га уложили у акције. Али, господо, ако ми пусти-мо да тај капитал, уложен у банке, пропадне, по-ставља се питање: на којој ћемо страни наћи нови капитал? Погрешно мисли свако ко мисли, да се без овог капитала може бити. Без капитала одређеног за финансирање, какав карактер има капитал у бан-кама, нема кредита, а без кредита привредни живот не може постојати — а камо ли још и развијати се. Ми смо досадашњом заштитом земљорадника уби-ли његову кредитну способност, и већ видимо да је последица тога, још већи пад његових привред-них производа!

Том заштитом ми смо пореметили и правилну циркулацију новца, спремељеног за кредитирање привреде, а и то је један од разлога који је утицао на пад цена пољопривредних производа. Какав нам данас изгледа цео привредни живот?

Ми данас добијамо доста добар црни хлеб по-цени од 1,50 од кг. Према предратном паритету то претставља вредност од неких 6 пара. Сада, замис-лите: Од тих шест пара треба да добије зараду: 1) сељак, који је жито произвео; 2) трговац који га је купио и препродао; 3) млинар који га је самљео и 4) пекар, који је хлеб умесио и испекао.

А од ове зараде треба сељак да одвоји нешто нешто за одржање своје чељади и стоке, који су му помагали у производњи; трговац да плати режију и интерес на повучени кредит; млинар то исто и још да нешто остави за амортизацију машинерија; пе-кар да плати своје раднике и осталу режију! А сви они, још и да одатле исплате разне дажбине. Као што из овога видите, чиста зарада за ова 4 при-вредника минимална је до испод минимума. Да би сваки од њих од свога рада ипак имао користи, по-требан му је што већи обрт, а да би се што већи обрт постигао, потребан му је кредит. Сељаку за то да помоћу кредита своју земљу нагноји и што бо-ље обради, а осталима да са истом режијом напра-

ве што већи промет.

Тај кредит данас могу пружити у довољној мери само банке. И нико други, ако водимо рачуна да тај кредит не буде и сувише скуп, толико скуп, да би појео сву зараду ових привредника. Уосталом, господо, и научно је утврђено да у систему капиталистичке привреде (производње), какав систем влада нашим привредним животом, нема живота привреди без довољног кредита и довољно повољног кредита! Најзад, то се увидело и код нас, када се од стране државе помогло оснивање »Привелеговане аграрне банке« и »Занатске банке«.

Но има још нешто због чега нас црни случај, као што је случај »Прве хрватске штедионице« треба да баци у бригу. Та штедионица кредитирала је највећим делом домаћу индустрију која нам је преко потребна баш и с гледишта народне одбране, а не само с привредног гледишта. Остале пољубане банке више мање кредитирале су трговину и земљорадњу, а делом и индустрију. Данас оне то више нису у стању. Па зар та њихова пасивност не претскажује још горе дане нашој народној привреди? И још нешто. Зар њихова немогућност да одговарају својим обавезама не показује да су не само земљорадња, него и трговина и домаћа индустрија у тешком стању и да стоје са рђавим изгледима за будућност? Јер, што ове банке не могу да на време и у потпуности одговарају својим обавезама, то је с тога што и њихови дужници не само, из редова земљорадника, него и из редова трговаца и индустријалаца, не могу да на време и у потребној мери одговарају својим обавезама према банкама.

Рећи ће се можда, да ће се мало по мало све дуговање исплатити и да ће сваки доћи до својега. Али, није тако. Било би тако, ако не би било режије и других издатака. Овако, док сваки добије последње, појешће и потрошиће оно, што је дотле примио; потрошиће највећим делом.

Ми смо видели, какве изгледају данас зараде код привредног света и видели смо да је за прибављање довољне зараде потребан што већи обрт (промет). Тај промет потребан је и банкама, бар у обиму који је неопходан да се издржи режија и уложени капитал сачува. А тог потребног промета нема више не само код новчаних завода, које је задесио зао удес, Прве хрватске штедионице, него га више нема ни код великог, код претежног броја осталих новчаних установа за кредитирање.

При таком стању ствари, ми се налазимо у времену пропадања капитала, одређеног за финансирање привреде и, ако се овако продужи, како се инагурише новим финансијским законима и новим буџетом, наша привреда остаће за коју годину потпуно без домаћег финансијског капитала! А ту је одмах и катастрофа привредног живота.

Господи посланици, ако би смо загледали у ране финансијске декрете Совјетских власти у данашњој Русији, и то у декрете издаване од 1922 до 1928 године за време владавине такзваног НЕП-А (нове економске политике), ми би смо у њима недавно справела ради оживотворења оога буџета. Изгледа невероватно, али се намеће помисао да су баш ти совјетски декрети и служили за образац Краљ. влади. Мислило се, свакако, да када таква оптерећења нису омела Русију да и поред њих покаже свој данашњи грандиозни привредни просперитет, неће нашкодити ни нама. Ко тако мисли, господо, тај не познаје право стање ствари. Када је писали познати стручњаци:

Лењин прокламовао нову економску политику којом је дозвољено свакоме да води самосталну политику, Совјети су већ били засновали државну привреду на бази социјализма (колективности). влада да и код нас убија нашу народну привреду, Ту државну — социјалистичку — привреду држава је одмах почела фаворизирати, док је приватну привреду појединаца из године у годину све више теретила с намером да је онемогући, и тако тим појединцима покаже на делу да је и за њих корисније да приђу колективној, државној привреди. Тако је и било. Већ 1928 године 80% самосталних привредника из 1922 године напустило је било самостално привређивање, а данас тај проценат не износи више од један од сто (1%).

Хоће ли господин Министар финансија и Краљ. влада да и код нас убију нашу народну привреду, која је у целокупности индивидуалистичка? Ако то хоће, пронашла је сигуран пут. Али, шта ће нам дати на место ње? Јер народ мора привређивати да би живео. А и држава не може бити без народне привреде, ако мисли да опстане!

И прошла и садашња Влада седе скрштених руку и хладнокрвно посматрају како земаљска привреда умире, како благостања у народу нестаје. Али знајте, господо, да онога дана, када ова ваша привредна и оваква ваша финансијска политика буду показале своје потпуне резултате, да тада ни ваше палате, ни они милиони народног новца, који који су прикривени у иностранству, неће вредети ништа.

Претседник владе за кога знамо да је под ранијим режимом био ватрени радикал и Пашићевац и да је 6 или 7 пута био Претседник радикалских влада, после 6 јануара 1929 г. пришао гледишту да нашем народу нису потребне политичке организације, да му не требају партије. Сад нам поручује да је у данашње доба могућна само оваква политика какву спроводи његова Влада и да би свака друга влада тако исто радила.

Ја сам већ до сада доказао, како би на пољу економске и финансијске политике требало радити и мислим да ће сваки објективан човек и прави родољуб дати мени за право. То већ показује да уображавање г. Узуновића, да су он и његови другови поцрпели сву мудрост света и није ни мало истинито, ни вероватно.

Али господо посланици, не ради рђаво и погрешно Влада само на привредном и финансијском пољу. И у другим правцима нашег народног живота чине с кардиналне грешке; ради се баш супротно оном како би требало радити.

За судство сам већ поменуо како се ту води једна политика скупа и штетна. Сад ћу додати: и противна народним осећајима. Ново судско законодавство је такво, да се у њему једва могу снаћи и адвокати и судије. Наш народ, међутим, навикао је на оно здраво начело, које су још Римљани поставили а које гласи: »Закони треба да буду кратки да би их разумели и они који нису стручњаци«. Уосталом, када је и наше законодавство усвојило начело, да »незнање закона никога не извнишава« — онда је и сувише јасно да законе треба писати тако да их свако може разумети.

Ја сам учинио извесне примедбе о новом судском законодавству, и у Финансијском одбору. Тада је г. Министар правде одговорио, да су те законе писали познати стручњаци. Јесте, али то су били

признати аустријски стручњаци. А оно што су они пронашли да је добро било за пок. Аустрију, не значи да ће бити добро и за нашу државу и за наш народ!

Што се, пак, тиче персоналне политике: размештаји и постављења судија, то је ствар за причу, коју сваки грађанин већ добро познаје. У Београду се на пример, тачно зна да једна адвокатска канцеларија може само свршити сваки посао код судова. Одлуке појединих судова и судија постају већ тако чудновате, да није далеко дан, када ће се у наше правосудје — које је некад било на великој висини — почети са зебњом и страхом погледати. О тој персоналној политици у судској струци која се спроводи на штету судства, ја ћу опширније говорити у специјалној дебати, код Министарства правде. Оволико сам сматрао за потребно да напоменем у начелној дебати.

Ништа није боље ни са просветним приликама. Средња настава нам не ваља и деца у њој добијају врло мало и недовољно знање. Ту није само кривица до наставног плана, него и то мало што треба научити не може да се постигне услед полудневне наставе. Ми већ више од 10 година имамо стално све већи прилив деце у средњој школи. Али од стране државе (ни од стране општине) не чини се баш ништа да се дође до потребних зграда за школе, како разреди не би били претрпани бројем ђака и како би се настава изводила преко целог дана. У Београду је право очајање. Ту немамо ни за основну наставу довољно зграда. Па ипак суд београдске општине бациле јесенас милионе за подизање штала.

А шта тек да кажем за преко 2000 незапослених учитеља?! Пре није било зграда за школе, а сада оне постоје по селима, али зврје празне, јер су без учитеља, а сеоска деца лутају баз наставе.

У финансијском одбору рекао сам: Нека г. Министар просвете и Краљевска влада нађу пута и начина да створе 12.000.000 у овом буџету, који износи преко 10.000.000.000 динара за упослење учитеља, онда ћу гласати за овај буџет Министарства просвете. А шта бива? Добно сам обећање, али која вајда када ту цифру нећемо у буџету нигде наћи.

Из свега овога, господо посланици, јасно резултира да нашој државној политици недостаје довољно мудрости. Ја жалим што је тако, али је моје уверење да је доиста тако.

Осим свега што сам већ рекао и што доказујем моје тврђење, ја ћу овде навести још један ексклампан доказ:

Овде се у Народној скупштини свакодневно прочита по неколико интерпелација. Свака садржи податке о штетном и рђавом раду у држави, дакле о раду који није довољно разуман.

Таквих интерпелација има до сада, тако бар мислим, бар неколико стотина. А на прсте можемо избројати, на колико је интерпелација. Влада дала одговора.

Ето, тим избегавањем јавне дискусије о својој раду, Краљевска влада признаје и сама да не ради довољно мудро и како би ваљало радити, па да би свој рад могла одбранити:

Најзад, господо, и само избегавање да се вастави слобода штампе, слобода збора и удруживања, такође пакозује да Краљевска влада зазире од нечега; да се и сама плаши због свога рада. А за паметан рад нико се нема чега бојати!

А сада, господо народни посланици, да пређемо на ресор Министарства саобраћаја, о коме сам по својој струци требао да говорим на првом месту, поред осталих, и о техничким питањима, те према томе бићу слободан да се користим самим позивом г. Министра саобраћаја да питање грађења нових железница покренем на буџетској дебати, било у начелу или у појединости.

Г. Министар саобраћаја изјавио је, овде пред Народном скупштином поводом читања и образложења моје интерпелације, да је он у Финансијском одбору по питању уговора, дао пуно обавештење. Међутим, баш због тога што није дао никаква одређена обавештења у Финансијском одбору, ја сам био принуђен да поднесем интерпелацију поводом ових закључених уговора са страним предузећима.

Ја сам ово питање покренуо у Финансијском одбору још пре две године, и за то, ваљда, г. Министар саобраћаја и тврди да је ово „стара моја политика“. Али се преко овог мог питања прешло ћутке у Финансијском одбору и у пленуму Народне скупштине и ствар је доведена дотле да се преко овога више не може прелазити. Хтео неко или не хтео, ово се питање мора сада решавати и решити, јер су у опасности огромне суме државног новца.

Господо посланици, ви ћете ме извинити што ћу се задржати на том § 31 а амаидмана Министарства саобраћаја који гласи овако:

»Важност уговора о државном зајму од 23 новембра 1931 г., закљученог између Владе Краљевине Југославије и Државне хипотекарне банке, и закона од 5 децембра 1931 г., а односећи се на грађење железничких пруга по техничком уговору од 25 априла 1931 г. са грађевинским друштвом »Батињол«, — проширује се на све радове грађења другог колосека Београд — Ресник по одлукама Министарског савета Г. Ж. Бр. 8724 од 23 септембра 1932 г. и Г. Ж. Бр. 4529 од 30 маја 1933 г.«

И ако сам благовремено тражио од г. Министра саобраћаја да нам донесе уговоре и да нам те уговоре покаже пред Финансијским одбором, и ако сам тражио да ми се каже бар дан, сат и лице, које ће ми моћи те уговоре показати, како би се послало о томе могло говорити у Финансијском одбору, г. Министар саобраћаја ипак то није учинио, те уговоре није прочитао, кад је дао реферат Финансијском одбору. Том приликом на велику жалост поједини народни посланици правили су вицеове па је један посланик извадио марамницу и имитирао да плаче.

А ја мислим, господо, да ћете ме другим очима гледати када будете саслушали све оно што будем изнео поред оних ствари које је мој уважени колега и наш посланички друг г. Андра Ставић детаљно изнео и стручњачки образложио овде у овоме високоме Дому.

Господо, ја јако жалим што је овде пала изјава да се није знало за садржину ових уговора, као и да се није знало да је још у 1931 години од мене покренуто то питање у Финансијском одбору. То није тачно, јер ако коза лаже, не лаже рог. Ја ћу вас само упутити на оно што сам на 22 редовном састанку Народне скупштине, на дан 7 марта 1932 године говорио у Скупштини поводом предлога буџета за 1932/33 годину. Том приликом била је једна партија односно позиција која се тичала 28 и по милиона динара за издатке за грађење нових железница, и ја ћу вам из тога говора цитирати само један део, а ви као народни

посланици расположете стенографским белешкама и можете се лако уверити да је све ово истина.

Тај пасус из мога говора гласи:

„Сад морам прећи још на једну ствар која је мало час била у Финансијском одбору и где као члан Финансијског одбора нисам могао говорити, или мислим да није било времена да се Финансијски одбор боље упозна са још једним фактом, а то је: градња нових железница, управо са оним обавезним уговорима са стране предузећа за изградњу наших нових железница. Интересантно је, господо, и мени је као стручњаку пало у очи: да те ствари долазе паралелно када и дискусија о буџету Министарства саобраћаја. Ја тврдим да се могло да стигне, јер кад је Финансијски одбор стално заседавао и третирао све амандмане који су дошли било од чланова Финансијског одбора, било од вас из клупа или појединих министарстава, могло се је да решава онда, када је дошао амандман који је у вези са овим уговором и са којим је држава везана за изградњу железница са страним предузећима, могла је онда да уђе и та клаузула, или овлашћење и за овај издатак од 28 и по милиона динара. Подношењем амандмана, којим се траже нових 28,5 милиона динара за плаћање камата за изградњу железница, чији су нам уговори непознати, и то не само на утрошене, него и на неутрошене суме. Г. Министар саобраћаја приредио нам је „једно велико изненађење“. Без обзира на то што је г. Министар имао вероватно неко раније овлашћење да закључи сличне уговоре, налазим, а с тиме ће се сложити и господин Министар саобраћаја; да је Министар требао, када тражи овакво решење, да Народној скупштини саопшти садржину тих уговора и да на тај начин сузбије неповољне гласове, који у чаршији о тим уговорима круже. Јесам ли био у праву или нисам, господо? Одговор вам је дао г. Андра Станић, и на ово сада што ћете даље чути.

Господо, то што сам говорио у пленуму Народне скупштине, ја сам отштампао из стенографских белешака у једну засебну брошуру коју народ зове „календар“. Ја се поносим што је народ дао тај назив овој брошури „календар“, јер у календару су свеци и ја сматрам за срећан дан онај када сам ову ствар бранио у Народној скупштини и хоћу да вам кажем, господо, да је сваки мој гласач са овом ствари упознат, јер је сваки добио ову књижицу, па чак и онај на Миџору читао је о овим стварима из те књижице.

Ово сам вам, господо, изнео да бих вам показао да се није ђутке прешло преко оних 28 и по милиона динара изгласаних у буџету Министарства саобраћаја за грађење железница.

А сад, господо, да идемо даље.

Господин Министар изјавио је овде пред Скупштином да су уговори за грађење железница са страним предузећима закључени на нормалан и законски начин. Нека је и тако, нека су форме законске испуњене, да то примимо на веру од г. Министра саобраћаја овако унапред. А како је то у ствари, то ћемо све лепо видети у даљем излагању ових уговора.

Цело ово питање водио је г. Министар саобраћаја и довршио г. Министар саобраћаја. Он се брани да је за све то добио пристанак Краљевске владе, па чак и Скупштине. Добро. Али он је тај

који има да носи, у првом реду, одговорност за последице, па после и она тела која су му дала поверење и одрешене руке да те послове води и одобрили му његове предлоге и закључке. У сваком случају ми их све заједно држимо одговорнима; ми, који му никакво овлашћење и никакво одобрење за тај рад и посао његов нисмо дали.

Према томе, г. Министар се не сме заклањати ни за кога, јер он ове уговоре има да брани пред Скупштином као своје дело и дело оних који су му веровали.

Господин Министар саобраћаја, бранећи прошли пут ове уговоре рекао је: да се нису бољи услови могли добити и да није било тих уговора, или кад би се они сада раскинули, ми не би могли да одржимо континуитет у грађевинској железничкој политици.

Е сад је, господо, потребно да видимо, да ли је заиста била утврђена нека грађевинска политика, или је то само изговор.

Објава која је упућена интересентима од стране г. Министра грађевина садржи изградњу осам пруга. Ево како та објава гласи: „Влада Краљевине Југославије одлучила је дати у изградњу, путем предузећа, грађење ниже наведених пруга: пруга Куршумлија—Приштина, ширина колосека 1,435, дужина км. 67, приближно коштање у динарима 180,609.800; друга пруга Глоговци—Приштина—Пећ, ширина иста, дужина 62, приближно коштање у дин. 144,329.000; пруга Велес—Богомила—Прилеп, ширина колосека иста, дужина км. 85, приближно коштање дин. 222,470.000; четврта пруга Прибој—Пријепоље, ширина колосека 0,76 дужина км. 28, приближно коштање дин. 85,972.000; пета пруга Београд—Панчево, ширина колосека 1,435, дужина км. 26, приближно коштање дин. 131,000.000; шеста пруга Копривница—Варајдин, ширина колосека иста; дужина км. 42, приближно коштање дин. 57,192.000; седма пруга Бихаћ—Зрмања—Книн, ширина колосека иста, дужина км. 88, приближно коштање дин. 251,570.000; Св. Јанж—Селница, ширина колосека иста, дужина км. 12, приближно коштање дин. 34,500.000. — Свега динара 1.107,642.000.—

Предузећа, која би се примила грађења појединих пруга, имају истовремено вршити и финансирање истих грађења.

Техничку основу за подношење понуда и извршење грађења чине условник, ситуациони планови, уздужни профил и одговарајући типови за поједине пруге.

Понуде се имају дати по јединичним ценама за ове радове предвиђене у условнику страна 118 до 170.

Основни финансијски услови су: зајам дугорочни (15 до 20 година) са курсом који одговара данашњој вредности државних папира, т. ј. око 92; максимална интересна стопа не треба да пређе 6%.

Поменуте техничке елаборате можете прегледати и добити по цени од 1000 динара комплет за сваку пругу у одељењу за железнице Министарства грађевина, Косовска улица бр. 39, где се треба и обратити и за остале податке и обавештења и где ће се издавати и овлашћења заинтересованима да се могу несметано кретати и прегледати трасу на терену.

Понуде, које треба таксирати са 100 динара, поднети у затвореном куверту одељењу за железнице Министарства грађевина најдаље до 15 октобра 1930 године, до 11 часова. Понуде приспеле после овога рока, неће се примати.

При подношењу понуда неће се полагати кауција, али се сваки понуђач обвезује да ће на позив Министарства, пре почетка преговора, положити привремену кауцију у износу 5% од вредности понуде за поједине пруге, према одредбама чл. 88 Закона о државном рачуноводству.

Ова кауција враћа се понуђачима на основу решења Министарства грађевина, а понуђач, коме буде уступљено грађење, дужан је привремену кауцију заменити сталном.

За вођење детаљних преговора, ради коначног уступања грађења, Влада има право слободног избора у погледу најповољнијих понуђача.

Пошто се и ви интересујете грађењем ових пруга, част нам је позвати вас да узмете учешћа у подношењу понуда.

По наредби Министра грађевина,
За начелника Одељења за
железнице

Т. С. Ђурђевић, с. р."

Да би имали потпуну слику, одмах ћу вам, поред тих техничких услова, прочитати и опште финансијске услове, које су предузећа добила. Ево да чујете и њих:

Општи финансијски услови за уступање — узимање грађења железничких пруга заједно са финансирањем истога посла путем дугорочнога кредита.

I Друштво — предузеће одобрава Министру кредит у висини укупног коштања и свих трошкова у вези са овим грађењем.

II За подлогу (гаранцију) тога кредита Министарство ће издати друштву специјалне државне бонове у динарима, и то поступно, како радови буду напредовали, односно испоруке материјала вршене у висини сваке поднете и одобрене ситуације, односно сваке фактуре за испоручени материјал.

III Рок одобреног кредита се утврђује на најмање 12 година, а отплата тога кредита има отпочети годину дана по окончању посла и пријему истога по одредбама техничког уговора. Отплата се има извршити по нарочитом амортизационом плану који се има утврдити за сваки уступљени посао односно набавку, и то тако да за прве три године буде отплаћено 25% од укупног задужења, а 75% у наредним годинама до истека рока кредита. При исплати свакогодишње ренте обрачунаће се и доспели интерес на остатак дуга до тога рока по стопи од највише 7%.

IV Исплата тих рата може пасти само у времену од 1 септембра једне до 1 априла наредне године за сваку буџетску годину. Тачан датум исплате утврдиће се особеним уговором.

V Министарство се обвезује да уноси у одговарајуће буџете потребне износе за исплату рата и интереса који доспевају у дотичној години.

Ради исплате бонова тачно о уговорним роковима, пак Министарство финансија ће издати неопозиви налог Народној банци, да те исплате врши одмах по подношењу бонова на терет рачуна државних прихода.

VI Предате му државне бонове друштво-предузеће је дужно да враћа поступно, у колико буду вршене исплате појединих рата.

VII Држава задржава право за време од три године по окончању посла, односно извршењу набавке, да начин плаћања предвиђен у претходним одредбама, замени једним од два следећа начина:

а) да цео остатак одобреног кредита исплати одмах у готову, односно ако би такву одлуку донела пре окончања посла, да у готову исплаћује све одобрене ситуације и фактуре, у ком се случају ослобођава обавезе плаћања уговорног интереса, или

б) да за цео остатак дуга преда предузећу-друштву сталне државне обвезнице које би носиле највише 7% интереса по емисионом курсу, који не би могао бити нижи од 92% и са роком амортизације од 30 година.

Интересна стопа и емисиони курс имали би бити утврђени у томе случају споразумом између државе и друштва-предузећа, према ситуацији међународног новчаног тржишта. Ове државне обвезнице биле би ослобођене свих државних и самоуправних пореза и такса, признале би се у кауцију за државне набавке и уживале би пуну сигурност.

За службу по тим обвезницама држава би уносила у буџет потребне суме.

Из Одељења за грађење железница.

Чули сте, господо, објаву која је упућена интересентима од стране Министарства грађевина 1930 године.

Као што се види, овај програм пруга, који обухвата и пруге које су за једно дуже време не-потребне, нема ни једне пруге које би Црну Гору везале за центар државе, што би требало на првом месту метнути. Санџак је у овом програму добио само један реп од 28 километара: Трибој—Пријепоље; уместо да се цео Санџак веже бар до Бијелог Поља (још 50 км.). Али није сва ствар само у томе, што је овај програм рђаво измишљен с обзиром на опште државне интересе. Најважније и најжалосније у исто време јесте факат, да су банкарни, који су нудили зајам везан са грађењем пруга, сами бирали оне пруге које ће да граде и то пруге које су најскупље, где се може највише спекулисати и највише узети новца. И због тога су за грађење узете већином оне пруге, које су у ствари дуже могле да чекају на изградњу, а пруге које су хитне, а при томе и јефтиније, као н. пр.: Копривница—Вараждин дужина 42 км. 57,000.000 дин.; Свети Јанж—Севница, дужина 12 км. 35,000.000 дин.; и Трибој—Пријепоље дужина 28 км., 86,000.000 динара. Дакле, изостале су, иако су све оне најпрече и најхитније, оне пруге Београд—Панчево и Приштина—Пех; а узете су у израду пруге, које су могле да чекају на изградњу још годинама, као што је пруга Велес—Прилеп.

Из свега овога се види, господо посланици, да о некој озбиљној и планској грађевинској политици не може овде бити ни речи, јер су ту политику спроводили разни предузимачи, и укалупљавали, бирајући пруге које се њима рентирају, а не оне које су најпотребније и најкорисније за државу и народ.

Господин Министар саобраћаја свакако ће на ово одговорити да је тај програм израђен у Ми-

нистарству грађевина; то је заиста тако, али је тај посао прешао у надлежност Министарства саобраћаја крајем 1930 године, када је садашњи Министар саобраћаја могао тај програм, пре закључених уговора, да мења према вољи и према своме нахођењу, ако се са тиме није слагао, па се према томе он апсолутно не може правдати тиме, да је неко други одговоран за израду тога програма, а не он сам. Исто тако Министар саобраћаја има да носи пун део одговорности за издавање тих пруга у грађење, јер је он то спровео, уговоре закључио и са целом Владом наставио даље рад.

Напомена господина Министра саобраћаја да ми нисмо могли тада добити повољне услове за финансирање железница, не може га оправдати, јер ми нисмо морали ове железнице градити, ако нисмо добили повољне услове, како је раније, пре њега, и поступио Министарство грађевина, одбивши све услове, који су били пред њим на оцени, оно их је као тешке и неприхватљиве одбило. (Министар саобраћаја Лазар Радивојевић: То није тачно!).

Што се тиче потребе запославања народа на грађењу железница, о томе ћу говорити када будем анализирао уговоре. И ту ће се видети, ко се је користио овим уговором и радовима, да ли народ или шпекуланти.

Господин Министар саобраћаја закључио је уговоре за грађење железница који ефективно износе око 1,400.000.000 дина. И Народна скупштина изгласала је то огромно оптерећење народа кроз Финансијски закон, у коме су биле наведене само нумере из деловодног протокола тих уговора! Садржина тих уговора није ни у изводу никада до сада била саопштена Народној скупштини. Овде је доиста била за Народну скупштину изведена права куповина мачке у цаку!

У оваквим случајевима, где се тиче ове огромне суме, ти су уговори имали бити приложени уз предлог буџета, те да би могли народни посланици гласати са једним уверењем, да знају, зашта гласају. Међутим; ти уговори оглашени су за тајну и поред мога захтева, који сам још пре две године изнео у Финансијском одбору и у пленуму Народне скупштине!

То је, господо, први основ подозрења да ствари нису у реду. И данас, када су почеле да стижу обавезе према тим предузећима, тек се сада види јасно, колико су штетни ти уговори за наш народ. Ми смо се са тим уговорима финансијски до гуше заглибили и сада не можемо се више залагивати, нити смемо допустити да блефиромо празним и звучним фразама, јер смо дошли у непосредну опасност да изгубимо огромно народно благо. Ми се морамо по сваку цену из овога спасавати како знамо и умемо, али не треба забравити, господо посланици, да нас из ове каљуге у коју су нас увалили могу спасавати они, који су нам ово зло и приредили, директно или индиректно.

Наше су железнице до сада дате у грађење трима друштвима, и то: Лозингеру — пруга Пожаревац—Кучево; Европском друштву — Прилеп—Велес, а друштво „Батињол” добило је све остале пруге и то: Београд—Панчево, Београд—Ресник; Куршумлија—Приштина; Приштина—Пећ и Бихаћ—Книн.

Био је још један предузимач, посланик француског парламента г. Едмонд Боаје, који је био закључио са Министром саобраћаја уговор за грађење и финансирање пруга: Приштина—Пећ и Бихаћ—Книн; али је он тај уговор пренео на предузеће „Батињол” узимајући за себе, разуме се, један лавовски део као провизион, и то не радећи ништа. Он у осталом није ни мислио озбиљно да лично овај посао ради, нити је од њега узета ма каква кауција као гаранција. То сада виши није никаво чудо, одкуда да тај г. Боаје прави такав „посао” за себе, јер се сада тачно зна, из којег је јата он излетео у Француској и долетео овамо к нама на Југ, да нам покаже оне вештине, које је у своме друштву изучио. То је, дакле, тај г. Боаје, бивши посланик француског парламента, који је, по једном аутентичном и објављеном списку, примио од Стависког чек на 1,006.000.— франка (Л'Матен од 28-II-1934 Но. 18.241) свакако наиме извесног бакшиша, чији ће основ савесна француска истрага по Стависковој афери свакако утврдити.

Ја могу само да честитам г. Министру саобраћаја и његовим колегама у Влади на таквоме друштву, а допуштам себи да не верујем, да изван групе Ставискове није било могућно наћи повољнијег предузимача; како нам то рече господин Министар саобраћаја.

Као карактеристика како су уговори закључени, служи овај случај са Боајеом. Он је закључио уговоре за преко пола милијарде динара номиналних, и када је требао у року од три недеље да положи кауцију, показало се да он уопште нема пара и, разуме се, да ову кауцију није положио (Валда је Стависки у то време био омалио са парам!), а то сам тврдио и преклане у Финансијском одбору, док је господин Министар Радивојевић тврдио, да је положио и зато је пензионисан један начелник, што ми је казао да „није положио”. Међутим, Боајеу је тај рок продуживан, али то није помогло ништа, јер Боаје није имао новаца, па није ни испуњавао уговорене обавезе, због чега је уговор изгубио своју правну важност, односно постао невредећи.

Али се десило нешто, што целој овој ствари даје карактер необичне радње, што ћу у даљем излагању открити. Тако, овај неважећи Боајев уговор од преко пола милијарде динара, пренет је на друштво „Батињол” и том су приликом учињене у том уговору две крупне измене.

Прва измена је учињена у чл. 2 и 8 техничког уговора, где је Боаје ослобођен кауције, јер је преко чл. 2, који је залепљен парчетом хартије, дата друга стилизација, по којој Боаје има да даде само допунску кауцију, а не и основну, коју је требало давати сукцесивно према изведеним ситуацијама, обрачунавајући ту допунску кауцију са 3%. Шта значи ова измена? Значи да је Боаје ослобођен оне обавезе, због које је његов уговор изгубио важност и стварно био поништен, јер није о року положио уговорену кауцију.

Ево, господо, оверене копије једног таквог уговора, где је преко члана другог залепљено друго парче хартије на коме пише: „Кауција је утврђена на 3% од целокупног износа радова и она ће се задржавати од стране државе у тој сразмери од сваке месечне ситуације”.

Међутим, кад се прочита текст испод залеп-

лене хартије, који је стајао у оригиналном уговору, онда се види да је тај члан гласно овако: „За гаранцију да ће тачно испунити обавезу из овога уговора, друштво ће при потпису истога положити кауцију од ... динара у готовом”.

Остављам вама, господо народни посланици, да ви сами кажете, како се зове оваква радња!

Исто је тако, допуњен и чл. 19 односно чл. 20 техничког уговора с Боајеом, јер је додата у тексту реченица испод тач. 3 под тачком 1) која гласи: „Сума која се има одбити као гаранција према чл. 2 овог уговора” — то значи, да је Боаје потпуно ослобођен од основне кауције, остала му је само допунска, која се наплаћује само по ситуацијама. Како је „Батињол” обећао да положи кауцију приликом преноса уговора, то је по чл. 2 техничког уговора, који је пренешен, стављено: »Да »Батињол« има положити у готовом 14,736.000 динара или у државним папирима, или гарантном писму».

У чл. 8 техничког уговора измењен је рок грађења Унске пруге, јер је повећан од 36 месеци на 48 месеци, т.ј. за пуну годину дана. То је у интересу предузећа, пошто оно наплаћује интерес 3% на неутрошену суму, која за ове две пруге износи до близу 50 милиона динара.

Е, сада да видите, господо, шта каже г. Министар саобраћаја о овим изменама у својој реферату Министарском савету, мислим од 27 августа 1932 године и то текстуелно: »У продуженом тексту финансијског уговора друштво је учинило извесне измене техничке природе, односеће се на начин извршења већ постојећих одредаба — што значи да је друштво ослобођено од кауције и продужен му је рок за грађење пруге за годину дана, а то све подведено под онај израз »измене техничке природе«, и ако су то чисто финансијске измене, од којих је једна имала да поврати у живот већ неважећи уговор, а на штету државне касе.

Изнећу вам неке важније одредбе тога уговора, и то на пример уговора Батињола односно Боајеа: плаћање 3% интереса на обећану суму, а не изузету, што тече од дана потписа уговора т.ј. од 1 октобра 1932 године за пругу Приштина—Пећ и Бихаћ—Книн, и ако пругу Бихаћ—Книн предузеће почиње да гради 1935. године, те према томе тај интерес на неизузете суме плаћамо већ око 7 година и то од 1932 до 1939 год. Та сума износи за пећску и унску пругу 48,500.000 динара. То је новац бачен у »луфт« без икаквог оправдања и без икакве противвредности, коју би за толики новац требало да примимо бар у нечем.

Предузеће »Батињол« имало је толико смелости, да не кажем нешто друго, да је тражило да му се та сума плаћа од момента закључења уговора са Боајеом, т.ј. од 3 јануара 1932 године па до 1 октобра исте године, када тај уговор није уопште ни ступио на снагу нити важио због неположене кауције.

Даље, на разлику у курсу, која се разлика између 92 и 100 има одмах положити предузећу, плаћа се камата 7% што са том разликом у курсу и каматом на ту разлику износи 63,500.000 динара за ове две пруге. Дакле, за тај део Боајеовог уговора, који је пренео на »Батињол« само за интерес на изузету суму и разлику у курсу, као и камату на ту разлику, имамо да платимо 112

милијона динара на ефективни зајам 491.000.000 динара.*)

Да вам не бих све читао, ја ћу продужити даље. Ево, господо, неколико цифара од закључених зајмова:

1) За пругу Бихаћ—Книн и Приштина—Пећ закључен је зајам од 491 милијон ефективних, а имамо да платимо за 11 и по година 748 милиона динара; дакле 258 милиона више него што имамо да примимо у изграђеним жељезничким пругама.

2) Европско друштво дало је зајам за пругу Велес—Прилеп и набавке 327 милијона динара, а имамо да платимо за 11 година 544 милијона динара, т.ј. 217 милијона више него што је изграђено.

3) Предузеће Лозингер, грађење пруге Пожаревац—Кучево треба да даде 218 милиона динара ефективних, а ми њему за 12 година имамо да платимо 433 милиона динара, дакле више него што смо примили, односно уградили и то неких 215 милиона динара итд.

Укупно за све пруге које су издате у грађење, ми смо се задужили са око 1,400.000.000.— ефективних динара, а имамо да платимо за 10—12 година око 2,300.000.000.— динара т.ј. више око 900 милиона динара.

На први поглед чини се, да је ово та сума коју ми губимо, међутим, она је далеко већа, јер су јединачне цене радова у техничким уговорима тако високе, да би ми ове пруге могли у режији са нашим предузимачима да израдим за 30 до 50% јефтиније т.ј. ми би ове пруге, кад би сами радили, могли да изградимо за 700 до 900 милиона динара, а нама је обрачунато око 1,400.000.000 ефективних динара за то грађење. То значи да ми стварно губимо око 1 милијарду и 400 милиона динара до око 1 милијарду и 600 милиона динара, кад се узме у обзир стварно коштање грађења по данашњим ценама, а не по ценама како су ова предузећа погодила.

Ево вам о томе неколико података: тако код Лозингера на прузи Пожаревац—Кучево предузеће наплаћује од државе за копање земље и шљунка 28 динара по кубном метру, док акорданти раде по 8 динара т.ј. по тој би цени држава могла да ради у својој режији, а то је за 300% јефтиније. Копање усека у стени плаћа 50 динара по кубном метру, а акорданти раде испод 20 динара. То значи, да главни предузимач и његови под-предузимачи узимају 30 динара, а онај који стварно овај посао ради, узима свега 20 динара, па и мање. За пругу Приштина—Пећ копање земље и шљунка плаћа се предузећу 18 динара по кубном метру и то из материјалних ровова, а међутим, тамо се ово може радити за 4 до 5 динара од кубика.

Поткопавање усека на истој прузи у земљи и шљунку плаћа се 23 динара по кубном метру, а може се израдити највише за 8 динара т.ј. 300% скупље плаћа се предузећу.

Откопавање у стени трошној и чврстој плаћа се предузећу 50 динара по кубном метру, а то се може радити испод 20 динара по кубном метру.

Зидање ломљеним каменом у темељу предузећа има цену од 360 динара по кубном метру, а може се у акорду извршити испод 160 динара.

*) Види табеле на следећим странама.

ГРАЂЕЊЕ ПРУГЕ ПОЖАРЕВАЦ—КУЧЕВО

ГРАЂЕВИНСКО ПРЕДУЗЕЋЕ ЛОЗИНГЕР И КОМП.

Уговор од 2 марта 1929 г.

ПРЕГЛЕД УКУПНИХ ИСПЛАТА

Сума зајма:

Номинално 250,000,000.— динара

Ефективно 218,000,000.— „

(1 долар = 57,0 динара)

ДАН ИСПЛАТЕ	КАМАТЕ	АНУИТЕТИ	Укупна амортизација Динара
1. VII. 1930	9,975.000.—	—	9,975.000.—
1. I. 1931	9,975.000.—	—	9,975.000.—
1. VII. 1931	9,975.000.—	—	9,975.000.—
1. I. 1932	9,975.000.—	—	9,975.000.—
1. VII. 1932	9,975.000.—	—	9,975.000.—
1. I. 1933	9,975.000.—	8,270.700.—	18,245.700.—
1. VII. 1933	9,684.300.—	8,561.400.—	18,245.700.—
1. I. 1934	9,387.900.—	8,857.800.—	18,245.700.—
1. VII. 1934	9,074.400.—	9,171.300.—	18,245.700.—
1. I. 1935	8,755.200.—	9,490.500.—	18,245.700.—
1. VII. 1935	8,424.600.—	9,821.100.—	18,245.700.—
1. I. 1936	8,076.900.—	10,168.800.—	18,245.700.—
1. VII. 1936	7,723.500.—	10,522.200.—	18,245.700.—
1. I. 1937	7,358.700.—	10,887.000.—	18,245.700.—
1. VII. 1937	6,976.800.—	11,268.900.—	18,245.700.—
1. I. 1938	6,577.800.—	11,667.900.—	18,245.700.—
1. VII. 1938	6,173.100.—	12,072.600.—	18,245.700.—
1. I. 1939	5,751.300.—	12,494.400.—	18,245.700.—
1. VII. 1939	5,312.400.—	12,933.300.—	18,245.700.—
1. I. 1940	4,856.400.—	13,389.300.—	18,245.700.—
1. VII. 1940	4,389.000.—	13,856.700.—	18,245.700.—
1. I. 1941	3,904.500.—	14,341.200.—	18,245.700.—
1. VII. 1941	3,402.900.—	14,842.800.—	18,245.700.—
1. I. 1942	2,884.200.—	15,361.500.—	18,245.700.—
1. VII. 1942	2,348.400.—	15,897.300.—	18,245.700.—
1. I. 1943	1,789.800.—	16,455.900.—	18,245.700.—
Укупно	132,828.100.—	250,331.600.—	433,034.700.—

ГРАЂЕЊЕ ПРУГЕ ВЕЛЕС -- ПРИЛЕП

ЕВРОПСКО ДРУШТВО

ЗА ХИПОТЕКАРНИ И БАНКАРСКИ КРЕДИТ

Уговор од 3. јануара 1932 год.

ПРЕГЛЕД УКУПНИХ ИСПЛАТА

Сума зајма:

номинално 355,924.528,0 динара

ефективно 327.450.566,0 „

(1 фр. франак = 2,2245283 динара)

Рокови за исплату	Камате 7% на утрошене суме	Камате 2% на неутошене суме (само из ефективног кредита)	Ануитети (отплате и камате)		Укупна амортизација Динара
			Ефективна сума зајма	Разлика у курсу	
3. VII. 1932	—	3,274.505	—	—	3,274.505
3. I. 1933	985.826	3,090.776	—	—	4,076.602
3. VII. 1933	2,943.116	2,512.080	—	—	5,455.196
3. I. 1934	5,100.970	1,984.500	—	—	7,085.470
3. VII. 1934	7,599.250	1,276.980	—	—	8,876.230
3. I. 1935	10,283.100	—	24,451.714	2,126.236	36,861.050
3. VII. 1935	—	—	24,451.714	2,126.236	26,577.950
3. I. 1936	—	—	24,451.714	2,126.236	26,577.950
3. VII. 1936	—	—	24,451.714	2,126.236	26,577.950
3. I. 1937	—	—	24,451.714	2,126.236	26,577.950
3. VII. 1937	—	—	24,451.714	2,126.226	26,577.950
3. I. 1938	—	—	24,451.714	2,126.236	26,577.950
3. VII. 1938	—	—	24,451.714	2,126.236	26,577.950
3. I. 1939	—	—	24,451.714	2,126.236	26,577.950
3. VII. 1939	—	—	24,451.714	2,126.236	26,577.950
3. I. 1940	—	—	24,451.714	2,126.236	26,577.950
3. VII. 1940	—	—	24,451.714	2,126.236	26,577.950
3. I. 1941	—	—	24,451.714	2,126.236	26,577.950
3. VII. 1941	—	—	24,451.714	2,126.236	26,577.950
3. I. 1942	—	—	24,451.714	2,126.236	26,577.950
3. VII. 1942	—	—	24,451.714	2,126.236	26,577.950
3. I. 1943	—	—	24,451.714	2,126.236	26,577.950
3. VII. 1943	—	—	24,451.714	2,126.236	26,577.950
3. I. 1944	—	—	24,451.714	2,126.236	26,577.950
Укупно	26,912.262	12,138.841	464,582.566	40,398.484	544,032.153

ГРАЂЕЊЕ ПРУГА:
БИХАЋ — КНИН и ПРИШТИНА — ПЕЋ

ГРАЂЕВИНСКО Друштво „БАТИЊОЛ“
Уговор од 1. октобра 1932 год.

ПРЕГЛЕД УКУПНИХ ИСПЛАТА

Сума зајма:

номинално 533,886.792,0 динара

ефективно 491,175.782,0 „

(1 фр. франак=2,2245283 динара)

Рокови за исплату	Ануитети ефективног кредита (отплате и камате 7%)	Интерес 3% на неутрошене суме	Разлика у курсу		Укупна амортизација Динара
			Отплата дуга	Камате 7%	
1. I. 1933	—	2,865.000	—	534.000	3,399.000
1. VII. 1933	143.000	7,200.000	—	1,495.000	8,838.000
1. I. 1934	564.000	6,990.000	—	1,495.000	9,049.000
1. VII. 1934	1,052.000	5,892.000	—	1,495.000	8,439.000
1. I. 1935	28,052.000	5,250.000	2,135.000	1,495.000	36,932.000
1. VII. 1935	31,400.000	4,770.000	2,136.000	1,420.000	39,726.000
1. I. 1936	31,900.000	4,150.000	2,135.000	1,345.000	39,530.000
1. VII. 1936	32,300.000	3,570.000	2,136.000	1,271.000	39,277.000
1. I. 1937	32,770.000	2,970.000	2,135.000	1,196.000	39,071.000
1. VII. 1937	33,380.000	2,230.000	2,136.000	1,121.000	38,867.000
1. I. 1938	34,180.000	1,480.000	2,135.000	1,046.000	38,841.000
1. VII. 1938	34,840.000	900.000	2,136.000	972.000	38,848.000
1. I. 1939	35,220.000	300.000	2,135.000	897.000	38,552.000
1. VII. 1939	35,330.000	—	2,136.000	822.000	38,288.000
1. I. 1940	34,730.000	—	2,135.000	747.000	37,612.000
1. VII. 1940	33,790.000	—	2,136.000	673.000	36,599.000
1. I. 1941	32,850.000	—	2,135.000	598.000	35,583.000
1. VII. 1941	31,900.000	—	2,136.000	523.000	34,559.000
1. I. 1942	30,960.000	—	2,135.000	448.000	33,543.000
1. VII. 1942	30,020.000	—	2,136.000	374.000	32,530.000
1. I. 1943	29,070.000	—	2,135.000	299.000	31,504.000
1. VII. 1943	28,130.000	—	2,136.000	224.000	30,490.000
1. I. 1944	27,180.000	—	2,135.000	149.000	29,464.000
1. VII. 1944	26,340.000	—	2,136.000	75.000	28,551.000
Укупно	636,101.000	48,567.000	42,710.000	20,714.000	748,092.000

Зидање ван темеља предузимачу се плаћа 420 динара, а може се извршити за 200 динара.

Пробијање потпуног профила за тунел, с обзиром на профил, плаћа се 180—200 динара по кубном метру, а може се изградити у акорду мало више од 100 динара (110 динара кубни метар).

Зидање опорца у тунелу плаћа се предузимачу 530 динара по кубном метру, а може се изградити око 300 динара по кубном метру итд. Као што сте имали прилике да опширно чујете од г. Станића, који је то детаљно изложио пред Народном скупштином, те ја немам потребе да вас с тим замарам.

Као што видите, да би држава из ових кредита, које уноси у буџет сваке године за плаћање страних предузећа радила сама и у сопственој режији, издавајући послове ситним предузимачима, па чак и групама радника, она би ове пруге могла да изради за скоро половину оне цене, по којој су дате страним предузимачима.

Зато штета не износи само од ових закључених уговора — оних 900 милиона динара, колико износи разлика између ефективног задужења и исплата у року од 10 до 12 година, већ износи још плус 500 до 700 милиона динара тако, да је моја горе срачуната цифра од 1,400 до 1,600 милиона динара стварни наш губитак на овим уговорима.

Овде, господо, долази одговор господину Министру саобраћаја на његово тврђење да је он ове уговоре закључио, да би запослио радни народ и да би унапредно привреду.

Потпредседник Карло Ковачевић: Господине посланиче, ваше је време истекло.

Јован Мисирлић (наставља): Из ових мојих података види се, да ови уговори том радном народу једва могу да донесу хлеба, а да лавовски део узимају предузимачи и разни посредници.

Потпредседник Карло Ковачевић: Господине посланике, ваше време је истекло.

Јован Мисирлић (наставља): Молим вас, ја говорим у име своје групе!! (Смех). Ја има права да говорим. Јер, кад је г. Станић, који је из ваше групе, могао говорити два сата, могу, ваљда, и ја да говорим бар колико и он у име своје групе, јер сам независни посланик, где сам и вођа, и члан, и секретар и све што хоћете!! (Смех).

Потпредседник Карло Ковачевић: Господине посланиче, држите се Пословника и изволите завршити.

Јован Мисирлић (наставља): Ја сам обишао пругу Велес—Прилеп, а био сам и на пожаревачкој прузи, и том сам приликом констатовао једно опште мртвило, баш у тим крајевима, где се ове пруге граде. То долази отуда, што се радници плаћају минимално, а предузимачи узимају све остало.

Ево Вам, господо, поразне слике ових уговора.

У данашње доба, када се нашем народу продају најнеопходније потребе за повез, ми пунимо цепове странцима без икакве потребе! Наш народ нема вајде од овога грађења, јер он уколико је запослен на грађењу ових железница, његова зарада не износи ни колико за хлеб, пошто главне суме изузимају предузећа и разни посредници.

Овде је моменат да нагласим факат, да само Министарство саобраћаја не чини ништа, да би се тешке одредбе ових уговора колико-толико убла-

жиле. Наиме, предузећа изграђују ове пруге по етапама; изграђене етапе наплаћују по ситуацијама и са добијеним новцем од једне етапе и ситуације прелазе на другу и тако све редом. На тај начин, предузећа граде пруге стварно нашим новцем, а не уносе у нашу земљу свој капитал. И ту је промашен главни циљ.

Према обавештењу, предузеће „Батинџол“ које је највише закључило уговора за грађење пруга унело је до сада у нашу земљу свега 32 милиона француских франака, а то је око 70 милиона динара. Међутим, обавило је толике послове који износе на стотине милиона, јер је оно радило и на исушивању панчевачких ритова.

Ово вам је доказ да је заблуда кад неко верује, да ће нам ова предузећа унети у нашу земљу стране девизе и утицати на поправку нашег динара.

Тиме се наноси и огромна штета нашој радности уопште, јер се страни капитал готово и не појављује у овим радовима. Тај главни циљ: уношење страног капитала у земљу не остварује се. Предузећа, благодарећи оваквим поступцима и оваквој толеранцији Министарства саобраћаја раде готово искључиво нашим новцем, од кога знатан део и износе из земље као своју зарату. То је такође убиствено по државу и народ.

Колико има да се згрне са народне грбаче по овим уговорима и са оваквим радовима, најбољи је доказ чињеница, јер предузећа закључене послове не раде у својој режији већ преко акорданата. Али, што је још најжалосније, ови акорданти не изграђују радове сами, већ их уз добре зараде за себе дају у рад подакордантима итд.

Господо народни посланици, из свега овога што сам изнео ја и г. Андра Станић види се, да су неке тајне силе витлале интересима наше државе. Те силе су оне исте које потресају један велики и нама у истини пријатељски народ француски који чини све напоре да се те авети ослободи.

Код нас немањем контроле почела је да нагриза наш здрави организам једна опасна гангрена која, ако се не би благовремено отстранила, може довести наше друштво до потпунога расула.

Потпредседник Карло Ковачевић: Господине посланиче, време је нашега говора истекло и молим вас да завршите.

Јован Мисирлић (наставља): Молим Вас, господине Потпредседниче, још само неколике важне ствари да споменем.

Иза сваке, ма и најмање афере откривају се страховите махинације појединаца који своје интересе на један безочан начин стављају изнад интереса државе. Па и овде у овој великој афери, која ће, како ми се чини, потрести темеље наше државе, извесне групе и појединци играли су пресудну улогу.

Господин министар саобраћаја није био дорастао улози која му је овде била додељена. Зато смо ми и доведени у положај да доживимо један прави крах у једној важној политици и да се поколеба вера народа у исправност његове управе.

Ја ћу вам овде отворено открити те мрачне силе које су нанеле огромну штету и срамоту народу у овој афери која се претвара у један велики скандал:

1) Иза Европскога друштва које прави пругу Велес—Прилеп стоји једна група наших утицајних предузимача и неких веома утицајних људи;

2) Иза Лозингера стоји бивши Министар саобраћаја, а можда и будући, члан владине партије и пропали кандидат за посланика;

3) Објснићу вам, ко је тај господин Едмонд Боаје. Ви ћете се сагласити самном да ове машине и осетљивост господина Министра саобраћаја према томе господину Боајеу, изгледају невероватно мистериозне и загонетне. Сваки ће се запитати, како је могуће да један тако непознат странац може да ради тако незаконите ствари: да преноси неважеће уговоре и да буде толериран неких 10 месеци без положене кауције, а да се на крају крајева ослободи те кауције, наравно, када се је видело да је не може положити.

Исто тако изгледаће вам чудновата осетљивост Министрова, по којој је пензионисао начелника одељења за грађење железница, само због тога, што сам ја пре две године изјавио у Финансиском одбору да Боаје, према тврђењу тога начелника, није положио кауцију у одређеном року, а г. Министар нам је тврдио да је положио.

Ја ћу вам сада ту загонетку разрешити. Ви се сећате, господо, да сам приликом образложења моје интерпелације 24 овог месеца рекао да је афера са закључењем ових уговора много већа од Ставинскове афере, која је узбудила толико целу француску нацију. Кад сам то тврдио, ја ни слутио нисам да ће се овако брзо испоставити да је ова наша афера баш у вези са афером Стависког, јер на листи чековској пок. Стависког фигурира и име г. Едмонда Боајеа, бившег члана француског парламента, — са овим г. Боајеом је наш Министар саобраћаја закључио ове уговоре који су доцније пренети на „Батињол“.

Господин Едмонд Боајеа, који је, као што се сада види, био члан Ставискове дружине, пронашли су и довели га у Југославију и са њиме се уортачили чланови предузећа „Лид“, који су му помогли да извршава са кауцијама и да пренесе уговор који је изгубио сваку важност на предузеће „Батињол“ са којим су чланови „Лид“ остали такође ортаци, о чему се може свако уверити када оле на пругу Приштина—Пећ где ће чланове „Лид“ наћи на послу.

А ко је тај „Лид“ и ко су чланови његови?

То је бивше предузеће Министра саобраћаја г. Лазара Радивојевића, а чланови „Лид“ то су бивши ортаци г. Лазе Радивојевића, министра саобраћаја.

Сапијенти сат (паметнима је доста!).

Господо посланици, после свега овога што сте чули и од мене и од г. Андре Станића, мога уваженог колеге и нашег посланичког друга, имате да бирате између ове две ствари једно: Или ћете спасавати државу од ове пљачке и кривце нештедимце прогонити или ћете се солидарисати са оваквим радом зашта ћете морати кад тад одговорити пред народом...

Потпретседник Карло Ковачевић: Ваше време, господине посланике, истекло је одавно, и ја вас последњи пут позивам да одмах завршите говор.

Јован Мисирлић (наставља): Молим вас, господине потпретседниче, да предложите Народној скупштини да она реши да ли ја имам права још мало да говорим као једини независан члан овога дома који нема свога клуба, као што су говорили

и остали. Ваши другови из већине говорили су по два сата и ја сам вас мирно слушао, а ви сада нећете да ме чујете. Ја бих имао да говорим још највише десет минута.

Дакле, господо, претседник Краљевске владе г. Узуновић, одговарајући на говор уваженог г. Станића, рекао је да треба саслушати одбрану отсутнога министра саобраћаја, па ће се после тога, вели, моћи опредељивати и Краљевска влада и Народна скупштина. И ја се слажем с тиме да треба окривљеног министра саслушати. Само ја налазим да поред њега и заједно са њиме овде одговарају и сви чланови Краљевске владе који су се са њиме солидарисали, чим су заједно овај буџет пред нас изнели. Зато ја мислим да Краљевска влада овде нема шта сад тек да се опредељује у овоме питању. Она се определила још онда када је одобрила закључене уговоре, определила се онда када је допустила да се умировљени уговори оживе и када је допустила да се ти уговори пренесу са једног уговорача на другог, као и сада када нам је заједно са окривљеним министром солидарно предложила овај буџет. И ако Министар саобраћаја треба да повуче конзеквенце, како то рече г. Станић, а како мислим и ја, те исте конзеквенце има да повуче и цела Краљевска влада. Ту другог излаза, господо, нема! Стога ја подносим предлог и молим вас да ме помогнете да Народна скупштина изабере једну анкету... (Чује се: Доста је говорено. — *Мирко Урошевић:* Пустите га нека говори! Граја)

Потпретседник Карло Ковачевић: Господине посланиче, по Пословнику ваше је време истекло, ми морамо поштовати овај Пословник који смо ми донели. Има реч г. Бранко Аврамовић ради личног објашњења.

Јован Мисирлић: Јесте ли ми одузели реч, господине претседниче?

Потпретседник Карло Ковачевић: Јесам. Има реч г. Аврамовић. (*Јован Мисирлић:* Добро, ја се повинујем Пословнику, али кад га ви будете гавили, ја ћу умети да браним част овога дома и закона ово земаљских! То је срамота да нећете да ме чујете, када се тиче овако важних народних интереса и корупције. Граја и протести код већине: — Гласови: Доста је говорио!).

Потпретседник Карло Ковачевић: Има реч Министар саобраћаја Господин Лазар Радивојевић.

Министар саобраћаја г. Лазар Радивојевић: Господо народни посланици, и ако сам ја лојално изјавио приликом образложења хитности интерпелације од стране народног посланика г. Мисирлића, да сам спреман да дам пуно обавештење парламенту о целокупној грађевинској политици Министарства саобраћаја и о свима оним уговорима који су закључени за време мога петогодишњег министровања, почевши од 6 јануара 1929 године па до данас, ја сам господо, ... (*Милош Драговић:* На суд, господине министре!)... ина суд, господине посланиче, ако треба, ја не бегам ни од суда... као петогодишњем министру. Господо, ви треба да верујете да ја нећу да бегам од примања пуне одговорности за све послове које сам као министар саобраћаја извршио. (Пљескање и одобравање).

Господо, ја сам лојално изјавио приликом образложења хитности интерпелације у овој кући, да ћу пуно обавештење дати по свима тим угово-

рима, о њиховој законитости, о оправданости њиховог закључења, о карактеру приоритетног програма који је фигурирао на лицитацији у Министарству грађевина и о свему томе што је сада предмет дискусије у парламенту и што је бачено, непроверено, без мог одговора у јавност, па ће имати прилике скупштина о томе да објективно цени колико је грешио министар саобраћаја у овој ствари или не. Али, пре него што се добије коначни одговор од мене, пре него што се обрачунам са оним тврђењем бив. Министра г. Андре Станића, ја примам бачену рукавицу пред вама као претставницима народа. Али, господо, ви немате право да ме ни осуђујете ни да ми дајете за право пре него што чујете моју реч. (Такоје! Бурно одобравање. *Мисирлић*: Анкету, Господине Министре. Настаје граја).

Знам ја господо као политички човек да сам на путу, којим идем, и на своме делању предмет и подмуклих напада и предмет атентата. Ја знам, господо посланици, да као политички човек могу да очекујем све нападе и све нелојалности, и оне, који се виде и оне који се не виде али се осећају. (*Драговић Милош*: Политичке, али не материјалне). Као министар, као члан кабинета, и као члан парламента, ја имам једну морлну дужност и морлну обавезу према себи и према овој кући и с обзиром на ову буку, која је бачена у јавност, да дам рачуна и вама, а најзад, господо, и да браним образ, који хоће да ми се доведе у питање. (Тако је. Бурно плескање и одобравање).

Нема већег револта од револта поштеносног човека који осећа, да је радио у интересу земље и у интересу оних циљева који мора да су сваком јавном раднику пред очима. (*Мисирлић*: Анкета, господине Министре!). Ја примам отворену дискусију. Ја сам лојално и отворено то изјавио, господо, да сам спреман да дам обавештења о свима тим питањима приликом дискусије о буџету ресора Министарства саобраћаја. Ја сам то пуно обавештење дао у Финансијском одбору и ове године и прошле године кад год су та питања била на дневном реду. Само мало стрпљења.

Али, господо народни посланици, ово фразирање са цифрама, ове бачене алузије, оне на крају крајева кад се ствар расветли и кад се ствар расчисти какве ће да изгледају? Једно нарочито намештење и штимовање унапред јавног мњења пре него што се чуо од мене као одговорног и ресорног министра неопходан одговор и објашњење? (Одобравање и плескање).

Целокупна она материја, коју је покренуо и г. Мисирлић и целокупна она материја коју је покренуо г. Андра Станић и као Министар саобраћаја и као инжењер и као технички човек, који као такав рачуна на објективност у јавном мњењу, заслужује да се на њу одговори достојанствено и ауторитативно. (Бурно одобравање). И ја молим господу народне посланике да имају вере у мене, да не бежим од одговорности и да стојим готов пред вама, као претставницима народа, да дам пуно обавештење о свима пословима Министарства саобраћаја, нарочито кад сматрам да сам радио само у интересу земље и да сам готов да за такав свој рад повучем и јавно примим или похвалу или осуду. (Плескање и одобравање).

Потпретседник Карло Ковачевић: Има реч ради личног објашњења народни посланик г. Бран-

ко Аврамовић. (*Јован Мисирлић*: Молим за реч ради личног објашњења! — Узвици: Не може! — Граја).

Бранко Аврамовић: Ја сам тражио реч од господина Претседника ради објашњења поводом говора г. Хоћере. (*Милош Драговић*: Је ли могуће?). Могуће је г. Драговићу. Господо, иако писам био у то време на седници кад ми је г. Хоћера указао ту част и моје име три пута споменуо, видео сам у Стенографским белешкама да се у своме говору осврнуо на оно кад смо пре три и по године. (Жагор и даље траје. — *Др. Владимир Станишић* и *др. Вјекослав Милетић* живо се објашњавају. *Мирко Урошевић* прилази *др. Вјекославу Милетићу* и с њиме се живо објашњава).

Потпретседник Карло Ковачевић: Господине Урошевићу, умирите се. (Међусобно објашњавање и граја и даље траје). Прекидам, господо, седницу. (После прекида).

Потпретседник Авдо Хасанбеговић: Ја вас молим, господо, да у интересу чувања угледа овога Дома будемо на висини и да пустимо говорнике нарочито у овоме моменту да кажу своју реч. Изволите чути народног посланика г. Аврамовића.

Бранко Аврамовић (наставља): Господо народни посланици, г. Хоћера учинио ми је част да ме је у своме говору три пута споменуо и ја сматрам за своју дужност и право да реплицирам на његове изјаве и решим:

Господо, у начелној дискусији о буџету увек се дају и политичке изјаве. Између осталог јуче при моме говору ја сам дао са своје стране једну изјаву и обавештење о политичком почетку рада све наше Народне скупштине када је у клубу нашем, јединственом тада, доношена одлука какав ћемо назив да дамо нашој ново створеној партији. Један дое народних посланика међу којима сам био и ја, потписао је једну листу, у којој смо констатовали да наша партија треба да има нов назив и да име и карактер тог назива треба да буде југословенски и националан. (*Драговић*: То није важно). Г. Хоћера је пре 3-4 сата оперисао с тим списком и три пут је у свом говору нагласио и моје име. Ја овде изјављујем а исто тако и господо која су то потписала да смо ми остали доследни томе и да смо ми на конгресу ЈНС и донели одлуку да се наша странка зове Југословенска национална страка. Никакве ту срамоте господо, нема при том потписивању. Ја сам остао доследан и то изјављујем у име своје и оних који су тај акт потписали. (*М. Драговић* упада у реч). Г. Драговићу, Теби могу да кажем да ниси остао доследан.

После нишког збора имали сте да се вратите у матицу онда кад се усвојило и име и организација која се тражила са ваше стране. Ја сам јуче већ рекао да са ваше стране нема никаквог разлога до оснивања другу партију, кад се је већ све оно примило што сте ви тражили. Него вас је на то руководио једино пркос.

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Има реч г. Андра Станић ради објашњења.

Андра Станић: Господо посланици, кад сам се био јавио за реч, ја сам био у исто време изјавио да ћу да говорим о уговорима за грађење жељезница и изјавио сам жељу да г. Министар саобраћаја буде присутан (*Министар саобраћаја Лазар Радивојевић*: То ми нисте јавили). Господин Министар је извештен о томе, а није дошао. Ско-

ро цела Влада овде је присуствовала, само није био присутан г. Министар саобраћаја, кога се ова ствар у првом реду тичала. Господин Претседник Владе казао нам је да ће г. Министар саобраћаја узети реч кад буде била специјална дискусија буџета Министарства саобраћаја, и ми смо очекивали и то. Ми смо очекивали то са великим нестрпљењем, а са великим нестрпљењем очекивала је то и цела јавност која је хтела да зна какав је њен Министар саобраћаја. Он је у ствари преварио и Претседника Владе и све нас и дошао је сада да каже неколико речи онако како је и до сада увек говорио. Али доста је било тога! Шта нам је, господо, г. Министар саобраћаја казао? Он нам није казао ништа. Он нам је казао: „Казаћу вам”, али, кажите господине Министре! О овим уговорима који су ангажовали нашу земљу да плаћа преко две милијарде и сто милиона динара у страниј валути, о тим уговорима г. Министар саобраћаја до сада није дао ни једне речи. Он је сам, без знања Краљевске владе потписао два уговора који су ангажовали нашу земљу да у току 12 година плати преко милијарду и триста милиона динара. Па има ли, господо, где у свету да се може ангажовати једна земља да плати једну милијарду и триста милиона динара са једним јединим потписом некога Лазара (жагор). Он је господо, прошле године приликом буџетске дискусије требао показати уговоре, јер њни имају јавни карактер, — и са њима упознати Скупштину и целу јавност. Он то не чини. На седници од 17 марта 1933 године рекао је само: „Ми смо успели да закључимо извесне уговоре у погледу изградње жељезничких пруга”, називајући успехом ту велику штету и тешки удар угледа наше државе.

Даље је казао да „ти уговори” имају основну вредност за нашу земљу и за наше прилике и да утичу на умањење беспослице. Ја сам о свему овоме опширно говорио и изнео цифре, па сте могли видети колико обмане има у овим речима. У Сенату је рекао, одговарајући на примедбе једнога сенатора: „обзиром на оно што сам специјално ја урадио у том погледу као Министар саобраћаја, г. сенатор би први требао да гласа за буџет Министарства саобраћаја”. А кад му је стваљена примедба: Зашто се не гради пруга Бихаћ—Книн, он је критиквујући ранији рад у Министарству саобраћаја казао: „међу да се везујем са предузећима за једну пругу за коју нису ни планови израђени”. А он се баш везао за њих. Он је дао овако велике цене и обавезао државу да плаћа и интеркаларни интерес. Он је и сада, кад је и г. Мисирлић поднео своју интерпелацију, уместо да одговори цифрама и фактима, опет рекао: „Ја сам у Финансијском одбору и у Народној скупштини и у јавности дао пуно обавештења”. Међутим, господо, никада никакво обавештење није дао. Крајње је време да се та обавештења даду.

Ја сам, господо, изнео цифре, изнео сам факта и знам одговорност коју примам. Г. Министар саобраћаја несме да чека, нема потребе да прикупља материјал. Тај материјал са којим се земља ангажује на толика плаћања, он мора имати у глави, и мора бити готов увек и у свако доба да каже, да ли ствар стоји овако или онако. Зато ми не можемо допустити никакво одлагање. Ми морамо још сада, пре гласања буџета у начелу, знати и рећи да ли овакав Министар сме и даље о-

стати у Влади. (Одобравање).

Господо, дужност је била Министра саобраћаја да одговори на ова факта и ове цифре. Пресуда мора да буде изречена што пре.

Што се тиче мене, ја не могу гласати за буџет због тога што се у Влади налази један човек који је штетно и интерес и углед наше државе. (Хаџи Тодор Димитријевић: Није Скупштина Преки суд! — Жагор).

Ја сам, господо, тражио његову оставку. Јер уклањање оваквог министра има један општи значај. Уклањање Министра саобраћаја значи, господо, у исто време и ово: да се даде знак свима онима који су интересе државе сматрали као интересе другог реда, да долази Закон који ће спречити то. (Жагор и објашњавања између посланика).

Уклањањем оваквог једног Министра значи да се даде знак свима онима који су у овом тешком добу у недоумици како да раде, да морају ићи исправним путем (Жагор и објашњење између посланика).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Господо, опомињем вас на ред.

Андре Станић (наставља): Уклањањем Министра саобраћаја мора да значи и то да у нашој великој, славној и витешкој земљи сваки мора да понесе одговорност, од најмањег чиновника, до члана Краљевске владе. (Одобравање и плескање).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Има реч Министар саобраћаја г. Лазар Радивојевић.

Министар саобраћаја Лазар Радивојевић: Господо посланици, ви сте чули реч бив. Министра саобраћаја Андре Станића. Та реч од једног бившег Министра, од једног старог парламентарца вођена и дата на тај начин, ј мислим, господо, боље да је изостала, пре него што се је чуо мој одговор на сва ова питања. (Граја).

Не само то, господо, него сам ја и лојално изјавио овде у парламенту, да ја примам ту дискусију и изјавио сам, господо, да је то материјал, који долази у начелан претрес Министарства саобраћаја и ту то питање треба да се расправи. (Жагор). Господин Андре Станић учинио је једну диверзију и ту је дискусију изнео онда, када се уопште расправљало начелно о буџету.

Поред тога, господо, Андре Станић, не чекајући мој одговор, не чекајући моје цифре, не чекајући да ја изнесем сва факта и све ствари у погледу рада администрације обзиром на поступак законски у погледу сагласности ових фактора за поједине уговоре и закључак послова, тражи од мене оставку, као да је то цена за овакву измишљену штету.

Положај једног министра, ако је он фактично оштетио државу за 800 милиона динара, није цена за такву штету. Није то господо, ни казна да поднесе оставку.

У стара времена политички људи су се убијали за такве ствари. Ја не бежим од одговорности, али захтевам толику лојалност од ове куће да ми да могућности да дам пуна обавештења достојанствено као Краљевски Министар. (Одобравање и жагор).

Ја нисам овде „леки Лазар”. Од 6 јануара до данас ја сам Лазар Радивојевић, члан Краљевске владе и Министар. (Одобравање). Ако говорите

„неки Лазар“ ви, господине Министре, погађате у опште достојанство и престиж једног највишег функционера у овој држави. (Одобравање и објашњавање међу посланицима).

Друга је ствар, господо, ако сам ја стварно грешио. (Жагор).

То имате, господо, ви да оцените, има да оцени јавност, има да оцени земља, али пошто саслуша лојално моја излагања.

А каква се грађевинска политика водила кад је био господи Андра Станић? Па, господо, сетимо се прошлости, Министра саобраћаја Андре Станића! Каква је његова репутација као бившег Министра саобраћаја?

У погледу грађевинске политике шта је за време његово рађено, шта је он радио, ја ћу да кажем и докажем. (Граја). Да видите, господо, каква је ситуација била онда на железницама, каква је била тачност возова, какав је био морал особља, какве су биле финансијске прилике и како су се најзад изводиле под њим грађевински радови. Андра Станић критикује и пре него што чује реч онога кога покушава да оптужи, он га у исто време унапред осуђује и тражи његову демисију. Али, господо, пре него што судите, чујте, господо, онога који се овако нелојално оптужује, чујте га са фактима у руци документовано како то доликује једном министру који је толико година био на одговорном положају, да може да да одбрану онако како то доликује најзад и овој кући. (Граја. — *Андра Станић*: Молим за реч ради личног објашњења. — Прилази са народним послаником *Јованом Мисирлићем* претседничком столу. — *Мирко Урошевић*: Дајте му реч. — Граја, протести и међусобна жива објашњавања).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Кажњавам писменом опоменом г. Мирка Урошевића. Има реч г. Милан Степановић. (*Михаило Крстић*: Молим за реч). Господине Крстићу изволите заузети своје место. (*Мирко Урошевић* бурно протестује). Господине Урошевићу, кажњавам вас поново писменом опоменом. Ово је Народна скупштина, умирите се! (*Мирко Урошевић*: Нећу да се умирим, ово је неправда, морате дати реч г. Станићу!). Господо посланици, после мојих опомена г. Урошевићу, које су остале безуспешне ја сам присиљен да га због ометања рада у Скупштини казним са три дана искључења са скупштинских седница (Одобравање). Господине Урошевићу, изволите се удаљити.

Реч има народни посланик г. Милан Степановић.

Милан Степановић: Дозволите ми, господо, да пре свега учиним један пријатељски и другарски приговор. Ови инциденти, који су се овога момента одигравали у Скупштини, (*Др. Метикоп*: Показују слогу националне странке!), и који се често одигравају, не дају никакво уверење о поштовању слободе речи, за коју сви пледирамо. (Аплауз).

Господо, ја сам посматрао све ове испале, сав овај тапаж у клупе, вику и ларму и то ме је опоменуло пре на вашар Св. Марка него на Народну скупштину. И ако је ико позван да чува ауторитет овога дома и да поштује слободу речи, то смо позвани ми, народни посланици. Пустите с тога нека сваки говори, а после тога побијајте са новим разлозима, ако је неко био тангиран.

Господо, после онако великог програмског говора г. Хоћере и после онако лепог читања г. Мисирлића, да му и ми сами свештеници завидимо, а које ме случајно потсећа на оно „добар писац, али рђав концепта“, ја не знам, шта бих и о чему бих говорио у Народној скупштини. Ја немам претензија да будем вођа партије, (*Мисирлић*: Био си Министар саобраћаја за време Нишког збора!). То је народна воља. Господо, ја не мислим да држим неки програмски говор и ја ћу бити слободан у своме излагању. Ја нисам имао времена да пребројавам старе буџете и да их мерим на килограме као што је то чинио г. Хоћера, јер ја за то нисам имао времена, јер ја нисам беспослен. И пошто нисам пребројавао буџете, ја вас нећу ни замарати са цифрама, те ми стога дозволите да вам бар укратко нешто кажем.

Господо, од почетка нашег парламентарнога рада буџетска дискусија никада није била живља, а критика финансијске и опште владине политике никада оштрија, него што је овога пута била. Пале су, господо, многе замерке и приговори и ја морам признати да су делом биле умесне и објективне и да су њима убачене и многе добре идеје и сугестије, што све скупа може послужити Краљевској влади за будуће вођење и стање њене финансијске политике.

Према овогодишњем буџету прва ствар коју можемо да констатујемо, то је да буџетски расходи у сразмери са оним из буџета 1933/34 године престављају смањење од 511 милиона динара. Није, господо, та рестрикција расхода никаква замашна сума у односу према укупној суми расхода, предвиђених у буџету за 1934/35 годину. Али та рекстрикција показује очиту тенденцију штедње, и обележава један озбиљан корак ка сређивању наших државних финансија. И ако се дакле, господо, буџетски приходи не могу предвидети са математичком тачношћу, нарочито у време данашње тешке привредне кризе, ипак они морају бити бар апроксимативно тачни. Оба ранија државна буџета подбацили су у својим приходима и завршени су са дефицитом. Да ли ћемо, господо, бити у стању, да бар овај буџет доведемо у равнотежу и да га завршимо без дефицита? Ја морам одмах изразити своју сумњу у то, и подвући уверење, да ће се и овај буџет као и онај ранији завршити са дефицитом, истина може бити много мањим, него што су то били дефицити из ранијих буџетских година. Под околностима, господо, у којима се налази целокупан апарат наше државне администрације, већа рестрикција уштеда није се могла очекивати од г. Министра финансија и Краљевске владе, него што су то они учинили. Нарочито с обзиром на то, да су у два ранија буџета приходи били већ много смањени. Ради покрића расхода и довођења буџета у равнотежу требало је наћи и нових прихода, нових покрића.

Била су, господо, могућа свега два решења. Потпуно искоришћавање досадашњих пореских дажбина до максимума, и нова оптерећења новим наметима. У том циљу г. Министар финансија поднео је Финансиском одбору измене до сада постојећих фискалних закона. Пуна два месеца, господо, проучаване су те измене у Финансиском одбору и после дуге и свестране дискусије, после упорне борбе, и најзад после свега, неке од тих изме-

на одбачене су, и неке су примљене са знатним модификацијама.

У предлоženим изменама о непосредној порези, а у циљу правилнога оптерећења свију пореских обвезника уведен је један нов принцип утврђивања минимума дохотка на основу кирије.

Око овога принципа, господо, водила се дуга борба у Финансиском одбору. Он је, као што вам је познато, био предмет и јавног протеста грађанства. Али ја одмах могу изјавити, да је тај протест дошао из недовољног познавања самог законског става и из његовог погрешног тумачења с једне стране, и с друге стране из прикривене, али вешто и смишљено организоване политичке акције.

Применом овога новог принципа није се ишло на то, да се још више оптерети сиромашни и средњи сталеж, као што се то интригирало, него, на против, да се њиме учини правичније и правилније опорезивање, и да се њиме оптерете они, који, у данашњим тешким економским приликама добро зарађују, али вешто прикривају своје приходе, (Пљескање) и тиме даје државни порез. У модерном пореском законодавству постоје три главна облика опорезивања: опорезивање на основу пореских пријава, опорезивање по прорачуну на спољне видљиве знаке и опорезивање по званичној дужности. Опорезивање на основу пореских пријава најстарији је и најпримитивнији систем. Он је, уједно, најпростији, па, ако хоћете, и најпрактичнији и најпогоднији за разрезивање пореза на непокретна имања. Али за разрезивање пореза на приходе, за разрезивање пореза на тековину, он се, дугим искуством, показао и као недовољно правилан, недовољно практичан и неprovedан.

Опорезивање на основу пореских пријава, то је, господо, систем, који се ослања на добру вољу и савест пореских обвезника. Ја вас питам, господо, да ли се данас сви порески обвезници у нашој земљи налазе на толико завидној висини, са толиком свешћу својих грађанских дужности, да ће сви без разлике тачно пријавити своју целокупну имовину и интегралност својих прихода. Искуство је, господо, утврдило, да то није тачно. И код нас и код културних народа искуство је утврдило, да је овај порески облик оптерећивања само исправних и честитих грађана, а да сви малфетери, сви неисправни нађу пута и начина, да са својим лажним пријавама буду мање опорезивани и тиме оштете и државне и народне интересе. (Гласови: То је тачно!). Међу оним реформама што их је Француска револуција извела, једна од првих била је и реформа дотадашњег француског пореског система. Пореско законодавство и сви порески системи били су дуго и свестрано испитивани у Француској конституанти, и комисија, која је била одређена за проучавање тога питања, дошла је до онога истог закључка који сам вам малопре напоменуо, а то је: да се на тај начин само исправни и честити порески обвезници опорезују, а малфетери нађу начина да прикрију порезу. Зато је Француска конституанта 1791 године донела ново пореско законодавство, по коме се између осталог налази и овај принцип опорезивања, који смо ми тек сада усвојили. На основу тих принципа и тога новог француског законодавства ударени су темељи доц-

нијој целокупној финансиској политици Француске, и вама је, господо, свима, врло добро познато, како се налазе и у каквом стању су данашње финансије републике Француске.

Када је, господо, француска револуција, која је дело сиромашног и средњег сталежа, увела оваки принцип, који смо ми пре неки дан примили, онда свакако, да та револуција није ишла на оптерећење тога сиромашног и средњег сталежа, који је изазвао револуцију и на заштиту обесних и богатих против којих је и устао средњи сталеж у Француској. Према томе господо, дакле, и овај порески облик, који смо ми усвојили, природно неће погодити слабе, незнатне и осредње, него крупне капиталисте и индустријалце (пљескање), који су до сада нашли пута и начина да прикрију своје приходе, и да често пута тамо, где им је зарада 2 милијона пријаве за порезу 40 хаљада. (Један глас: И да воде двојно књиговодство).

Један од главних способности и једна од првих и најглавнијих грађанских дужности у једној држави, то је господо, да сваки грађанин према својим финансиским способностима унесе сразмеран удео у опште народне и државне трошкове. Ја знам, господо, да се примањем овога новог пореског облика, усвајањем ових нових пореских оптерећења многи од нас нашао и осећао као свети Лоренц на роштиљу: »с једне стране се пече а с друге стране се мрзне«. Хтело се и да се одговори својој посланичкој дужности, а хтело би се и да се сачува популарност.

Ја признајем, господо, да је примање и усвајање овако непопуларних закона и пореских оптерећења збиља једна веома шкакљива ствар обзиром на наш посланички мандат. (Тако је). Али господо, треба имати грађанске куражи и примити и бранити оно што је неопходно потребно држави и народу. (Тако је. Један глас са левице: Али има и другог излаза). Тамо, где је у питању држава, не сме бити колебања и двојбе (Одобравање). Тамо се, господо, морају лични и сви други обзир подвргнути општим интересима народа и отаџбине. (Један глас из већине: Држава је најпреча).

Будите уверени, господо, ја ћу да будем искрен, јер и ја претстављам један од најсиромашнијих крајева наше Отаџбине, и кажем вам да се нећу устручавати, нећу се стидети, колико би и њих овај закон погодно да и пред њима оправдам умесност овог новог пореског оптерећења. И будите уверени, господо, да онај наш честити и поштен народ који није жално своје животе и који је давао данак у крви за ову државу, даће ако треба и своју имовину. (Живо одобравање).

Ја, господо, овом приликом не могу прећи преко једнога од актуелних проблема, о коме се толико говорило у Народној скупштини, о коме се чује свугде и на свакоме месту у свима слојевима нашега друштва, а то је о тешкој економно-финансиској кризи.

Она се осећа, господо, у свима манифестацијама нашег јавног живота. Трговине су, господо, престале, ситничари и занатлије само што животаре, земљорадник једва саставља крај с крајем, а читаве групе беспослених радника ходају и лутају улицама тражећи зараде, тражећи парче хлеба. Код овог тешког стања, господо, замислили су се сви наши друштвени слојеви; оно је једна од

првих и главних брига и данашње Владе и она колико може чини све да те невоље олакша, а у томе је, као што вам је познато, помаже и приватна иницијатива.

Али има, господо, једно зло у нашој држави о коме ја нисам чуо да се овде говори, једно зло које још више отежава и онако тешко економско-финансиску кризу и које својим теретом пада на плећа нарочито оних малих економски слабијих који су већ и иначе овом кризом доста погођени. То су, господо, картели. Ја морам одмах да изјавим, да картели у нашој земљи нису картели у ономе смислу као што су то картели и трустови у модерним великим државама, који се састављају ради заједничке заштите својих интереса. Не стварају се ради умањења и ограничења конкуренције, не стварају се ради пропорционалног освајања пијаца и легалне добити. Наши картели, господо, удружења су несавесних шпекуланата (Одобравања).

Благодарећи заштитној царинској тарифи они су се споразумели и удружили не да заштите своје интересе него да капарису сву продукцију и све пијаце и да подизањем високих цена пљачкају овај сироти народ и исцрпљују његову економију (Одобравање). Дозволите ми да вам овом приликом цитирам речи једног одличног француског драмског писца, али великог металургског индустријалца Франсоа Декарела, који се о картелима овако цинички изражава: »Картели су пустињски лавови, који насрћу на своје жртве, убијају их и ждеру да би наситили своју глад, а после њих побачуке и погрбљено наступају шакали да глођу остатке њиховог плена.«

У овим циничним речима овог великог француског писца и индустријалца огледа се цео систем данашњих наших картела. Он је систем шајлочки, систем зверски. Ако је игде потребна државна интервенција, она је потребна у питању картела. Није, господо, то више економско питање, него толико исто, па можда још и више, политичко и социјално. Држава не сме оставити — не замерите ми на изразу — да једна велика банда индустријских магната дере овај народ и да му сише и последњу кап из његовог организма. (Бурно одобравање). Држава ту мора интервенисати брзо, одлучно, непоштедно и без милости (Одобравање).

Држава мора једном приступити једној енергичној и одлучној интервенцији, јер то неће бити никаква новина, то неће бити први случај, јер су многе друге културне, и ако хоћете и слободоумније куд и камо са ширим и већим правом слободе — примениле ригорозне мере у оваквим случајевима у каквим данас делују картели у нашој земљи. У Сједињеним Америчким државама донет је 1890 године закон »Шерер«, којим се забрањује стварање картела, који иду на то да црпе и искоришћују економску снагу народа. Доцније је тај закон у неколико модификован и забрањују се само они картели који потпуно, као по богу ови наши, искључују сваку конкуренцију и на домаћим и на страним тржиштима. У Немачкој, је, господо, 2 новембра 1923 године донет исто тако један закон противу картела, који у главним потезима садржи оне исте одредбе, које садржи и Шереров амерички закон. У Француској, господо, у њиховом коду — постоји једна нарочита законска одредба

која апсолутно забрањује стварање оваквих удружења. Доцнијом законском изменом од 3 децембра 1923 године та је одредба модификована у толико, што истражни судија има право да процени и оцени да ли таква удружења, да ли ти картели потпуно искључују конкуренцију и да ли иду на слабење економске снаге народу, па ако се то утврди, онда има према њима да предузме кривични поступак, у коме су предвиђене најстрожије казне. Па кад је, господо, тако у тим културним државама, дозволите ваљда да ни наша држава неће бити већи католик од Папе, и гледати на некакве нарочите обзире и мислити да тиме удара на приватну својину и руши њене принципе, већ да ће наша држава приступити као што сам мало пре рекао, да једном одлуком и строгим мерама заштити ове незаштићене од тога — морам тако да кажем — глодара, који гледа и кожу да им скине с леђа. Има, господо, неколико начина на које би наша држава могла интервенисати и спречити ову пљачку потрошачкога света. Ја ћу напоменути само два. Први је: таксирање цена. Квалификација цена то је легитимни коректив у монополу, а наши картели постали су монопол, ако не по праву, а оно по факту. Друго: спречавање картела против искоришћавања високих ценама нашега радника и потрошачкога света, може се постићи и на други начин, путем смањења или, ако хоћемо, потпуног укидања царинске тарифе. Ја, господо, разумем заштиту царинске тарифе за производе домаће индустрије који су неопходно потребни за нашу безбедност, али не могу да разумем заштиту домаћих производа, који са управом државе и одбраном наше безбедности немају никакве везе. Ја не могу да разумем, господо, откуда то, да се нашом царинском тарифом користи неколико фабрика пива на штету оволиког нашег виноградарскога света. А још мање могу да разумем зашто се царинском тарифом заштићује та наша квазинационална индустрија, у којој се налазе страни капитали. Моћни финансијски магнати, а ако хоћете и магнати нама непријатељских земаља, побеђених на бојном пољу, нашли су пута и начина не више да се бију прса у прса, да се бију из рова према рову, него да ускачу у наше ровове и да нас вежу и мрцваре тако рећи у братском загрљају. Нашли су пута и начина да приме наше држављанство, нашли су пута и начина да метну маску југословенства на своје лице, али продужују ону исту политику, политику ако не физичког, а оно економског убијања и упропашћивања наше земље. Ја не разумем, господо, зашто према таквима треба имати обзира. Ја нећу да вам наводим све њихове махинације којима се служе да прикрију онај њихов главни циљ, економско убијање нашег народа, али сам имао прилике да читам да ти велики индустријски магнати наше народне продукције, под фирмом патриотизма дају знатне прилоге нашим хуманим и националним друштвима, да би прикрили главну подземну акцију своју. Њихов поступак, господо, наличи ми на оно да они убијају као што би се убио један човек, а после леи посипају цвећем. Ја се надам, господо, да ће међу проблемима који се налазе пред Краљевском владом и овај проблем картела бити озбиљно узет у проучавање и да ће ускоро добити потребне санкције.

Као што сте, господо, имали прилике да толико пута чујете, наша опозиција, и ова у парла-

менту и она ван парламента искоришћује данашње тешко економско стање нашег народа у своје партијске циљеве. И та опозиција набацује све ове економско-финансијске недаће на данашњу владу и данашњи режим. Међутим, господо, ако данашње тешко материјално стање није реперкусија општег економског стања у целој свету, ако оно долази од наше кривице, или је потенцирано нашом сопственом кривоцином, најмање је то кривица данашње владе и данашњег режима, јер то, господо, датира од много раније, још од првих година нашег народног ослобођења и уједињења.

Одмах, господо, после тога историјскога догађаја ми смо попут онога масације који је дошао до наследиства, незаслуженог, трудом и знојем туђим, почели да расипамо на све стране. Фасцинирани величином наше државе, ми смо сматрали за свој први и најбољи задатак да дамо и видног и спољњег обележја овој величини наше државе. Формирали смо многа и многа министарства, установили смо многа одељења, отсеке и подотсеке, снабдели смо та надлештва скупоченим намештајем и гарнитурима, лустерима, широтским ћилимима и свима амблемима господства и достојанства. Доводили смо на та тако многобројна формирана надлештва људе често пута не по својој спреми и способности, по својој исправности и по годинама службе, него по протекцији. Протекција је у првој реду била, ако не једина а оно, главна квалификација наших државника. На државну касу и у државну службу нагнуо је ко год је хтео. (Гласови: Тако је). Нити се гледало на потребе службе, нити на животне потребе онога који тражи службу. Довољно је било да је неко од њих рођак, друг, пријатељ или г. Министра или неке утицајне личности па да ускочи у државну службу. Бацају прекидали своје школовање, трговци остављали своје радње, занатлије напуштали занате, а земљоделци поља и њиве и све је то појурило у државну службу да што мање ради и што комотније живи. Иако је неко од вас имао прилике у то време да оде у неко државно надлештво, он је могао видети на свима вратима: „директор“, „помоћник генералног директора“, „начелник“, „помоћник начелника“, „шеф“, „под-шеф“, шеф овога шефа, — и то је ишло у бесконачност. Много је било шефова и заповедника, али мало посленика. А господо ови многи случајеви потсећају ме на онај случај министарства војног у Француској за време рата. Кад је Клемансо 1917 године дошао за председника владе и Министра војног, сматрао је за своју прву дужност да у интересу подизања морала трупа на фронту обиђе војску и где год је дошао, представљали су му шефове подшефове и т. д. После своје инспекције Клемансо се обратио генералу Мордаку са речима: „Ја свуда видим овде само шефове, а на фронту нам оскудевају команданти. После два дана следовала је Клемансовљева наредба, којом су две трећине шефова из Министарства војног и свих других војних институција у Паризу упућени на фронт. И нама је, господо, у то време недостајао један гест старог »Тигра«, па данас не би ни влада ни гуважени Председник странке Никола Узуновић, ни Финансијски одбор, ни Народна скупштина имали потребе да решавају о пензионерима, о стеченим правима и о редукцији чиновника. (Пљескање).

Да нису онда несметано и несмишљено уле-

тали у државну службу и они који нису за њу дорасли, да онда тога није било, не би ни ми данас имали ову тешку и привредну кризу, бар не у овом смислу и у овој оштрини у којој се она данас јавља. Дакле, господо, као што видите, у тим послератним годинама треба тражити почетке данашње економске и финансијске кризе. И ако кога треба осуђивати и коме набацити одговорност за то, онда то треба учинити према онима који су у то време били на одговорним местима, а не набацити Влади господина Николе Узуновића. (Пљескање и одобравање). То је, дакле, још један дефицит који је наследила влада господина Узуновића и у томе дефициту треба поставити равнотежу као и равнотежу и у државном буџету. Зато су потребне темељите реформе целокупне наше администрације, јер без тих рефорама свака уштеда коју будемо учинили, биће илузорна и фиктивна. Велике реформе, господо, не смеју се пресирати и не смеју се изводити једним замахом. Зато су потребне студије, за то је потребна постепеност и методичност, ако се жели да се постигне жељени успех. А то је, господо, дело веома споро и дуго и захтева много разумевања и схватања, много напора и труда, много преданости и добре воље, много енергије и одлучности. Да би смо то у неколико постигли, ми смо дали овлашћење Краљевској влади, да бар у неколико упрости нашу бирократску администрацију, да бар у неколико учини уштеде које су могуће. Пребацује нам се што смо дали законодавну власт Влади. Ми смо јој ту власт дали за то, да не би дугим седницама и дебатама у Финансиском одбору и овде у Народној скупштини компромитовали успех који желимо да постигнемо; дали смо јој за то, што смо уверени у способност и одлучност Краљевске владе, да те реформе изведе. (Одобравање). Ви, господо, и сами видите да се наша земља налази у једној изузетно тешкој ситуацији. Пред нама су велики проблеми. Треба много стрпљења, много труда, и много рада, па да се ти проблеми успешно приведу крају.

Велике кризе, господо, негативно утичу и декуражирају само слабе духове. Моћни и снажни духови у стању су да излече и оно зло за које цео свет верује да је неизлечиво. И то је доказ њихове моралне и умне снаге.

Ја мислим, господо, да смо ми, налазећи се на овом положају, као претставници огромног дела нашег народа, способни да те велике проблеме правилно решимо, јер ћемо наћи подршке и снаге у неисцрпним снагама морала нашег народа. И сваки од нас, господо, налазећи се на овом месту и испуњавајући своју дужност, нека има увек на уму оне узвишене речи Енглеза Нелсона, које је упутио у очи битке код Трафалгара: „Отаџбина очекује да сваки врши своју дужност“. (Живо одобравање и пљескање).

Потпредседник Карло Ковачевић: Има реч народни посланик г. Василије Трбић.

Василије Трбић: Господо народни посланици, ово је трећи буџет, који се подноси овом Народној претставништву. Као и два ранија, тако и овај садањи буџет јасно показује политику Владе и Министра финансија, која се кроз буџет испољава, а то је: штедња, равнотежа буџета, чување националне валуте и задовољење неопходних потреба државних, тако да у ово тешко време, др-

жавни апарат функционише правилно и да државни живот, не само не буде у застоју, него да по мало корача унапред. И уза све то, још је изражена воља, да се народу не стављају никакви нови терети. Треба бити много мудар, треба бити много постојан, треба много смишљености, па у данашњем времену постићи ова два циља: одговорити свима државним потребама, које су многобројне и сачувати пореског обвезника од нових оптерећења.

Свако, ко хоће да буде објективан и да ствари посматра само онако, какве оне јесу, мора признати, да је Краљевска влада и Министар финансија имају успеха у вођењу ове заиста деликатне финансиске политике. Да је наша финансиска политика здрава, доказ је и тај, што опозиција, која није ни мало била штедљива у својим нападима на Владу и њену већину, није ставила ни један озбиљан прекор поднетом буџету ни финансиској политици Краљевске владе.

Један врло уважени и поштовани члан овога Дома и владине већине, још је сасвим оправдано изнео жаљење што наш буџет није већи; што бар није толико велик, као буџет чехословачки, да би могли што више да дамо за опрему наше храбре војске и наше ратне и трговачке морнарице, која треба и то прва, да увек буде спремна да чува и гарантује обале нашег Мора, а друга трговачка, да кроз сва мора носи нашу и туђу робу и да шири свет упозна југословенску тробојну заставу.

Сви ми, морамо жалити, што наше економске прилике нису такве, да можемо учинити више, него што данас чинимо за све установе о којима је тако лепо говорио наш друг г. Јевтић. Али ми ипак морамо бити задовољни са овим што сад дајемо чувајући до крајњих граница могућности нашег привредника, нашег пореског обвезника.

Када говорим о томе: да ова Влада не жели и неће да стави никакве нове намете на нашу привреду, ја тим хоћу нарочито да подвучем да чл. 7 нових измена и допуна Пореског закона ради ког члана је ушла извесна первоза у наше привредне кругове, да и тај тако много цитирани члан 7 не значи никакав нов намет. Он има једну другу тенденцију и један много праведнији циљ, а то је да натера све оне који су могли да изигравају све законске прописе и да не плаћају држави онолико, колико су према својим дохотцима а по постојећем Закону требали и морали да плаћају, да у будуће не могу изигравати закон, већ, да даду држави оно, што држави припада, као што то раде и остали грађани. Према томе, то је само један акт правде, а не нов намет. С тим параграфом морају бити нарочито задовољни наши земљорадници, који дају држави, њен пун део и онда када његова поља спржи суша, када их поплави вода, па често пута и онда, кад му град смлати сав род са његових њива и воћњака. У томе § 7 наћи ће правду и сви они привредници који су савесно давали држави оно што су били дужни да јој даду, а нарочито наћи ће правду и задовољење они трговци и занатлије, којима је узимано и више него што им је стварно држава тражила и то им је узимано баш за рачун пореских дефрауданата, како их је назвао Министар финансија.

Било је овде у Народној скупштини и контрадикторних предлога: тражи се отварање нових школа, грађење жељезница, путева, исушивање мочва-дамо терете.

ра и томе слично и у исто време тражи се да ски-Само по себи се разуме да је то немогуће извести. Нове издатке створити, а постојеће намете скинути: такав генијалан министар не постоји нигде на свету и не може се наћи, да то изведе.

Али се оцртавају јасне намере Владе: да оно што држава даје, да буде праведније распоређено и да се чини штедња свуда тамо, где је то могуће, а да се не оштете ни интереси јавне службе, ни оправдани интереси појединаца. То Влада намерава да учини и зато јој Народна скупштина даје овлашћење у § 48 Финансијског закона. Ово овлашћење требало је бити једнодушно поздрављено од народних претставника. Међутим § 48 Финансијског закона био је оштро критикован од опозиције, а нарочито од г. др. Метикоша. У једном бриљантном говору г. Милослав Стојадиновић, са непобитним доказима утврдио је: да је Народна скупштина, односно Финансијски одбор Народне скупштине само правилно схватио своју дужност, дајући Влади тражено овлашћење. Давањем овог овлашћења и правилне примене § 48 Финансијског закона од стране Владе неће се не мало окривити углед ове Скупштине, већ се само може подићи у очима свих оних, који дајући држави један део прихода од свога рада осигуравају њену егзистенцију.

Може се смело тврдити: предложени буџет и Финансијски закон, који иде уз њега, уливају нам поверење да ова влада води здраву финансијску политику, која ако се продужи, може да нам донесе боље дане.

Наша опозиција, није се у својој критици много бавила саставом овогодишњег буџета. Зато могу постојати два разлога: прво, што и она (опозиција) увиђа да је буџет добар и да је уопште немогуће донети бољи. Друго, што није активно учествовала у дугом напорном раду у Финансијском одбору, те према томе и не познаје довољно буџет, па га не може ни критиковати. Али, ако опозиција није много говорила о буџету, она је много говорила о свима другим питањима, која истина нису сва од општег интереса, али имају интерес за опозицију. Једну заиста крупну ствар, рекао је у овоме Дому г. др. Метикош, критикујући Централни пресбиро. Он је у свом говору напао ову Владу, стављајући јој у грех неки издатак за »Нову Слободну Пресу« у Бечу, како то наводи г. Метикош. Износећи овако једну недоказану тврдњу, говорник није учинио ни себи ни земљи никакву услугу. Себе није прославио никаквим открићем, јер чланак у »Новој Слободној Преси« изашао је 1930 године, када ниједан члан данашње Владе није имао никаквог утицаја на Централни пресбиро, а земљи није учинио никакву услугу, износећи један недоказани случај, који може врло лако да доведе у искушење стране новинаре пријатеље наше земље, да нешто добро о нама напишу у великим листовима на Западу, јер им се може десити крупна непријатност да их оптужи не само Светозар Прибићевић и Анте Павелић, да су за то плаћени, него и г. др. Метикош, који је изабран на програму шестојануарском и који жели да се претстави као један од оних, чија је странка сва у духу тога програма. Мислим, да се на овај начин сам демантовао.

Наша опозиција у својим говорима стално понавља да Југословенска национална странка није довољно афирмирана у народу, да није хомогена и чак се оспорава легитимност овој Скупшти-

ни, као и то да није дошла вољом народа, него утицајем власти, чак и утицајем најјубље власти, путем жандарма. Нема ниједног објективног човека, који неће тврдити да су избори 8 новембра 1931 године били сасвим слободни. Ту се међутим може поставити само једно питање, а то је питање учешћа народа на тим изборима. Ако у појединим срезевима, у којима су били бирани поједини чланови опозиције из народа нису изишли на гласање, то је само доказ да власти нису вршле никакво насиље, већ да су сами кандидати опозициони били далеко од народа. Кад би сви за то позвани фактори прихватили и тражили да се иде на изборе, ја мислим, да Југословенска национална странка уопште нема никаквог страха од тих избора. Али ту има нешто друго: Југословенска национална странка нема партнера за изборе, нема с ким да се бори на тим изборима. Ја држим да ће и господа из опозиције то дозволити, да они уопште не могу бити ни мало озбиљни партнери Југословенској националној странци. (Одобравање. — *Др. Милан Метикош*: То ћемо видети, кад се нађемо на изборима). Према томе владина већина је једини легитимни представник најширих народних маса, а колико је опозиција народни претставник, остављам да она сама себи то верује, а претпостављам и то да верује, да је у Народној скупштини дошла мимо воље и против воље народа. (*Др. Милан Метикош*: Већина није народно расположење). Ви сте тврдили сами да су ову скупштину довели жандарми, те према томе излази да су они и вас довели и да ви не преставањате вољу народа.

Слушајући баш опозицију шта говори о општинским изборима, сваки непристрасан човек може да добије уверење да је Југословенска национална странка у најширим слојевима нашега народа добила сељачки свет који је пришао нашој страни. А пошто је наша странка израз већине воље нашега народа и пошто је у нашој странци већина земљорадника, Влада је озбиљно повела рачуна о нашем сељаку и кад су прилике биле врло тешке 1931 и 1932 године и кад је његова егзистенција била дошла у питање, Краљевска влада и Југословенска национална странка учинили су све што је било потребно да се донесе Закон о заштити земљорадника, који је доцније проширен и најзад донешена коначна Уредба о регулисању његових дугова. Краљевска влада и Југословенска национална странка нису се само на томе зауставили. Донета је доцније и Уредба о новчаним заводима; о максимирању камата и још многе друге уредбе, које све скупа имају за циљ да се сви друштвени односи регулишу и прилагоде новоствореној економској ситуацији у земљи.

Корисност овога рада Краљевске владе неминовна је и Југословенска национална странка може погледати отворено у народ и у свакој прилици ослоњити се на његово поверење и као последица тог и таквог рада дошао је познати резултат општинских избора. Пребачено је владиној већини да смо ми један владин аутомат за гласање. Међутим Скупштина је сведок; колико су посланици већине дали конкретних предлога и врло смеле сугестије Краљевској влади баш у овој буџетској дебати, тако да је сваки јасно могао видети, да владина већина зна своју дужност и пре-

ма Влади и према народу и да се о ту дужност није спрешила. (Узвици: Тако је! — Одобравање).

Чланови опозиције и један од њихових вођа г. Хођера је у свом данашњем повору поменуо, да се у Јужној Србији фаворизирају присталице Ванче Михајлова, а да се национални људи гоне, да се о њима не води рачуна, и да се они потискују и да се налазе у једном очајном стању. Господо, овако тврђење не би учинио ни сам Ванча Михајлов. У Јужној Србији нема никаквих агената Ванче Михајлова. У Јужној Србији живи наш народ. Јужна Србија сва дише једним истим духом као и остале покрајине наше земље (Бурно одобравање) и стављати Јужној Србији да је она у служби Ванче Михајлова, односно да су и извесни преставници тога народа који се данас налазе на разним положајима, у исто време агенти Ванче Михајлова, ја мислим да је то недопуштено, и одбијам да Јужна Србија припада Ванчи Михајлову. Она је саставни део ове земље, она је то показала, и она ће то увек показати и доказати. (Бурно одобравање, узвици: Тако је! Живео!).

Затим је г. Хођера говорио, да је извршена нека подвала, да је изашао из владе бивши Министар Раденко Станковић јер није хтео премештати учитеље и професоре према захтевима народних посланика из владине већине. (*Милвоје Исаковић*: О томе ћемо се разговарати са господом!) Ја не знам разлог због којег је изашао из Владе г. Раденко Станковић. Али постоји једна истина, да такав разлог није потекао из захтева посланика ове скупштинске већине, што су они стављали захтеве за премештање учитеља и професора. Ако су тражили премештај, нису их тражили посланици, тражили су их учитељи, тражили су их професори. Има учитеља који су у разним местима далеко од центра, далеко од културног средишта, по неколико година, па је право, када траже премештај, да дођу ближе центру, да су ближе вароши, култури. Па нико нема права, па ни Министар просвете, да осуди учитеље да живе у једном крају четири до пет година, где ништа не виде осим камена и воде. Затим има много учитеља чија су деца стигла за школовање, па траже да дођу у варош. То је сасвим природно, јер са својим платама које имају, не могу да живе у селу и да издржавају децу у вароши. Такви су захтеви били учитеља и ти учтељи су тражили посредство да се преместе од нас народних посланика. А кад су посланици тражили премештај, они су тада вршили своју дужност, а нису правили никакав притисак на г. Министра просвете. (Узвици: Тако је!). Колико је г. Министар просвете излазио у сусрет владиној већини није ми познато, али баш да је господи из опозиције излазио, то је тачно, јер они једино много жале за њим.

Господин Хођера је још говорио, да је име наше странке њихово име, и да су нам они то име наметнули. Господо, то апсолутно није истина. Ми смо још у почетку, кад смо оснивали странку оставили да конгрес да име странци, и да је конгрес једино надлежан и једино позван, да даје име странци. И ми смо тако чекали док смо се организовали, па смо сазвали конгрес, и овај је конгрес дао име странци. Он је позван да да име, а није је могао крштавати ни г. Хођера

ни други. (Узвици: Тако је!).

Затим, г. Хођера је прочитао овде имена 166 посланика који су били потписали један акт. Ја не знам шта је мислио г. Хођера, и како је мислио, да је овде учинио неко велико откриће у Скупштини, кад је прочитао 166 имена. Па шта су, у опште, потписала господа посланици?! Господа посланици потписали су само то, да неће да припадају старим странкама, које су раније постојале. (Пљескање). Господо, од тих 166 посланика, који су се потписали, и од оних 155, који се нису потписали, нико се није вратио у странку, у којој је био, него су сви остали у овој странци. (Пљескање. — Душан Живојиновић: Је ли то грех?!): Није то никакав капитал, али је г. Хођери криво нешто, што тих 166 посланика нису признали њега за вођу! Ја мислим, господо, нека им служи на част, ја мислим, да је то само доказ њихове увиђавности, њихове свести, што нису остали тамо, него су дошли овамо, где им је место.

Господин Хођера још нам приговара овде да су наше вође давале некакве изјаве, које нису у духу југословенске националне политике и томе слично. Господо, ми немамо потребе да бранимо наше вође, али могу само једно да кажем: да ми можемо бити, не само задовољни нашим вођством, него можемо бити поносни, што имамо овакво вођство, као што данас имамо. (Гласови: Тако је!). А је ли то случај код њих? — То је њихова ствар. Да ли се они могу поносити са својим вођством, то је њихова ствар и то они могу да нам кажу.

Господо, има још један важан моменат у нашем политичком животу и он треба нарочито да се подвуче и нагласи овде у Народној скупштини. То је примање дужности Председника владе г. Узуновића, шефа Југословенске националне странке. Овај догађај, не само што сматрам крупним и значајним у нашем парламентарном животу, него га сматрам значајним за цео наш јавни живот. Када се јавила она превара на штету државе у босанском аграру, дакле она сарајевска афера о аграру, изјава, коју је по тој ствари дао г. Узуновић, а затим и дела, која су иза тога следовала, ја мислим да су дали довољно доказа о политици, какву мисли да води Влада г. Николе Узуновића. (Гласови: Тако је. — Један глас: То је најбоља декларација!).

Па и приликом претреса буџета, када је члан већине оптужио Министра саобраћаја, да је уговорима о грађењу железница оштетио државу, став Председника Краљевске владе био је такав, да цела наша јавност, да сви грађани широм Југославије могу бити потпуно спокојни, јер ће државна имовина у будуће бити добро чувана, да ће у овој земљи, у истини, у пуној мери бити уведен не само ред, мир и законитост, него и поштење (Пљескање), и да ће господин Узуновић, са целом Владом, којој је он на челу, ставити без резерве своје велико искуство и сву своју енергију у службу Краљу и Отаџбини. (Гласови: Тако је! — Живео!...). Ово сам хтео нарочито да подвучем. Изјављујем да ћу гласати за предложени буџет. (Бурно и дуготрајно пљескање).

Потпредседник Драгутин - Карло Ковачевић: Има реч извештач већине г. Ото Гавриловић.

Извештач већине Ото Гавриловић: Господо

народни посланици, ова дискусија била је веома обилна и по броју говорника и по сугестијама, па и по приговорима, који су за време њеног трајања пали. Целокупна дискусија може се поделити на два дела: један део политички, а други део економско-финансијски. По своме положају известиоца не бих имао шта да говорим о политичком делу. Тиме је мени олакшано, јер је господин Председник Министарског савета г. Никола Узуновић (Аплауз и узвици: Живео!) у овој буџетској дебати интервенисао својом акцијом и својом реч и тиме ниво ове буџетске дискусије подигао на ниво какав она треба да има у једном парламентарном режиму. (Одобравање и узвици: Тако је!).

Господо народни посланици, ја сам принуђен по своме положају известиоца, да одговорим и свима уваженим друговима, који су у овој дискусији узели реч. Ја нећу поменце да се осврћем на сваки приговор који је пао али ћу гледати да својом објективношћу рекнем можда супротна мишљења онима која су дата, у нади и уверењу да питања расправљамо у једној тишини и миру, својственом реду, какав треба да буде у нашој Народној скупштини. И ако би моје гледиште било другачије него њихово, молим да ми се то узме као пријатељска напомена и приговор.

Господо, наша буџетска ситуација данас се оцртава посве јасно. Експозе г. Министра финансија, који је пажљиво саслушан, показао је да у нашем буџетирању и стварању буџетске ситуације није се ишло из дана у дан, није се трајало од дана и комада. Читав један план из дана у дан, спроводио се и дошли смо у фазу у којој се данас налазимо. Напори г. Министра финансија у штедњи очигледни су. Смањењу буџета до баснословних цифара, ви сте сведоци, који сте буџет студирали. Наши приходи подбацују, а подбацавањем прихода ми смо смањили расходе. То је важна чињеница и да г. Министар финансија није тако консеквентно спроводио ту политику, ми не бисмо имали реда у нашим финансијама и у нашем буџету.

Чули су се приговори у погледу остварења прихода и извршења расхода. Господо, буџет се гласа и дају се вотуми по појединим партијама и позицијама, што значи, да се потребе земље извршују по датим вотумима и по појединим партијама. У данашњим приликама гласајући за целокупни буџет, ми знамо да се он неће извршити у целини, али је тенденција, да се жеље Народне скупштине, које се предвиђају у појединим партијама, изврше у целини. И уколико се то у целини изврши, у толико је реално извршење буџета тачније. По последњим подацима, који нису били публиковани, ја могу да кажем, према упоредном прегледу о извршеним приходима и расходима за месец јануар, приходи су били лањске године извршени са 85%, а ове године 88%. Ове године утрошено је у месецу јануару 516 милиона динара према предвиђеним 582. Значи реалност буџета је већа и боља. Код прихода, где је нарочито ударено гласом, како се приходи неће остварити, видимо да су приходи остварени у месецу јануару са 87.93%. Желим да истакнем, али не да из тога извучем неки закључак, да је трошарина дала у јануару месецу већи приход него што је било предвиђено буџетом. Ја тиме, господо, не мислим да кажем да је сада стање кренуло на боље, да је

потрошачка моћ постала већа. Не. Али је то знак да нисмо пошли уназад, код посредних пореза.

Даље, господо, ми смо од 1 априла до 31 јануара извршили 81,½% расхода, а у лањској години 79%; ове године 4,770.000.000 према прошло-годишњих 5 милијарди динара. И тако је то, господо, у приходима и расходима. У приходима, господо, остварили смо за овај период од десет месеци 5 милијарди 321 милион динара, дакле, господо, предвиђени приходи — ово су последњи подаци, до сада и до овога момента непубликовани — остварили су се са 91,36%.

Ви, господо, који гледате у приходима и расходима нашу буџетску ситуацију, када се приходи остваре са 91,36%, можете имати уверење да је наша буџетска ситуација добра, да је наша буџетска ситуација задовољавајућа. И када знате, да се води рачуна и о приходима и о расходима, о њиховом притицању и о њиховом извршењу, ми можемо, господо, бити сигурни да наша буџетска ситуација неће бити доведена у опасност, нити ће нам задавати бриге.

Господо народни посланици, поменуто је овде питање »летећег дуга« државног. Али мени изгледа да су то господа више чинила по навици него по факту, по стварној величини тога дуга. У државној администрацији има на данашњи дан, свега неликвидираних, неисплаћених рачуна око 130 милиона динара. Господо, имати 130 милиона неисплаћених рачуна, код једног буџета ове висине, готово преставља једну безначајну цифру. Треба уз то подвући, да ми обртног капитала у Главној државној благајни немамо. Господо, свести све те летеће дугове, о којима је толико много било речи, на ову цифру факат је који се мора подвући. И ја мислим, господо, да како ви са ове стране, тако и ви са оне стране поздравите тај факат, да нам летећи дуг у државној администрацији не преставља већу суму. (Одобравање). Без обзира, господо, на опозиционо држање, без обзира на владину већину, сваки мора од нас признати, да је ово један успех, у једном периоду као што је овај садањи.

Државна администрација, господо, нема више оних тешкоћа са летећим дугом, које су до сада постојале и ја молим да се то запамти и зато то нарочито подвлачим. У државним предузећима има око 400 милиона динара дуга.

Идемо даље, господо. Па, господо, државна администрација када дугује око сто тридесет милиона, нека дуг износи и 300 милиона динара, тај летећи дуг не би био велик обзиром на прилике и ову кризу, и обзиром на притицање прихода и извршење буџета и задатака који су стајали пред овом Владом.

Господо, летећи дуг је нешто данас суштaствено, нешто својствено свакој буџетској ситуацији у свима земљама. Господо, без летећег дуга готово нема јавних финансија, а дужност је и већтина Министра финансија и вође државних финансија у томе, да тај државни дуг своди, да дакле плаћа, да подиже тиме веру и кредит у државне и јавне финансије, од којих зависи и привредни живот у свакој земљи.

Господо, још ваља подвући и ово. Аранжман, који је закључно г. Министар финансија у Паризу, који смо лањске године примили, тај аранжман — треба и овога пута то подвући — регулисао

је наше односе са нашим повериоцима у иностранству, регулисао их је на један пријатељски начин. Услед тога се о нама не може говорити, да смо прекршили наше обавезе једнострано, него смо се договорили, на који начин, да регулишемо наше дугове. Ми смо успоставили једну базу за наше финансије, у колико се тиче наших исплата на страни.

Господо, у свима овим питањима било је приговора и ја сам сматрао за дужност да у општим линијама на њих одговорим. Али има једно питање о коме је било доста речи у овој дискусији, и оно и заслужује толику пажњу баш за то што је тако важно. Није реч о томе како ко мисли о томе питању, него је реч о томе, да је то питање овде много покретано, а то је питање наше валутне политике.

То питање, господо, додиривано је од свих говорника. У томе питању, господо, нема неутралаца. То питање сваког интересу је био капиталист, био радник, био дужник, био поверилац, био чиновник. Онај који има да чува свој капитал, свој пласман, води рачуна о вредности новца; онај који дугује води рачуна о вредности новца; надничар води рачуна, да ли ће својим новцем моћи набавити своје потребе; чиновник такође води рачуна да ли ће његови приходи одговарати фактичним ценама те да покрије потребе које он има.

Господо, већина говорника овога Дома, одобрила је политику Краљевске владе, т.ј. њену валутну политику. Други део посланика из мањине учинио је извесне добронамерне приговоре томе питању. Приговори, господо, који су пали у овоме питању, траже, да се приступи ограниченој инфлацији, да се приступи девалвацији новца. (Др. Никола Кешељевић: И ти си лане тражио инфлацију!). Прочитајте, г. Кешељевићу, мој говор у стенографским белешкама, где сам казао: Ако се сва мудрост света налази у штампању, онда позовимо факторе свих штампарија, окренимо машине и ствар је решена! Дакле, г. Кешељевићу, извините, али у овоме суптилном питању оваква добацавања неће много допринети самој ствари, о овоме питању свако живо створење данас мисли, о њему су ломили главе на једној међународној конференцији са помпом сазваној у Лондону, која се је баш на томе питању растурила јуна 1932 године. С тога дозволите, господо, и господине Кешељевићу, да о томе питању говоримо у тишини да се не би доцније казало: Ви сте говорили ово или оно.

Ја признајем свачије гледиште и свачије мишљење најпажљивије сам саслушао.

Друга господа говорници говорили су: Ми тражимо емисију државног новца; а трећи су тражили да се приступи биљеговању нашега новца, да се приступи присилним зајмовима; а сви заједно: да би се приступило јавним радовима.

Господо, због чега се ове мере траже? Оне се траже због овога: да се цене подигну, да се могу добити кредити, да се оскудица новца, која данас постоји, смањи, и да се најзад приђе јавним радовима.

Приговори, господо, били су ови: заборавило се на народну привреду, сва пажња сводила се на чување народног новца. Овим се потенцира криза. За данашњи активни биланс који смо постигли у прошлој години, од већине говорника речено је, да

је само једна фикција, јер смо ми извезли много више стоке, комада грла и осталих производа нашег народног рада, а релативно мање добили. И, господо, речено је, да у оваквим приликама код овакве ситуације, терети се осећају све јаче, беспослица је све већа и долази се до уверења да се нешто мора учинити. И да се учини нешто, господо предлажу да се почне са валутарне стране. Да, господо, решење са валутарне стране изгледа најпростије и због тога се господо за такво једно решење и заузимају. То долази због тога што је у последње време, прошлог месеца Чехословачка приступила валутној манипулацији, пре тога Америка, а пре ње Енглеска. Па кад, господо, те земље могу чинити извесне валутне манипулације, зашто не би то и ми, који смо у тешком положају. Само једно, господо: ни једна земља не може се служити рецептом друге земље, нити валутном манипулацијом, нити валутном техником, јер оно што је урадила Америка, није Енглеска, а оно што ради сада Чехословачка, нису све учиниле. За валутну манипулацију, кад се она предлаже, мора се знати привредна структура земље тога времена, мора се знати какав је психолошки моменат у коме се то врши и мора се видети како стоји тржиште капитала у тој земљи. То су моменти који опредељују, кад већ влада хоће нешто да учини; то моменти који одлучују кад и да ли треба ући у такву манипулацију. Дакле, господо, наша ситуација је важна за нас, а није важно шта је учињено у Чехословачкој, није важно шта ради Енглеска. То су земље са сасвим другом привредном структуром. Ми се са њима не можемо упоредити и ја бих хтео да видим какви би моменти наступили у привредном животу наше земље, кад би ми приступили таквој валутној реформи, да би тиме олакшали народу.

Прво питање, господо, подизање цена. Да видимо, господо, шта би код нас наступило са ценама и шта би ми од тога имали.

Господо, цене на тржишту не формирају се само инфлацијом и дефлацијом, цене се формирају другим факторима, а кад би то само било инфлацијом или дефлацијом, онда би лако било да се диригују цене и онда питање дириговања цена путем новца бла би најпростија ствар. Међутим изгледа да је ту најкомпликованији механизам, јер видимо да и они који желе дириговање привреде путем новца буду новцем дириговани у привреди. Цене после рата и инфлаторно дејство које је онда било, данас би се друкчије манифестовали. После рата су биле затворене границе, била је несташица робе и због инфлације, цене су скакале. Данас би наступио скок цена падом новца, али скок цена не би наступио код свих артикала, већ би наступио једно померање цена које би тешко погодило било једне било друге. (Чује се: Сад баш имамо померање цена). Али коме би то померање цена користило. Да ли ће то померање цена користити земљораднику као нашем најмногобројнијем потрошачу и произвођачу, то је велико питање. Наш извоз би био већи. То је истина и ви сте то врло добро уочили. Извоз је цифарски постао збиља већи, али ми смо извезли више по количини, док смо фактички примили мање, и то баш у овоме тренутку кад се појављујемо као купци фабриката и полуфабриката. (Чује се: Девалвацијом валуте било би још мање). Номинално добијамо више, али

ефективно добијамо мање. Господо, кад узмемо у обзир да се пољопривредна производња у погледу њених цена налази у једном неорганизованом, анархистичком стању, а индустријска производња у организованом стању са пуно смисла и реда, приликом понуде на робним пијацама, кад, господо, све то узмемо у обзир, можемо видети, да наш земљорадник девалвираном валутом не би добио. Он би добио знаке новчане, који би показивали већу вредност, веће цифре, али при куповини својих потреба, при куповини гвожђа, ексера, челика, соли и гаса морао би много више да плати стварно, ефективно, него што то чини данас. Уједно та диспропорција цена, која се данас осећа, била би још много и много већа и то би био почетак осиромашавања нашег народа. И још нешто, господо, ми тај извоз не можемо форсирати дампинг валутом. Ако је то учинила Чехословачка, она мора бити сигурна, да ће на супрот тој демпинг валути да расту царине и то ко зна до које висине. (Др. Стјепан Бачић: Чеси су наивни). Недам ја ни на чију памет, има и код нас паметних људи као и тамо. Али, г. Бачићу, структура наше земље гони нас да размислимо о томе да пољопривреда не падне девалвираним валуте у много гори положај, него што је данас. Јест, господо, ваша је ситуација много лакша, него ситуација у којој се ја налазим. Ви имате фактичко стање за које кажете, да није добро. Ја ћу признати да смо имали бољих времена. Господо, мој је положај много тежи говори са ове трибине, у овом тренутку, јер треба да кажем и да скренем вашу пажњу на оно, што би требало да дође. Господо, никад се валутном реформом, никад се новцем није створило благостање у једној земљи.

Благостање у једној земљи створило се радом и штедњом и стварањем капитала. (Пљескање). Господо народни посланици, ја можда нисам хтео својим говором да дам израза једноме схватању које је истакнуто у буџетској дебати. Господо, мора се уочити значај капитала у производњи друштва које базира на принципу индивидуалне својине и акције. Не може се преко капитала прећи. Капитал је елеменат који ствара производњу. Али, господо моја, наглашавано је од неких посланика да се капиталу не може дати све моћ у нашој државној организацији. Господо посланици, они који говоре о данашњој буржоаској организацији противу капитала, морају помислити да ће доћи осиромашење народа. Видите кризу коју данас имамо, она је великим делом питање кредитне кризе, немања капитала. Е господо, кад говорим о томе, морам да се вратим на своју тему. Господо, разгледали смо питање земљорадника и цена земљорадничких производа. Сада да погледамо и оног најмањег нашег човека, малог човека који нема ничега, који живи од наднице и који под лепом сугестијом о инфлацији ту песму пева не знајући шта га чека. Господо, један надничар за време инфлације не зна шта га чека за рад и труд. Он ће радити сваки дан, да би на крају недеље примио толико да не може покрити своје потребе ни за 24 сата. И зато организације политичке у свима земљама које заступају организовано радништво, противне су свакој инфлацији, сматрајући стабилизацију новца као нешто најбоље за малог човека, јер зна шта ради, зашто ради и шта има да прими за свој рад.

Свака девалвација и свака инфлација морају бити праћени и интервенцијом државе у народној привреди максимирањем цена. И, господо, код тих надница и код тих надничара обично се фигуративно може рећи да је надница и цена у трци, у којој наднице никад не могу да стигну цене. Ето, господо, тако то изгледа са ценама. Не само у примањима него и у давањима, јер се проблем не може посматрати једнострано него са свих страна. Инфлација без сваке сумње претставља опасност за ред у државним финансијама. Кад би не било, не би било равнотеже у буџету и она би уједно била извор за све нову и нову инфлацију, јер нико не може знати где се са инфлацијом може зауставити.

Али што је најважније, у времену инфлације кад се говори о јавним финансијама, то је ово: ми говоримо много о томе да порези треба да буду правично разрезани, да их сви једнако подносе. Међутим, за време инфлације то је немогуће. Јер, ако се порез разреже данас, а има да наплати после 5 или 6 месеци, он неће претстављати ону суму на коју је фискус рачунао. Оптерећења народна тада не иду правилно.

Господо, речено нам је овде, рекао је један од господе предговорника, да би могли добити више кредита, да би те кредите требала да издаје Народна банка, да их издаје за јавне радове, јер у данашњем тренутку приватни немају довољно солибилитета да би кредите могли добити. Данас се, господо, траже капитали за рад, а те капитале емисиона банка не издаје. У Народној банци нема капитала. Новац који Народна банка издаје, није капитал.

Ми смо, господо, земља сиромашна капиталом. И кад се још жели и по капиталу да игра, кад се жели да се улагачима наноси страх, онда будите уверени да ће зло постати још веће и да ће сви напори оних, који желе да се дође до полета у нашој привреди, још дуго чекати на то, да тај полет дође. Многи су капиталисти повукли своје улоге из страха да не буду оштећени, и ми ако желимо да дамо важности капиталу, треба да повратимо поверење код тих људи, те да он од тих људи оде у народну привреду. То је прави капитал који је постао радом и штедњом да би се упутио привреди за поновно стварање народног богатства. Јавни радови вршени средством код Народне банке још би могли имати смисла, кад бисмо знали да ћемо сутра изићи из кризе. Али кад криза и сутра траје, а ми данас утрошимо 2 милијарде динара, онда и сутра треба ићи нова средства и обновити овај експеримент. Ето у томе лежи велика опасност по ред и по привреду наше земље од инфлације.

Господо, основна је грешка ако се кредит и капитал мешају, ако се о њима нема јасна појма. Кад се тог појма нема, онда се врло лако може пасти у грешку и због тога је гувернер немачке Народне банке, чувени стручњак Шахт, казао за новчанице које се издају у Народној банци да су толико исто капитал, колико престављају и електричне жице електричну енергију. Господо, шта значи поверење није овде потребно нарочито истицати. Поверење и вера значе у привредном животу све. Ја ћу вам дати само један мали податак па да видите ово. Француска која је позната као сливник свеколиког злата света, добијала је злато

и од сиромашних народа, зато што се у Француску има вера. А видите када су на Плас де ла Конкорд биле демонстрације, када је Француска због свих оних несрећа имала она чуда на улицама, за два дана из француске Народне банке, 9 и 10 фебруара, отишло је 2 и по милијарде златних франака! Због чега? Свет се узрујао, капиталиста се узрујао, јер није знао куда Француска иде, није знао шта ће настати.

Поверење је, господо, основна полуга. Може се, господо, манипулисати како се год хоће, из једне грешке падаће се у другу. Морамо се вратити на оно што је нормално, оно што иде својим нормалним путем. Новац не може дириговати привредом, привреда диригује новцем. А, господо, политика коју води Министар финансија остаје на досадањем путу, и тако ће се у будуће водити. (Одобравање у центруму и на десници).

Господо, што се тиче оскудице новца, то би била такође једна поента, која се нарочито овде наглашавала. Та оскудица новца трајаће све дотле, докле нема поверења. Ви можете, господо, дати нову емисију новчаница, и на крају крајева ко не би волео да има много новаца, од Министра финансија до последњег служитеља? Сваки би волео да има много новаца, али када сви буду имали новац, онда нема нико новаца, јер цене толико скачу у висини, да смо ми тамо где смо и пре били.

И још нешто, господо! (Један глас на левици: Хоћете ли тако и у срезу говорити?) Мени је свеједно, збор у срезу тамо, или овде. Господо, каже се мала инфлација, мала колична новчаница, неће утицати негативно. Е па, господо, да се упитамо онда овако. Ако та мала инфлација неће подићи цене, ако та мала инфлација неће дати већи оптицај новца, ако неће оживети привредни живот, због чега се тражи? Онда можемо доћи до закључка, да та мала инфлација није била штетна, па је можемо понављати, јер што није било штетно, могло би се поновити. Али, господо, понављање тих експеримената знамо куда води.

И најзад, господо, да завршим. Рекао сам новац не ствара богатство, у привредном животу нити може створити благостање, већ га може, опет и по стои пут да поновим, стварати рад и штедња. А наша валутна политика, политика Министра финансија, јасна је и у томе је, господо, њена предност што нико у овој земљи не сумња шта Министар финансија хоће и шта Министар финансија жели. У томе погледу ми имамо најјаснију линију. Министар финансија неће ни инфлацију, ни дефлацију, ни девалвацију.

Ја, господо, завршавам овај свој говор и сматрам за своју дужност да вас позovem у име велике да гласате за овај буџет. (Живо и дуго одобравање и плескање).

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Reč ima izveštilac manjine dr. Milan Metikoš.

Dr. Milan Metikoš: Kao izveštilac manjine Finansijskog odbora dužan sam da neke napomene koregujem i ja ću biti kratak. G. Šećerov, koji je vršio funkciju predsednika u Finansijskom odboru, stavio je primedbu manjini, da nije stavljala predloge, da nije pravila zamerke. Ja hoću da kažem, gospodo, ovo: manjina, opozicija, članovi Jugoslovenske narodne stranke u načelu su glasali protiv ovog teškog budžeta u Finansijskom odboru i glasaće u načelu i u

pojednostima protiv njega i ovde. Mlatiti praznu slamu suvišan je posao, to prepuštam vama, jer imate dovoljno sile za taj posao. (Graja i protesti).

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Gospodine poslanice, nemojte da vredate narodne poslanike.

Dr. Milan Metikoš (nastavlja): Vi ste vični da sve glasate i ne pitate i ne raspravljate, a ja ću biti slobodan da opet uprem na jednu stvar, na koju ćete morati da se zamislite, jer sve primete, što vam se predlaže i donosi. Pošto smo videli da je Finansijski odbor za osam do devet dana svršio budžet od 10 milijardi dinara filmskom brzinom, mi smo uvideli, da je suvišna saradnja opozicije u takvom radu, ali smo kazali, da takav budžet naša privreda ne može da podnosi, da je pretežak, da će da uništi potpuno našu privrednu snagu i da ćete u to i vi iz većine da se ubedite. Kazali smo nedavno otvoreno, kad su došli novi tereti na našu privredu, i ja sam vam kazao, da ćete imati prilike da vidite u celom Beogradu sve radnje zatvorene, pa se sa merodavnog mesta kazalo, da to nije tačno, a ja držim, da su se na merodavnom mestu ubedili, da sam imao pravo, jer sam predviđao, da narod ne može da snosi ove teške terete.

Gospodo, pale su izvesne zamerke Jugoslovenskoj narodnoj stranci, kojoj imam čast da pripadam, jer su gospoda smatrali za potrebnim, ne mogući se oboriti na vladu, kojoj su dali poverenja, da se obore na desetoricu svojih drugova članova Jugoslovenske narodne stranke, koji su ovde sakupljeni kao opozicija. Gospodo, ja to ne zameram. Potrebna je bila možda ova budžetska diskusija, koja je dala mogućnosti da se ova Skupština digne na onakav nivo kakav uživaju u drugim zemljama parlamenta. Potrebno je da se diskusija vodi otvoreno i potrebna je sloboda reči. Ja, gospodo, ne zameram na prigovore, jer sam ih sve uvek uzvraćao, ali se moram da požalim što su i naše Predsedništvo Narodne skupštine i naša Kraljevska vlada, kojoj je dato sa vaše strane puno poverenje išli zatim, da sprečavaju mogućnost štampanja naših govora, i vaših i naših, da vrše krotu cenzuru, da narod ne čuje, ni ono, što vi kažete a kamo li što mi kažemo. Gospodo, u situaciji ovakvoj kakva je danas, kad je narod u izvanredno teškom, ne samo privrednom, nego i socijalnom i još u težem političkom stanju, ja dopuštam da mnogi od nas nije svestan pune odgovornosti, jer ne zalazi u svoj srez, ni u narod, nego sedi u kafanama beogradskim, uživajući u svima udobnostima, ali neka zade u narod i neka se ubedi kako je u narodu, i zato, gospodo, prvi najvažniji zahtev koji treba da imate pred očima, koji treba da se iznese, koj treba da se forsira, jeste gospodo, zahtev da dobijemo slobodu štampe. Svi ste videli, baš vi članovi većine, da je ušledan predstavnik vladine većine g. Andra Stanić pokrenuo jedno vrlo krupno pitanje, tako krupno u kome je on izneo da je država angažovana i koštalo je oko 800 miliona dinara. I vi ste mu neki dan jedno glasno plieskali, sa ovoga mesta, kad je sišao, sve dok nije došao do svoga mesta, a danas kad se Ministar saobraćaja pojavio da dade jedno obaveštenje, vrlo kratko, ja sam vas posmatrao, koliko ste danas vi iz iste većine plieskali g. Lazi Radivojeviću. Kad bi vi imali jednu tačnu liniju, pre svega vi, koji nosite odgovornost, jer vi odobravate vladinu politiku, trebali bi da znate, šta odobravate i da budete konzenkventni. Ako odobravate g. Andri Staniću, budite konzenkventni, a ako odobravate g. Lazi Radivojeviću, budite opet konzenkventni.

Ja ću biti slobodan, baš zato, što mi gledamo objektivno i samo skrećemo vam pažnju da pazite šta glasate — vi glasate danas za budžet, ali u isto vreme i teška ovlašćenja svima članovima Kraljevske vlade (Jedan glas: Mi zato primamo odgovornost.). Ne tiče me se vaša odgovornost, ali samo budite svesni, jer se vi opirete, kad vam se iskreno nešto kaže u oči. Vi ste, gospodo, odobrili one ugovore, protiv kojih je digao onu ontužbu g. Anra Stanić. Vi ste glasali za njih. Lanjske godine u Finansijskom zakonu za godinu 1933/34 kod specijalnih ovlašćenja za Ministarstvo saobraćaja, na stranu 23, u § 50 gde se ovlašćuje Ministar saobraćaja da može u saglasnosti sa Ministarskim savetom zaključiti izvesne ugovore, stoji pod tačkom 2 ovo: »Ugovori o građenju pruga Požarevac—Kučevo, Veles—Prilep, Bihać—Knin i Priština—Peč, zaključeni po odobrenju Predsednika Ministarskog saveta od 20 juna 1931 godine br. 3758 od 22 oktobra 1931 i rešenjem Ministarskog saveta br. 9705 od 23 septembra 1932 godine primaju se kao punovažni». To ste, gospodo, vi izglasali. Taj finansijski zakon ja hoću da vam predložim da ne budete nervozni i reći ću vam ko je sve za njega glasao: svi članovi vladine većine, bilo vas je prisutno 243. Među ostalim i g. Andra Stanić i g. dr. Milosav Stojadinović i g. Vasilije Trbić (Andra Stanić: To nije istina, nije istina!) izvolite stenografske beleške strana 352.

Na strani 352 u redovnom sastanku od 20 marta, među onima koji su glasali „za“ i vi ste upisani, (A. Stanić: To nije tačno!) i g. Miloslav Stojadinović i g. Vasilije Trbić i g. Nikola Uzunović i g. Lavoslav Hanžek i g. Ilija Šumenković g. Srškić i svi vi gospodo — vas onda prisutnih 243. I, gospodo, kada ste prošle godine glasali da se primaju na znanje i odobravanje zaključenja tih ugovora, odnosno rešenja, kojima su ti ugovori bili predloženi vama, vi niste pitali kako oni glase. Pa i sada evo dajete ovlašćenja Kraljevskoj vladi, i budite svesni da ocenite posledice između onoga rada koji vi očekujete i onoga što će od strane vlade da se izvrši. (Glasovi: Hvala!). Nemojte bežati od odgovornosti.

Gospodo, ja sam vam hteo skrenuti pažnju i na taj fakat, da ste evo vi i vaša većina i ono, što ste mogli u vašem klubu većine rešiti, izneli pred nas i pred javnost, i to je dobro, jer ste time dali dokaza o punom zdravlju vaše velike, snažne nacionalne stranke. O tome smo imali prilike danas da se uverimo, kada su izvesna gospoda iz vladine većine tražila reč, koja im je bila uskraćena — a ja ne znam zašto, kad je potreba da se čuje sve i što više — i jedan član vladine većine bio je zbog toga čak i kažnjen kaznom isključenja sa tri sednice, a kada sam ga ja upitao zašto ne izlazi iz sale, on je odgovorio, da ta kazna nije punovažna.

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Nemojte kritikovati Predsedništvo. Izvolite govoriti o budžetu.

Dr. Milan Metikoš (nastavlja): Gospodo, mi smo videli da se nalazimo u toku novih događaja. Pre neki dan uvaženi naš drug sa leveice g. Preka dao je jednu tešku izjavu, koja se odnosila na jedan deo vladine većine i kad smo mi posmatrali sutradan vaše govornike i vašu većinu, koja je na to reagirala, mi smo videli, koji je deo vaše većine pljeskao i odobravao, a ostali su svi ćutali. Gospodo, to je već drugi dokaz zdravstvenosti vaše vladine većine i zato molim da verujete, da se mi veoma radujemo, što se stvari kod vas tako lepo razvijaju.

Iz ovoga slučaja, koji je izneo g. Ministar Stanić, vi ste mogli konstatovati sledeće: Ako je državna imovina u pitanju, vi ste čuli neki dan i interpelaciju našeg druga g. Dragovića, kojom je tražio, da se tome predmetu i izvidu hitno pristupi, da bi se država obezbedila kod svih onih, koji su krivi da je do ove štete po državu došlo, a vi međutim to pitanje niste hteli da forsirate, niste dali da se diskutuje, nego ste puštali, da se dobije u vremenu, kako bi stvar ohladila, jer vama nije važno to, da se pojedine činjenice brzo raščiste. Vi prepuštate javnosti da ona iznosi razne verzije, koje mogu biti i netačne, ali to, gospodo, neće da koristi vašem prestižu i prestižu Kraljevske vlade.

Potpretsrednik dr. Kosta Popović: Prestanite sa vrednjem narodnih poslanika.

Dr. Milan Metikoš (nastavlja): Gospodo, ja znam da je vama vrlo teško, kada se istina govori. Meni je vrlo žao, što vam moram štetiti, ali ja svoje pravo hoću da iskoristim, jer ni vas ni nikoga nisam ometao kad je ko govorio. Gospodo, ja imam još samo jednu stvar da napomenem, na koju su obratili pažnju g. g. predgovornici, kritikujući moj stav i moj prigovor na Centralni presbiro.

Gospodo, ja to nisam izneo sa nakanom, da toj ustanovi neku štetu nanosim, nego sam samo konstatovao, da ta ustanova nanosi štete našim državnim finansijama, jer je toliko opteretila g. Ministra finansija, koliko naša država ne treba da doprinese. Ali kad se uvaži, da u toj ustanovi od 90 lica ima 39 ženskih, a od tih 39 samo je 9 daktilografinja. Kad se uvaži, da mi nemamo apsolutno nikakvog vidljivog rada, koji bi opravdao onu cifru od 52 miliona, koju sam ja spomenuo, i koju je hteo jedan drug da korigira, izgleda da su daleko veće sume novca u pitanju, izgleda da se sa 2 miliona dinara nedeljno troši, onda o tom pitanju treba da mislite kad ima 200 hiljada nezaposlenih radnika kojima treba nešto pružiti, da se njihove bedne prilike olakšaju. Ja sam konstatovao još jednu stvar, da od 90 lica u Presbironu da u poslednja 4 meseca ranije od Predsednika Vlade g. Srškića postavljeno je 41 lice, od toga 10 je postavljeno na teret redovnog kredita, jedno lice na teret ručne kase, i 30 lica na teret poverljivog fonda Predsednika Vlade.

Ja sam, gospodo, konstatovao, da osim što naš Presbiro ima svoj takozvani privredni osek za propagandu privrede, da imade isto tako i zavod za spoljnu trgovinu za privrednu propagandu isto tako Ministar spoljnih poslova u svome osekcu za štampu ima svoj poseban osek odeljenje za privrednu propagandu.

To znači na tri načina vrši se poljoprivredna propaganda i čovek bi rekao, kolosalne koristi čini zemlji. Mi imamo u tom Presbironu lica koja primaju dve do tri plate, imamo lica koja su nameštena kao rođaci bivšeg Predsednika Vlade g. Srškića, dapače govori se, da je to specijalno bosansko odeljenje, što se vidi ne samo po sekretaru nego i po jednom izvesnom predstavniku, koji se nalazi u ime Presbira u Beču. Taj čovek iz Beča u vreme teških događaja u Austriji podneo je izveštaj, kako su vesti koje dostavlja Politika i Pravda netačne, jer da ne prestoje nikakvi burni događaji. Međutim, sutradan su buknuli burni događaji u Beču. Kad se vidi, da je tako informirana ličnost, koja predstavlja Presbiro tamo, onda se može videti, koliko je potrebno ovo veliko izdavanje para. Ličnos koja ima da reprezentira tu us-

tanovu, na tom mestu u inostranstvu, jeste rođak g. Srškića. Ja sam spomenuo poslednji put, da imamo 9 prestavnika tog Presbira u Parizu. Apsolutno se njihov nikakav rad ne opaža i da jedan predstavnik lista Politike ili Pravde više vredi sa obaveštajnom službom u svom listu, nego ovih svih 9, koji su na teret državnog budžeta. Ali ta gospoda brinu, kad njihov šef podje u inostranstvo, da ga dočekaju, da mu prirede ručak i banket, da potroše 10.000 franka za ručak i banket i da nakon toga dobiju pohvale od svoga šefa odnosno vršioca dužnosti toga odeljenja.

Pitam vas čime se može pravdati, da šef Presbira, koji ga je organizovao, koji prima platu kao šef, da ne vrši svoju dužnost, pitam vas, čime se može opravdati, da sekretar Ministarstva inostranih poslova, koji je u V grupi, poput svojih kolega, dolazi za vršioca dužnosti šefa Presbira, da dobije IV grupu, a kako čujem, dobije uskoro i III., a njegov drug, stariji po godinama službe u Ministarstvu spoljnih poslova, koji vodi osek za štampu Ministarstva spoljnih poslova, još i danas ima V grupu?! Gospodo, uredba, koja je doneta za Presbiro, izgleda, da je jedno od onih ovlašćenja, kakva će se i danas izglasati, po mogućnosti za stvaranje drugih uredaba, da se dade prilika, da se izvesne stvari, opet, čine na štetu i teret državnih finansija. Vi imate tamo jednoga čoveka, koga zovu „mali Perica“, koji vrši cenzuru novina, i koji vrši cenzuru naših stenografskih beležaka (*Milovan Lazarević: To je zverka!*). I taj čovek ima danas IV grupu, a ima svega četiri razreda gimnazije (*Alojzije Pavlič: Sramota!*). Kaže se: svršio je pet razreda gimnazije, i dali su mu četvrtu grupu, a kad svrši šesti razred gimnazije, daće mu sigudno koju grupu više. (Smehi na levcima).

Gospodo, ako se na taj način pode i uzdrži ova ustanova, da se podržava samo zato, da se pare arče, da se protekcija vrši, onda nemojte izbegavati prigovore, koji se čine da podržavate to stanje, ma da znate kakvo je. Kad bi ta ustanova bila organizovana kako treba, za narodne i državne interese, kad bi se birali novinari po zanatu, i ako su režimski, koji imaju stručnosti i sposobnosti, onda bi se mogli opravdavati izdaci. Ali ako se tu nalaze ljudi, koji su pogodovani, ima ih koji su otišli u Francusku samo zato da uče francuski, a nalaze se na spisku Presbira, to treba da se prekine i da se u tome pravcu traži potrebna reforma. Kad Ministarstvo spoljnih poslova, ima svoj osek za štampu, onda neka se svrstaju ljudi, koji su sposobni u njegov osek, i neka se kao činovnici, po svojim stručnim i kvalifikovanim sposobnostima, ako imaju pravo, razvrstaju, a ne da se pravi protekcija i ozlojedavaju svi staleži, a ne samo novinarski stalež.

Gospodo, s tim u vezi kazao sam već o ranije osnovanom zahtevu za slobodnu štampu. I ako se želi, da se narod informiše kako treba, i ako želite da se omogući da dobijemo u idućoj Skupštini pravi izraz narodne volje... (Jedan glas: U koju vi nećete doći!). Ne mari, gospodo, ništa, ja ne govorim za to da ja dođem ovde, ali sam siguran, ako vas ne budu održavali sreski poglavari, koji su vas ovoga puta opremili, da će malo i vas doći u iduću Skupštinu.

Ja vidim da klada puca, i da puca do temelja. Vi ste počeli i dobro ste počeli, i to treba da se nastavi. Ali, gospodo, da se može dobiti dobra i zdrava buduća Skupština, prvi je preduslov čestiti izborni red, jedan čestit izborni zakon. Ovaj, koji ste stvo-

rili do sada, taj niti vas reprezentuje kod kuće, jer će vas sreski poglavari dopremiti, kao prvi put, a niti to ko veruje u inostranstvu.

Zato, gospodo, treba da se menja izborni red, treba da se omogući da mogu imati učešća u izborima svi oni, koji žele doći na saradnju.

Ja sam video po onoj izjavi koja je pre neki dan pala ovde od strane ministra Preke i po izjavi, koja je posle toga pala od predsednika Vlade gospodina Nikole Uzunovića, koji je sa zadovoljstvom primio izjavu gospodina Preke, da se ne razilaze u osnovnim linijama državne politike, to je gospodo dobar znak, da će se promeniti situacija i da se prema novi politički brak (jedan glas: Vlada narodnog sporazuma!). Potrebno je to gospodo, i ja kažem, kada već želite novi politički brak, onda omogućite dolazak i onima, koji su danas u opoziciji sa svih strana, koji sada neće da dodu, neće da vam dodu na glasanje zato, jer vide sada, glasali ili ne glasali, sa 10 — 20 hiljada, ne mogu da dobiju mandat. Nego dajte tajno glasanje, reformišite izborni zakon onako, kako to odgovara narodnim interesima, pa ćete, budite svesni, dobiti bolju Narodnu skupštinu, koja će bolje vršiti svoje dužnosti. (Odobranje i pljeskanje na levice).

Predsednik dr. Kosta Kumanudi: Ima reč Predsednik Ministarskog saveta g. Nikola Uzunović. (Živo i dugotrajno pljeskanje. — Poklici: Žive!).

Predsednik Ministarskog saveta Nikola T. Uzunović: Kad me je Predsedništvo pitalo, hoće li ko iz vlade na kraju ove diskusije da govori, ja sam rekao da neće niko da govori. To sam rekao zato, što je diskusija bila tako opširna u svima pravcima, da sam smatrao da je iscrpljena u svakom pogledu, a pri tom je preostalo vreme kratko.

Kada je izvestilac većine održao pred nama maločas jedan onako dokumentovan govor, pa kada sam video da se javio izvestilac odborske manjine, ja sam se nadao i očekivao sam, da će izvestilac manjine održati onakav isti, ako ne isti, a ono bar sličan govor, braneći svoju tezu, ako ima drugu tezu od teze, koju je zastupao izvestilac većine (Uzvici: Tako je! — Burno i dugotrajno odobravanje.). To bi bilo normalno, to bi bilo parlamentarno. (Jedan glas sa leveice: Po Vašem sudu, Gospodine Predsedniče!). Šta je mesto toga bilo, gospodo?

Ja pravo da vam kažem: gospodo, shvatam nezgodan položaj opozicije. (Odobranje i smeh kod većine). Ali to moje shvatanje ne može da pravda ovakvo njihovo postupanje. (Svetislav Hodera: Andra Stanić nije u opoziciji?! — Žagor.).

Gospoda iz opozicije, naročito one, koja je uspela da svoju partiju definitivno formira, vezivali su velike nade za budžetsku diskusiju. Oni su mislili: teška ekonomska i privredna kriza, videćemo ili kako će izaći iz budžetske diskusije, kako će prebroditi pitanje poreskih i fiskalnih zakona koji su pred njima! To su momenti gde će opozicija da pravi kapital. Ali se, gospodo, tu opozicija prevarila. (Odobranje i uzvici: Tako je!). Jer jedna konstruktivna većina, kakva smo mi, gospodo, koja služi opštim interesima... (Burno pljeskanje i odobravanje) ...ostala je i u pitanjima ove vrste da do kraja brani samo državne i narodne interese. (Živo odobravanje i pljeskanje).

Gospodin izvestilac odborske manjine u nekoliko navrata i sa naročitim gestovima obraćao se većini rečima: „Vi ćete odgovarati, vi nosite odgovornost“ —

i neprestano govorio o nekoj odgovornosti, a tu odgovornost, gospodo, mi ovako shvatamo. Ova skupštinska većina koja donosi već treći budžet pod najtežim prilikama i okolnostima koje su uopšte u svetu vladale; koja je bila u stanju da smanji državni budžet za 3 do 4 milijarde, a da državne potrebe ne dovede u pitanje; koja je pod ovim prilikama donela jedan budžet na koji nikakve stvarne primedbe opozicija nije mogla da učini (Burno odobravanje); stranka i skupštinska većina koja je urednost državnih finansija očuvala kroz ove tri godine i u najtežim prilikama čuva i brani ravnotežu budžetsku sa uspehom i održava vrednost nacionalne valute — tu, gospodo, ne može biti reči o nekoj odgovornosti, već nam se to samo može upisati u zasluge i mi se radujemo da nam narod to prizna. (Burno odobravanje i uzvici: Tako je!).

Gospodo poslanici, gospoda su pa i g. izvestilac manjine ukazivali na poznati amandman i na ovlašćenje, koje ste vi, koje je Skupština dala Vladi, gledajući u tome nekakvu neparlamentarnu, neustavnu praksu: Šta upravo taj amandman znači? Je li to ovlašćenje Vladi da može stvarati nova nadležstva i nova zvanja, je li to ovlašćenje Vladi da može povećavati državne rashode?! Ili je to ovlašćenje obaveza Vlade, u koju ste je vi stavili da vrši najracionalnije i najveće uštede, da spaja i ukida nadležstva, da reorganizuje državnu administraciju u cilju smanjenja državnih rashoda? Kad ste to učinili, onda to nije nikakvo ovlašćenje, nego ste Vladu uputili da mora da radi u vašim intencijama, u intencijama koje su izražene u tom amandmanu. (Pljeskanje).

Gospodo, kaže se, slobodna štampa, dajte slobodnu štampu, dajte slobodne izbore. Ja sam maločas bio u varoši i video se sa jednim starim vrlo ozbiljnim gospodinom, i on mi je postavio ovakvo pitanje: „Zaboga, zašto cenzura pušta ovakve stvari, koje mogu teško da pogode državni kredit?“

Ja sam ga pitao: Našta mislite?“ Kaže, dobra je stvar da se o pitanju izgradnje željeznica i ugovora po tim radovima može pisati, ali da se kaže, kako je u toj stvari naša država raznim zloupotrebama oštećena sa preko 800 miliona dinara, i to da se kaže pre no što je stvar rasvetljena i da prema onome što ste kazali čujemo i drugu stranu, to može da ide na veliku štetu javnog kredita ako se do kraja ne bude izvela prava istina.

Vidite, to nije politički čovek, i vidite kako se na to pitanje od dobronamernih ljudi i sa toga gledišta stvar posmatra. Da li mi živimo u normalno vreme kad možemo slobodu štampe pustiti do razudanosti, da li mi treba da pustimo da naša štampa donosi i takve neproverene stvari koje hude javnom kreditu i državnom interesu?!

Današnji Zakon o štampi, kao što sam kazao, nije improvizacija, nego je jedna potreba i dok je on tu, mi ćemo ga vršiti. (Odobranje).

Gospodo, govori se o Centralnom presbireu. Jeste Centralni presbire, je kod nas kao i u celom svetu što postoji, može biti pre potreban nego igde, jer oko nas nisu svi prijateljski raspoloženi i strana štampa nije prema nama sva prijateljski raspoložena; i ja vas pitam, gde bismo bili kad bi skrštenih ruku gledali kako nas neprijatelji naše zemlje u inostranstvu neverno prikazuju?

Da, gospodo, Presbire ima za dužnost da bude informativan, da onaj svet, koji treba da se interesuje za nas, obavesti objektivno o svim prilikama našega

javnog života. Ali sem toga naš Presbiro ima još jednu veću dužnost da mora biti i defanzivan, jer je organizacija neprijateljske štampe, kao što vam je poznato, protivu naše zemlje tako fundirana, organizovana i plaćena, tako da se možemo zapitati, da li bi i tri puta veći Presbiro bio dovoljan da nas uspešno brani od svih tih naleta koji neprijateljska štampa protivu nas iznosi. Da nismo imali naš Presbiro dobro uređen, relativno prema onome, sa kolikim kreditom raspolaže, ja vas pitam, gde bismo bili kod te silne kampanje koja se već godinama uravlja protivu naše zemlje i kuda bismo sve otišli da nismo imali Presbiro, koji dobro uspeva da razbije sve te zablude i sve te stvari da postavi na svoje mesto.

Ja bi vas molio, da mi ne zamerite, što sam morao za momenat da vas zamorim, kad sam govorio o Presbironu, za koji se kaže da se troši 52 i 100 miliona, i to onda kada je projekat budžeta tu i kada se iz njega da videti da Predsedništvo vlade ima svega 31 milion dinara, a da na Presbiro ide 21 milion. I gospodo, kad se ta cifra penje na 100 miliona, ja mislim da je to u našim ruku nedopušteno i tendenciozno hiperbolisanje.

Gospodo, govori se slično i o sastavu i o kvalifikacijama osoblja i činovnika našega Presbira. Pa naš Presbiro nije Ministarstvo građevina koje pravi puteve i mostove i koji ne može raditi bez stručnog kvalifikovanog i fakultetski i tehnički školovanog osoblja. Našem Presbironu i po njegovoj uredbi i po nameni i prirodni posla dobro je došao svaki žurnalista i publicista bez obzira na to, imali fakultetsku ili matursku svjedodžbu. Niemu je potrebno da u redovima svojih činovnika ima valjanih veštih i okretnih ljudi na makar oni nemali i formalnih školskih kvalifikacija. To mogu da ne znaju, samo gospoda sa one strane. (Burno odobravanje i pljeskanje).

Predsednik dr. Kosta Kumanudi: Završen je prednes u načelu po predlogu budžeta za 1934/35 godinu. Prelazimo na glasanje. Glasalice se poimenično „za“ ili „protiv“. Molim gospodu narodne poslanike da ostanu na svome mestu i da odgovore na proziv kako glasaju. Izvolite čuti g. sekretara.

Sekretar Milan Mravlie proziva poslanike da glasaju i oni su glasali ovako:

Glasali su »za«: Avramović Branko, Adić Ante, Aksentijević Aleksandar, Aleksić Kosta, Alilović Šaćir, Anđelinović-Grgur Budislav dr., Antunović Josip, Arandelović Jovan, Auer Ljudevit dr., Babamović Jordan, Baljić Salih, Banjac Ljubomir, Barać Branko dr., Beširović Dimitrije, Bogdanović Iso, Božić Milan, Borisavljević Strahinja, Brkić Stepan, Brušija Radoslav, Bugarski Dragutin, Budišin Stevan, Bukvić Aleksandar, Bunović Milan, Varda Sever, Vasiljević Stevan dr., Veličković Miladin, Veliković Veljko, Vidaković Vitomir, Vidić Ješa dr., Vidović Bogdan dr., Vošniak Bogumil dr., Vukičević Bogić dr., Gavrilović Branislav, Gavrilović Oto, Gajšek Karlo, Glavički Božidar, Gospodnetić Franjo, Grajić Pero, Grba Milovan dr., Grbić Emilijan, Grubanović Milan, Davidović Vitomir, Demetrović Juraj, Dervišić Đulaga, Dimitrijević Mita, Dimitrijević Hadži-Todor, Dobrović Milan S., Dobrovoljac Milan J., Dovezenski Jovan S., Dodić Aleksandar Taka, Došen Mirko dr., Drljača Branko, Drmelj Alojzij, Duboković Juraj, Đorđević Vladimir, Živanović Milan, Živančević Mihailo, Živković Isidor, Živojinović Dušan M., Zaharić Čedomir, Zeljković Boško, Zemlić Jakob, Ivandekić - Ivković Mirko dr., Ivanišević Petar, Ivančević Dušan, Isaković Milivoje

Đ., Isaković Mito, Jevremović Dragoljub dr., Jevtić Životije, Jevtić Milutin Al., Jevtić Mihailo R., Jevtić Radovan, Jelić Milutin, Jeličić Boža C., Jeremić Živojin, Jovanović Aleksandar, Jovanović Đoka, Jovanović Jova, Jovičić Dobrosav, Kajmaković Omer, Kalamatijević Mihailo R., Katić Miloš, Kačanski Stevan, Kline Anton, Knežević Stjepo dr., Kovač Ante Lj., Kovačević Dragutin-Karlo, Kojić Dragutin dr., Koman Albin, Kraljević Dragan dr., Kramer Albert dr., Kraft Stevan dr., Krejči Anton, Krstanović Risto, Krstić Milutin, Krstić Mihailo V., Kujundžić Andrija K., Kujundžić Bogoljub K., Kumanudi Kosta dr. (predsedava), Kuntarić Ante dr., Kunjašić Joakim, Kurtović Vojko, Kurtović Šukrija, Lazarević Milovan M., Lazarević Teodosije K., Lisavac Mladen dr., Lončar Ivan, Lončar Stanko, Lulić Petar, Makar Dako, Maksimović Božidar, Malančec Vlado dr., Marinković Vojislav dr., Marjan Đuro, Marjanac Simo, Markić Franjo, Marković Velimir, Marković Milenko dr., Marković Milorad P., Marković Nikola, Mastrović Ante F., Matica Pavao, Matić Đoka N., Maceković Matija, Mijić Milan Đ., Miletić Vjekoslav dr., Milošević Gavro, Milutinović Milinko R., Milutinović Milorad Đ., Mitrović Ljubomir M., Mihailović Ilija P., Mihajlović Svetislav dr., Mozer Hans dr., Mravlie Milan, Mulalić Mustafa A., Nedeljković Uroš P., Nikić Fedor dr., Nikolić Branko dr., Novaković Tode dr., Nuić Petar dr., Njameul Ranko dr., Ostojić Đuro dr., Palaček Ivan dr., Parabućki Đorđe, Paranos Špiro F., Pahernik Franjo, Patrnogić Ljuba, Perić Matej dr., Perić Ninko dr., Petković Milan, Petovar Lovro, Petričić Živko dr., Petrović Marko, Pešić Milutin, Pivko Ljudevit dr., Pištelić Slavko A. dr., Pogačnik Viktor, Popović Dimitrije On., Popović Dobrivoje Ger. dr., Popović Dušan, Popović Jeftimije, Popović Kosta dr., Popović Milan V., Popović Milan dr., Popović Svetislav dr., Praljak Nedeljko, Prekoršek Ivan, Princip Jovo, Prša Šime dr., Pustoslemšek Rasto, Pucelj Ivan, Radić Ivan, Radović Savo dr., Radonjić Miljan, Rajić Toša dr., Rapč Stane dr., Rorbaher Julijan dr., Savić Arandel P., Savić Sava V., Savković Ilija, Santo Gavro dr., Sekulić Milan dr., Selić Joca M., Selmanović Alija, Simić Milorad, Smiljanić Toma dr., Sokić Miloje M., Sokolović Nikola, Spasović Vukašin, Spahić Vlado, Spindler Vjekoslav, Srškić Milan dr., Stajković Nikola, Stanišić Vladimir dr., Stanojević Dragomir M., Stevanović Živojin Ar., Stevanović Milan, Stepanović Milan R., Stefanović Ignjat, Stijić Milan dr., Stojadinović Miloslav dr., Stojković Milan Đ. dr., Stojić Stamenko, Strezović Krsta, Teodorović Vojislav, Tolić Ignjat M. dr., Tomić Jakob, Tonić Todor R., Topalović Milan, Toromanović Hasan, Trbić Vasilije, Trbojević Uroš dr., Trifunović Ljubiša, Čirić Đorđe, Čirić Stevan, Čuković Milan, Uzunović Nikola, Urek Ivan, Urukalo Sergije, Fizir Viktor, Fotirić Arsa, Haidinjak Anton, Hanžek Lavoslav dr., Hasanbegović Avdo dr., Hribar Nikola, Hristić Bora, Cemović Filip, Cenkić Juraj dr., Cipušević Metodije, Čorbić Branko, Čohadžić Hazim, Šarković Tihomir, Šega Ferdo, Šelmić Dragić N., Sečarov Slavko dr., Šnajdar Franjo, Šumenković Ilija dr.

Glasali su »protiv«: Batinić Jozo, Bačić Stjepan dr., Valjavec Stjepan, Gruber Franjo dr., Dragović Miloš P., Kešeljević Nikola dr., Knežević Lovro, Kožulj Marko dr., Krstić Vladimir, Leušić Đuro dr., Lončarević Ivan dr., Lukić Živan dr., Metikoš Milan dr., Misirlić Jovan T., Nikić Nikola dr., Pavlič Alojzij, Perko Dragutin V., Preka Nikola, Ružić Viktor dr., Stažić Josip,

Stanić Andra, Trkulja Stanko, Hodera Svetislav V.

(После гласања)

Otsutni: Antonijević Dušan, Benko Josip, Vujić Dimitrije V., Gavrančić Oton dr., Grdić Vasilj, Danilović Živko, Đokić Risto, Đurić Mihailo; Elegović Ivo dr., Živković Negosim dr., Janković Velizar dr., Jovan Andrija, Kadić Husein, Kostić Dragutin dr., Kostić Milorad J. dr., Kostić Simo, Lazarević Todor dr., Lazarević Filip S. dr., Maksimović Stjepan, Mašić Marko, Miletić Vladislav, Milošević Mladen P., Mitrović Jovan R., Mohorič Ivan, Nikodijević Arandel D., Perić Milivoje Đ., Radivojević Lazar Lj., Radonjić Milan, Rako Janko dr., Saračević Radenko, Stanojević Milutin, Stepanov Milivoj, Tadić Gligorije dr., Tešić Maksim, Trpković Stavra K., Urošević Mirko Lj., Fidančević Toma dr., Cerer Anton, Šiljgović Vladimir, Šiftar Stevan, Šurmin Đuro dr.

Претседник др. Коста Кумануди: Господо, изволите чути резултат гласања. Гласало је свега 259 народних посланика, од којих су 236 гласали „за”, а 23 „против”. Према томе је предлог буџета за 1934/35 годину усвојен у начелу. (Бурно одобравање и плескање).

Господо са вашим пристанком ја ћу данашњу седницу закључити. Предлажем као дневни ред за наредну седницу: претрес у појединостима предлога буџета државних прихода и расхода са предлогом Финансијског закона за 1934/35 годину. (Прима се). Данашњу седницу закључујем, а наредну заказујем за сутра тачно у 8 часова.

Седница је закључена у 14.15 часова.